GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

GÜVENLİK VE SOSYAL İNŞACILIK BAĞLAMINDA SURİYE SAVAŞI ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mesut İNAL

MART- 2021

GÜMÜŞHANE

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

GÜVENLİK VE SOSYAL İNŞACILIK BAĞLAMINDA SURİYE SAVAŞI ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mesut İNAL

MART- 2021

GÜMÜŞHANE

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

GÜVENLİK VE SOSYAL İNŞACILIK BAĞLAMINDA SURİYE SAVAŞI ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mesut İNAL

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Metin AKSOY

MART- 2021

GÜMÜŞHANE

BİLDİRİM

Yüksek Lisans tezi olarak hazırlamış olduğum "Güvenlik ve Sosyal İnşacılık Bağlamında Suriye Savaşı Örneği" isimli bu çalışmanın, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve alıntı yaptığım tüm çalışmaların kaynakçada yer aldığını taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

30 / 03 / 2021

Mesut İNAL

ÖNSÖZ

Zengin yeraltı kaynaklarına ve tarihi yerüstü zenginliklerine sahip olan Ortadoğu bölgesi tarih boyunca savaşların ve çatışmaların merkezi olmuştur. Özellikle sanayileşme sonrası dönemde gerekli enerji ihtiyacının karşılanması adına zengin yeraltı kaynaklarına sahip olan bölge devletleri, sömürgeci devletlerin hedefinde olmuşlardır. Bu bağlamda 2010'lu yılların başlarında başlayan Arap Baharı bölgede yeniden dengelerin değişmesi ile sonuçlanmıştır. Güçlü devletlerin değişen dengeler ve ulusal çıkarları doğrultusunda bölgedeki etkinliklerini sürdürme ısrarları bölgedeki mücadelenin biçimini de değiştirmiştir. Bu değişim geleneksel savaş yöntemlerinden farklı olarak vekalet savaşlarına yöneldiği gözlemlenmiştir. Bu bağlamda Suriye'de gerçekleşen Esad yönetimi ve muhalifler arasındaki iç çatışma, kısa sürede uluslararası aktörlerin ve bu aktörlerin vekalet verdiği paramiliter örgütlerin bir arada bulunduğu bir alan haline gelmiştir.

Bu tezde Suriye toprakları üzerinde gerçekleşen savaşların çok aktörlü ve çok boyutluluğunun anlaşılması; müdahil olan devletlerin izlediği politikaların nedeninin saptanması; devletlerce finanse edilen ve desteklenen vekil terör örgütlerinin nasıl seçildiği, vekil ve aktör arasındaki ilişkinin boyutunun anlaşılması sosyal inşacılık (konstrüktivizm) teorisi üzerinden değerlendirilmiştir.

Tezin konusunu oluşturan vekalet savaşlarının incelenmesinde, genel itibariyle kütüphane ve internet kaynaklarından faydalanılmıştır. Türkçe literatürde benzer konuların olmasıyla beraber doğrudan tezin çalışma konusunun ele alınmaması yabancı kaynaklardan yararlanılmasını gerektirmiş ve bu yabancı kaynaklar yoğunlukla İngilizce literatürden alınmıştır.

Tezin yazılmasında, katkısını ve desteğini her zaman hissettiren, yön veren tez danışmanım Doç. Dr. Metin AKSOY'a ve her zaman yanımda olan değerli aileme ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Gümüşhane - 2021

Mesut İNAL

ÖZET

İNAL, Mesut, Güvenlik ve Sosyal İnşacılık Bağlamında Suriye Savaşı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, 2021, (XIII+94)

2010'lu yılların başlarından başlayan Arap Baharı, bölgenin siyasal yapısını ve egemenlik yapılarını değiştirerek yeniden güç dengelerinin kurulmasına olanak sağlamıştır. Ortadoğu'daki değişimin mevcut mücadele alanı olan Suriye'de, devam etmekte olan iç savaş hem derin insani dramların hem de uluslararası krizlerin yaşanmasına sebep olmaktadır. Uluslararası ve bölgesel güçlerin ülkeye müdahaleleri vekalet savaşlarının başlaması ile sonuçlanmıştır. Bu bağlamda değişen güvenlik algıları ve küresel terör krizleri, güvenlik algısının yeniden yorumlanmasını gerektirmiştir.

Suriye'de yaşanan savaş çok boyutludur. Burası lokal/bölgesel, ulusal, global güçlerin bir birleriyle, mücadelelerinin iç içe geçtiği bir savaş alanıdır. Suriye iç savaşı aynı zamanda mezhepsel, etnik, kimlik ve ideoloji üzerinden birbiriyle çatışan olguların savaşıdır. Dünya egemen güçlerinin etkisi ve yönlendirmesiyle bölgesel aktörlerin vekalet savaşları, birbirilerine meydan okuduğu bir alan haline gelmiştir. Politik ve ekonomik çıkarlarına ulaşmak ve bölgenin kontrolünde söz sahibi olmak isteyen birçok aktör devlet bulunmaktadır. Bu aktör devletler terör örgütlerini destekleyerek amaçlarına ulaşmak istemektedirler. Bu neticede ortaya çıkan savaşın geleneksel savaşlardan farklılaştığı ve bu yeni savaşın, yeniden yorumlanmasını gerekmektedir. Bu bağlamda, çalışmada Suriye özelinde gerçekleşen vekalet savaşlarının sosyal inşacılık teorisi çerçevesinde, güvenlik algıları bakımından analizi yapılacaktır.

Anahtar Kelimler: Suriye, Vekalet Savaşı, Sosyal İnşacılık Teorisi, Kimlik, Güvenlik

ABSTRACT

İNAL, Mesut, Syrian War Example in The Context Of Security and Constructivism, Master's Thesis, 2021, (XIII+94)

The Arab Spring, started at early 2010's has enabled to reconstruct the balance of power in the region by changing the political structure and the sovereignty structure. In Syria, which is the center of conflicts in middle east, the ongoing civil war gives rise to both deep humanitarian tragedies and international crises. The intervention of the regional and international powers has caused to the proxy war. The perception of security and global terrorism crisis which has change in this context; has necessitated the reinterpretation of the concept of security.

The war in Syria is multidimensional. This is a battlefield where local / regional, national and global powers intertwine their struggles. The Syrian civil war is also a war of facts that conflict with each other over sectarian, ethnic, identity and ideology. With the influence and guidance of the dominant powers, the proxy wars of regional actors powers has become a place in which they defy each others. There are many actor states that want to reach their political and economic interest and have a say in the control of the region. These actor states are supporting terrorist organizations in order to achieve their goals. As a result, a new war which is quite different from traditional ones has emerged and this new war needs to be reinterpreted. In this context, the study will analyze the proxy wars taking place in Syria in terms of security perceptions within the framework of social constructionist theory.

Keywords: Syria, Proxy War, Social Constructivism Theory, Identity, Security

İÇİNDEKİLER

DIŞ KAPAK
İÇ KAPAK
BİLDİRİM ..... **IIV**
ÖNSÖZ ..... **V**
ÖZET ..... **VI**
ABSTRACT ..... **VII**
İÇİNDEKİLER ..... **VIII**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **XI**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **XII**

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GÜVENLİK **7-30**
1.1. Kavramsal Açıdan Güvenliğin Tartışılması 7
1.2.Geleneksel Savaş Anlayışı Ve Dönüşümü 11
1.2.1.Savaşın Evrimi 13
1.3. Yeni Tarz Savaşlar: Vekalet Savaşları 17
1.3.1. Vekalet Savaşı Süreçleri 18
1.3.2. Vekalet Savaşının Terci Edilmesi 19
1.4. Uluslararası Sistemde Tehdit Ve Güvenlik 20
1.4.1. Tehdit Kavramı 20
1.4.2.Asimetrik Savaş Ve Güvenlik 21
1.4.3.Küresel Güvenlik Tehdidi Olarak Terörizm ve Vekalet Savaşları 22

1.5. Sosyal İnşacılık Teorisi.....23
1.5.1. Sosyal İnşacılık Teorisinin Ortaya Çıkışı 23
1.5.2. Sosyal İnşacılık Teorisinin Kavramsal Boyutu Ve Gelişimi 24
1.5.3. Sosyal İnşacılık Teorisinin Güvenlik Anlayışı 26
1.5.4. Sosyal İnşacılığın Güvenlik Algısı: Devletler Ve Terör Örgütleri 29

İKİNCİ BÖLÜM

2. VEKALET SAVAŞLARININ MERKEZİ: ORTADOĞU 31-37
2.1.Ortadoğu'daki Toplumsal Hareketlerin Arka Planı Olarak Arap Baharı 33
2.2. Suriye'de İç Savaştan Vekalet Savaşına.....35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.SAVAŞIN AKTÖRLERİ VE POLİTİKALARI: HALKLAR, ÖRGÜTLER VE CEPHELER.....38-55
3.1. Esad Yönetimi ve Esad Yönetimi Yanlısı Güçler 38
3.1.1. Esad Yönetimi Silahlı Kuvvetleri 39
3.1.2. Esad Yönetimine Bağlı Milisler.....39
3.1.3. Esad Yönetimini Destekleyen Dış Güçler.....40
3.1.3.1.Rusya.....40
3.1.3.2. Çin.....42
3.1.3.3.İran 43
3.1.4.Esad Yönetimini Destekleyen Dış Kaynaklı Milisler 44
3.2. Esat Yönetimine Muhalif Güçler.....44
3.2.1. Suriye Ulusal Konseyi(SUK).....45
3.2.2.Ulusal Koordinasyon Komitesi (UKK).....45
3.2.3.Suriye Muhalefeti ve Devrimci Güçler Koalisyonu (SMDK) 46
3.2.4.Özgür Suriye Ordusu (ÖSO).....46
3.2.5.İslam Cephesi ve Şam Cephesi 47

3.2.6. El-Nusra 47
3.2.7.Irak Şam İslam Devleti (IŞID) / DAEŞ / ISIS 48
3.2.8. Kürtler ve Demokratik Birlik Partisi (PYD) 49
3.2.9. Esad Yönetimine Muhalif Dış Güçler 50
3.2.9.1. ABD 50
3.2.9.2. Türkiye 51
3.2.9.3. Arap Birliği ve Suudi Arabistan 52
3.2.9.4. Avrupa Birliği (AB) 53
3.2.9.5. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) 54

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.VEKALET SAVAŞLARININ SURİYE SAVAŞINDA KONSTRÜKTİVİZM BAĞLAMINDA ANALİZİ 56-72
4.1.Kimlikler ve Çıkarlar 59
4.2. Kimlikler ve Vekaletler 63

SONUÇ 73
KAYNAKÇA 76

EKLER
EK 1. 2011'den 2020'ye Suriye'de Tarafların Kontrol Alanları 89
EK 1. 2011'den 2020'ye Suriye'de Tarafların Kontrol Alanları 90
EK 2. Suriye'deki Nüfus Değişimi 91
EK 3. Yabancı Devletlerin Suriye'deki Etki Alanları 92
EK 4. Suriye'de Petrol/Gaz Kuyuları Ve Rafineriler 93

ÖZGEÇMİŞ 94

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Arap Baharı'nın Etkilediği Ülkeler 35
Şekil 2. Suriye İç Savaşı'nda Aktörler Ve Vekiller Arasındaki İlişkiler..... 70

KISALTMALAR LİSTESİ

TÜRKÇE		İNGİLİZCE	
AB	Avrupa Birliği	EU	European Union
ABD	Amerika Birleşik Devletleri	USA	United States of America
a.g.e.	Adı geçen eser	ibid	Ibidem
Bk. / bk.	Bakınız	See	Please, see
BM	Birleşmiş Milletler	UN	United Nations
c.	Cilt	vol.	Volume
Der. / der.	Derleyen		
Ed. / ed.	Editör	Ed. / ed.	Editor / Edited by
Erişim	Erişim tarihi	Accessed	Access Date
IŞID/DAEŞ	Irak Şam İslam Devleti	ISIS	Islamic State of Iraq and al-Sham
KŞŞ	Ketâibü Seyyid eş-Süheda	KSS	Kata'ib Sayyid al-Shuhada
LEFA.	Liva Ebu'l-Fadl Abbas	LAFA	Liwa Abu al-Fadhal al-Abbas
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü	NATO	North Atlantic Treaty Organization
nr.	Numara	no.	Numara/Sayı
ÖSO	Özgür Suriye Ordusu	FSA	Free Syrian Army
PKK	Kürdistan İşçi Partisi	PKK	Kurdistan Workers' Party
PYD	Demokratik Birlik Partisi	PYD	Editor / Edited by
s.	Sayfa	p.	Paper
sy.	Sayı	no.	Issue
s.y.	Sayfa yok	n.p.	No paper
SMDK	Suriye Muhalefeti ve Devrimci Güçler Koalisyonu	NCSROF	The National Coalition for Syrian Revolution and Opposition Forces
SUK	Suriye Ulusal Konseyi	SNC	Syrian National Council
Trc. / trc.	Tercüme eden	Trans.	Translator
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri	TSK-TAF	Turkish Armed Forces

TÜRKÇE		İNGİLİZCE	
UKK	Ulusal Koordinasyon Komitesi	NCC	National Coordination Committee
vb.	Ve benzeri	etc.	et cetera
v.d.	Ve diğerleri	et al.	And other people
YPG	Halk Savunma Birlikleri	YPG	People's Defense Units

GİRİŞ

Sanayileşmenin gelişmesine paralel olarak Ortadoğu ve Arap coğrafyası, emperyalist güçlerin zengin yer altı kaynakları ve stratejik önemi nedeniyle vazgeçemediği bölgelerin başında gelmiştir. Egemen güçlerin mücadele alanı kazanması, bölgede uzun yıllar boyunca sömürge devletlerin kurulması; siyasi istikrarsızlık ve demokratik gelişmenin önünde engel olmuştur. 21.yüzyılın başlarında sömürgeci güçlerin değişen koşullar içerisinde resmi olarak bölgedeki sömürgelerinden çekilmek zorunda kalması otoriter ve nepotist yönetimlerin oluşması ile sonuçlanmıştır.[1] Egemen güçler, bölgedeki çıkarlarını elde etmek amacıyla yeni yollar aramaya başlamış ve 2000'li yıllarda demokrasi ihracı yoluyla yeniden bölgede etkin olarak kendilerini hissettirmişlerdir.[2]

Soğuk Savaş sonrası dönemde dünyada küresel gücünü hissettirmeye başlayan ABD, ulusal ve ekonomik çıkarlarına büyük zarar veren küresel terör örgütlerinin yuvası olarak gördüğü Ortadoğu coğrafyasını yeniden dengeleme misyonunu üstlenmiştir. Özellikle 11 Eylül terör saldırıları sonrası Batı Dünyası'nda oluşan/oluşturulan algı, Ortadoğu'yu açık bir hedef haline getirmiştir. 11 Eylül saldırılarını kendine meşru zemin yaratmak için kullanan ABD, bölgeye müdahale etme planlarını başlatmıştır. Otoriter ve antidemokratik yönetimlerin yeniden dizayn edilerek demokratik yönetimlerin oluşması, insan hak ve özgürlüklerinin verilmesi, siyasi istikrarın sağlanması vb. argümanlar[3] üzerinden demokratik yönetimlerin kurularak küresel terör tehdidinin bitmesi "amacıyla" ABD, Irak ve Afganistan'a askeri müdahale gerçekleştirmiştir. Fakat demokrasi ihracının askeri araçlar vasıtasıyla yapılması, Ortadoğu bölgesinde sorunların bitmesinden ziyade sorunların artmasına ve karmaşıklaşmasına neden olmuştur.

2010 yılında Arap coğrafyasında otoriter yönetimlere karşı başlayan halk hareketleri, 2000'li yıllardaki başarısızlıkla sonuçlanan askeri operasyonların bir devamı

[1] Can Demir, **"Suriye'de Kara Kışa Dönen Arap Baharı: Küresel Ve Bölgesel Güçlerin Yönetimindeki Vekalet Savaşı"**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018, Konya, S.10-11

[2] 2000'li yılların başlarında, ABD'nin öncülüğünde Afganistan ve Irak'a yapılan askeri operasyonlar antidemokratik yönetimlerin yıkılarak, kurulacak demokratik devletler sayesinde terörün bitirilmesi söylemiyle meşrulaştırılmıştır. Fakat egemen devletlerin çekilmeye başlaması ile sürecin daha da kötüleştiği görülmüştür.

[3] Murat Ercan ve Ali Ayata, "Değişen Uluslararası Sistemde ABD'nin Ortadoğu Politikalarının Sürdürülebilirliği", **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı 69, 2018, s.117-118

niteliğindedir. Otoriter rejimlerin baskılarından, işsizlik ve ekonomik sorunların yaşandığı, hak ve özgürlüklerin sınırlı olduğu, demokrasinin seçimlerden ibaret olduğu; toplumsal eşitsizliğin yaygınlığı, adaletin kişilere göre yargı dağıtığı yönetimlere karşı halkın huzursuzluğu birikmeye başlamıştır. Baskı altında tutulan halk, sindirilen muhalif kesim, yeni küresel iletişim kanallarının açıklığı ve yaygınlığını kullanarak; halkın, siyasi reform ve hak taleplerini görmezden gelen yönetimlere karşı isyan etmiştir. Bu düzensiz ve kendiliğinden ortaya çıkan halk hareketleri tüm Ortadoğu coğrafyasını etkisi altına almış; Mısır, Libya, Tunus ve Yemen'de yönetim değişikliğiyle sonuçlanmıştır. Birçok ülkede idari ve hukuki düzenlemelerle devam eden süreç Suriye'de de iç savaşla sonuçlanmıştır.

Sürecin bitmiş olduğu kimi devletlerde, önceki yönetimlerine nazaran adalet, ekonomi ve siyaseten durumun daha kötü olduğu bilinmektedir. Bu neticeden bakıldığında halk hareketlerinin Batı tarafından "Bahar" olarak adlandırılması Batı devletlerinin bir manipülasyonu olduğuna işaret etmektedir.[4] Halk hareketi öncesi demokratik devletlerle ikili ilişkilerini geliştirme çabası içerisinde olan yönetimlerin dahi yıkılması, bölgesel dinamiklerin altüst olmasıyla sonuçlanmış ve bu da konunun tek boyutlu ve kendiliğinden gelişen; sadece iç dinamiklere dayanan bir süreç olmadığı kanaatini desteklemiştir. Arap Baharı'nın kimi ülkelerde, devletlerin dinamiklerini köklü bir şekilde değiştirirken kimi komşu devletlerin bundan hiç etkilenmemesi bölgedeki devletlerin de küresel güçlerle ittifak halinde olduğunu ve yine küresel güçlerin, bölgede planlı bir çalışma yürüttüğünü akıllara getirmektedir.[5]

Arap Baharı olarak adlandırılan sürecin yönetim idare ve devlet yapılarında köklü değişimler meydana getirmiştir. Buna paralel olarak Suriye'de ise farklı bir süreç yaşanmıştır. Halk hareketinden iç savaşa evrilen süreç, ülkenin jeopolitik konumu yanısıra küresel ve bölgesel güçlerin, bölgedeki dengenin kendi lehlerine dönmesi bakımından, Suriye büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle savaş süreci boyunca faaliyet gösteren güçler diğer tarafın üstün gelmemesi için çaba sarf etmektedirler. Daha açık bir ifade ile küresel güçler olan ABD ve Rusya başta olmak üzere diğer dışsal devletler ile bölgesel güçler olan Türkiye ve İran gibi bölge devletlerin arasında birbiriyle çatışan çıkar

[4] Demir, a.g.e., s.1

[5] Selmin Seda Coşkun, "Vekalet Savaşları Ve Uluslararası Çözümü Zor Sorunlardaki Yeri", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2019, İstanbul, s. 2-4

politikaları mevcuttur. Küresel konjektür ve dengeler nedeniyle birbiriyle doğrudan savaşa girmeyen devletler, Suriye iç savaşını kendi çıkarları doğrultusunda bitmesi gereken bir satranç oyunu olarak görmektedirler. Egemen küresel güçler ve bölgesel güçlerin destekledikleri farklı paramiliter örgütler üzerinden yaşanan bu savaş türü, günümüz vekalet savaşlarının en büyük örneğini teşkil etmektedir.

Bu çalışma işleyen bir devlet sisteminin kurulamaması nedeniyle dışsal müdahaleler sonucunda ortaya çıkan bölgesel istikrarsızlık sorunsalına odaklanmaktadır. Bu çerçevede çalışmanın hipotezleri şu şekilde oluşturulmuştur. Birincil olarak, çalışmada cevap aranan sorulardan en önemlisi güvenlik olgusu olmuştur. Bu bağlamda değişen güvenlik olgusu irdelenerek, devletler arası ilişkilerin neye göre şekillendiği ve konstrüktivist yaklaşımın vekalet savaşları çerçevesinde öngördüğü güvenlikleştirme politikalarının nasıl oluşturulabileceği sorunsalına cevap aranmıştır. Çalışmanın ikinci hipotezi ise uluslararası güvenlik ve Suriye savaşı odaklı olmuştur. Çok etmenli ve karmaşık bir yapıya sahip olmasıyla beraber Suriye savaşında, hangi devletlerin ve örgütlerin bulunduğunun saptanması yapılarak, saptanan aktörlerin ilişkilerinin nasıl şekillendiği; aktör devletlerin kimleri ne amaçlarla desteklediği sorusuna cevap aranmıştır. Çalışmada cevap aranan bir diğer konu ise; sosyal inşacılık güvenlik algısı çerçevesinde, Suriye topraklarında savaşan tarafların ilişkilerinin ve çıkarlarının nasıl yorumlanması gerektiği ve nasıl çözüm üretilmesi gerektiği sorusudur. Bu temel sorular çalışmanın hipotezlerini oluşturmaktadır.

Vekalet savaşı, kaynağını üçüncü bir devletten alan paramiliter terör örgütlerinin hedef ülke içerisinde kaynağını sağlayan aktör devletin çıkarları doğrultusunda hareket etmesi olarak basitçe tanımlanmaktadır.[6] Fakat vekalet savaşlarının çok düzlemli ve çok boyutlu olması çözümün sağlanması ihtimalini düşürmektedir. Bu nedenden dolayı 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşının günümüze kadar bir çözüme ulaşmamasının sebebi vekalet savaşına dayandırılabilir. Geleneksel cephe savaşlarının görülmediği günümüz savaşlarının yerini vekalet savaşlarına bırakmıştır. Devletler arası geleneksel savaşlardan oldukça farklı olan vekalet savaşı; daha şiddet içerikli, daha uzun süreli, daha genelleyici düşman tanımıyla ve müzakerelerin daha zor sağlandığı bir yapıdadır.[7] Dış aktör

[6] Andrew Mumford, **Proxy Warfare: War and Conflict in the Modern World**, 1st Edition, Cambridge UK, 2013, p.11

[7] Mehmet Babacan, "Soğuk Savaş Sonrasında Ortadağu'da Vekalet Savaşları Ve Yeni Oyun Kurucu Türkiye'nin Etkinliği", **11.Uluslararası Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi Tam Metin Kitabı**, (Ed.) Prof. Dr.

devletlerce desteklenen tarafların savaş ekipmanları ve güçlerini arttırarak çatışmaların daha uzun sürmesine, taraflara sağlanan mali ve askeri destek pes etmelerini engellediği için barışa yanaşmamaları ve müzakerede uzlaşımcı bir tavırdan uzak olmalarına, barış müzakerelerinde vekalet veren aktörlerin de bulunması; sayının çokluğu ve çıkarların çatışması barışın sağlanmasında ki ihtimalin düşmesine neden olmaktadır.

Suriye'de yürütülen vekalet savaşlarında onlarca terör grubu ve bu terör gruplarını kontrol ederek çıkarlarını korumaya çalışan onlarca devlet bulunmaktadır. Genel çerçeveden bakılacak olursa bölgedeki etkinliğini korumak ve ebedi müttefiği olan İsrail'in bölgede zor durumda kalmaması için kendine yakın bir Suriye yönetiminin oluşması için çabalayan bir ABD politikası vardır. Buna karşın Rusya, Akdeniz'deki tek üssünü kaybetmemek ve sıcak denizlere inmenin tek yolu olan mevcut Suriye yönetiminin devrilmemesi ve kendi bünyesinde hareket etmesine yönelik politikalar izlemektedir.[8] Bölgenin zengin ekonomik kaynaklarına ve pazarına sahip olmak isteyen batı devletleri çıkarlarına yönelik politik hamleler gerçekleştirmektedirler. Sünni hilaline karşı şii hilalini oluşturmak isteyen ve bölgedeki yegâne destekçisi olan Esad yönetiminin devrilmemesini isteyen İran; mülteci sorununu tamamen bitirmek ve ulusal güvenliğine karşı oluşabilecek tehlikelerden korunmak için acilen Esad yönetiminin değişmesi gerektiğini düşünen Türkiye ve daha birçok devlet bulunmaktadır. Fakat bunlardan neredeyse hiçbiri önceleri (Türkiye'nin Fırat Kalkanı operasyonu hariç) resmen Suriye topraklarına asker göndermemiştir (İlerleyen dönemlerde Esad yönetiminin talebi üzerine Rus birlikleri ve İran ordusu, PYD ile aynı saflarda savaşmak ve destek sağlamak amacıyla ABD ordusu bölgeye intikal etmiştir).[9] Bunun yerine bölgedeki paramiliter terör örgütlerini, örtülü bir şekilde ekonomik ve teçhizat bakımından destekleyerek kendi çıkarları doğrultusunda sahada kontrol etmişlerdir.

Bu çalışmada, Suriye'deki iç savaşın vekalet savaşına dönüşmesini, dönüşen savaşın iç unsurlarının anlaşılması amacıyla tarafların belirlenerek sosyal inşacılık teorisi çerçevesinde incelemesi yapılmıştır. Kavramların, tanımlamaları ve literatür içerisindeki

---

Tayyar Arı ve Prof. Dr. Muzaffer Ercan Yılmaz, 2019, s.857, https://static.s123-cdn.com/uploads/2415508/normal_5e0a3e3a756f8.pdf Erişim tarihi: 11.06.20 20

[8] Burak Çalışkan, "Küresel Bilek Güreşi: Uluslararası Güçlerin Suriye Politikası", insani ve sosyal araştırmalar merkezi, 2016, s.10, https://insamer.com/tr/kuresel-bilek-guresi-uluslararasi-guclerin-suriye-politikasi_431.html#_edn44 , Erişim tarihi: 16.06.2020

[9] Haber Türk **"ABD, Rusya Ve İran'ın Suriye'de Üs Kurma Yarışı"**, 08.10.2018 tarihli internet haberi https://www.haberturk.com/abd-rusya-ve-iran-in-suriye-de-kac-ussu-var-2171458, Erişim tarihi: 27.11.2020

konumlarının anlaşılır olması; tezin ilerleyen bölümlerinde değinilen konuların daha iyi anlamlandırılması amaçlanarak, ilk bölümde teorik çerçeve çizilmiştir. Oluşturulan teorik çerçeve içerisinde güvenlik kavramına ve önemine değinilmiştir. Güvenliğin anlaşılır bir olgu olması ve sürecin doğru anlaşılması niyetiyle savaş olgusu ve değişimi üzerine bir tartışma yürütülmüştür. Güvenlik kavramının uluslararası ilişkilerdeki önemi ele alınarak tehdit kavramı üzerinden değerlendirilmiş ve güvenliğin uluslararası ilişkilerde ne ifade ettiği sorgulanmıştır. Küreselleşen ilişkilerde, küresel bir tehdit olarak karşımıza çıkan terör örgütlerinin ve vekalet savaşlarının etkisine değinilmiş; vekalet savaşı ve terörizm arasındaki ilişkinin boyutu irdelenmiştir. Vekalet savaşlarının kavramsal açıklaması yapılarak, tüm boyutlarıyla ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Vekalet savaşlarının tercih edilme ve süreçlerinin nasıl geliştiği üzerinde durulmuş; bununla beraber güvenlik kaygılarını yeniden yorumlayan ve farklı bir açıdan uluslararası ilişkileri ele alan sosyal inşacılık teorisinin ortaya çıkışı ve kavramsal tartışması yürütülerek sosyal inşacılık teorisinin güvenlik anlayışı aktarılmıştır.

Çalışmanın teorik kısmının verildiği birinci bölümden sonra tezin temel konusuna giriş mahiyetinde bölgesel arka plan üzerinde durulmuştur. Suriye'nin günümüz koşullarına gelmesinde etkili olan etmenlerin ve sürecin iyi anlaşılma, bölgesel dinamikler açısından önemli görülmüştür. Bu bağlamda önceki bölümde yürütülen kavramsal tartışma Ortadoğu'da ve Suriye özelinde ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde Suriye topraklarında gerçekleşen vekalet savaşında, vekalet veren devletlerin ve vekillik yapan terör örgütlerinin bölgedeki çıkarları ve iş birliklerine değinilmiştir. Taraflar gruplandırılarak süreç daha anlaşılır kılınmıştır. Aktör devletlerin Suriye topraklarında yürüttükleri vekalet savaşında ne amaçladıkları sorgulanmış ve hangi vekil gruplarla temasta bulundukları belirtilmiştir.

Son bölümde önceki bölümlerin bir analizi yapılarak, vekalet savaşlarının Suriye iç savaşında, sosyal inşacılık teorisi bağlamında ele alınmıştır. Devletlerin kimliklerini inşa etme süreçlerini ve birbirilerine karşı oluşturdukları politikaların neye göre şekillendiğinin anlaşılmasıyla beraber devletlerin, Suriye'ye karşı oluşturdukları politikaların neye göre ve nasıl şekillendiği irdelenmiştir. Bölümün ilerleyen safhalarında devletlerin kendilerine ve Suriye'ye karşı oluşturdukları kimliklerin detayları verilerek sosyal inşacılık perspektifinden değerlendirilmeye çalışılmıştır. Kimlikler ve çıkarlardan etkilenerek oluşturulan politikalar bağlamında, çıkarların sağlanması noktasında

aktörlerin ve vekillerin ilişkilerinin nasıl oluştuğu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Güvenliğin, uluslararası sorun haline geldiği mevcut modern uluslararası ilişkiler çağı devlet ilişkileri ve toplumlarının değişen etmenler karşısında anlaşılır olabilmesi amacıyla sosyal inşacılığın öne çıkardığı görüşler önemli olmaktadır. Bu nedenle sonuç bölümünde devletlerin ilişkilerini neye göre şekillendirdiği ve modern savaşlar olarak adlandırılabilecek olan vekalet savaşlarının oluşumundaki etmenlerin nasıl oluştuğu öne çıkarılmıştır. Suriye savaşı üzerine yoğunlaşan çalışma, devlet ve örgütler arasındaki kimliklerin ve vekaletlerin nasıl sağlandığını sosyal inşacılık üzerinden açıklığa kavuşturmuştur. Sonuç bölümünde çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılarak varılan nokta hakkında bilgi verilmiştir. Gelinen noktada dikkat edilmesi gerekenler ve konunun çözülemeyen noktalarında önerilerde bulunularak güvenlikleştirmenin sağlanması amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GÜVENLİK

Güvenlik olgusu insanlık tarihi kadar eski bir terim olmasına rağmen akademik alanda incelenmesi yakın geçmişe dayanır. İlk yapılan akademik çalışmalar konu itibariyle dar bir çerçeveden incelenmiş ve güvenliğin sadece askeri boyutu ele alınmıştır.[10] Güvenlik terimi tarih boyunca genellikle devletler arasındaki savaş durumuyla bağlantılı olarak kullanılmıştır. Düşünürlerce farklı nedenlere dayandırılan savaş olgusu; insan doğasının kusurlarından biri olduğunu savunanlar veya savaşın devlet yapısından kaynaklanan bir durum olduğu yönünde düşünenlerce tartışılmıştır. Diğer düşünürler ise savaşın nedenini devletlerin ilişkilerini yürütmek zorunda kaldıkları anarşik uluslararası ilişkilere dayandırmıştır. Savaşın nedeni hakkında dahi net bir fikir birliği olmadığı gibi güvenliğin nasıl sağlanacağı hakkında da tarihsel süreç ve koşullar içerisinde birden çok görüş oluşmuştur.

1.1. Kavramsal Açıdan Güvenliğin Tartışılması

Güvenlik kavramının tanımı üzerinde uzlaşılmış net bir tanımlamanın olmadığı birden çok değişkene sahip tanımlamalar yapıldığı görülmektedir. Bunun iki önemli nedeni bulunmaktadır. Birinci olarak kavramın ele alınışı, tarihsel hatıralara, içinde bulunulan toplumun sosyolojik yapısına ve tarihsel süreçte olaylara verilen tepkilere bağlantılı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Bir diğer neden ise güvenlik kavramına olan bakış açısı ve beklentilerden[11] kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra güvenlik kavramının ne olduğu, nelerden oluştuğu veya nasıl kavramsallaştırılacağı da tartışılmakta; güvenliğin başlı başına bir sorun alanı mı, yoksa hedef alanı mı, disiplin alanı mı veya bir araştırma yöntemi mi olduğu belirsizliği tartışma konusu olagelmiştir.[12]

---

[10] Kadir Sancak, "Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar Ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü", **KTÜ Sosyal Bilimler Dergisi,** sayı 6, 2013, s.125,

[11] Devletlerin farklılıkları ve tanımlama yapan şahsın ideolojik ve siyasi beklentileri de kavramsal tanımlamada farklılıkların görülmesine sebebiyet verebilmektedir.

[12] Bu tartışmalar için bakınız: Helga Haftendorn, "The Security Puzzle: Theory Building and Discipline- Building in International Security", **International Studies Quarterly**, Volume 35, No 3, 1991, p. 3-17; Paul Williams, **Security Studies: An Introduction**, Routledge, UK, 2008, p.1-3; John Baylis, "International and Global

Güvenlik kavramının alt başlıklarına bakıldığında ise ulusal güvenlik, çevre güvenliği, insan güvenliği, uluslararası güvenlik ve daha birçok alt başlığın oluştuğu ve bunların her birinin de tanımlamalarının farklı felsefi ve tarihsel tartışmalara neden olması ortak bir tanımın oluşmasına engel olan başka bir etkendir. Bu nedenle Güvenlik kavramı sabit bir tanımlamayı kabul etmeyen, sürekli olarak tartışmaya açık *esastan tartışmalı* bir kavram olmaktadır.[13] Kavramın muğlaklığı üzerine McSweeney, *"barış, onur, adalet gibi bir dizi diğer kavramla ilişkilendirilebilen fakat tanımlanmaya direnen bir terim"* derken[14] Buzan *"sevgi, özgürlük ve güç kavramları gibi tartışmaya açık ve oldukça muğlâk"* demiştir,[15] Baldwin ise olaya farklı bir açıdan bakarak *"kolayca karıştırılabilen ve yeterli şekilde açıklanmamış olan bir kavram*" olarak[16] değerlendirmiştir.

Tüm bu muğlaklığa rağmen kavramın tanımlamasının yapılmadığı anlaşılmamalıdır. 1952'de kavramı ilk defa detaylı bir şekilde inceleyenler arsında olan Wolfers, kazanılan değerler bütününe veya bir kısmına yönelik tehdidin bulunması veya değerlere yönelik tehdit korkusunun hissedilmesi şeklinde açıklamıştır.[17] Buzan'a göre güvenlik, tehlikeden özgür olmak[18] iken Baylis'a göre tanımlamadaki belirsizliklere rağmen *"temel değerlere tehdidin yokluğu"* olarak açıklanmıştır.[19] Welsh Okulu ise kavramı farklı bir açıdan değerlendirerek güvenliğin özgürlükle ortak bir paydası olduğunu savunmaktadır.[20] Genel itibariyle yapılan tüm diğer tanımlamalarla düşünüldüğünde ortak noktanın, öteki veya düşman üzerinden kavramın tanımlanmasıdır. Güvenliğin tanımı; tehdit eden ve edilen, değerler, kutsallar, güvensizlik korkusu vb. birçok araç kullanılarak açıklanmaktadır.

Security in the Post-ColdWarEra", (Ed.)John Baylis ve Steve Smith, **The Globalization of World Politics: An Introductionto International Relations**, Oxford University Press, 2001, s. 254.

[13]Esastan tartışmalı fikrini sosyal bilimler için kullanan Walter Bryce Gallie'dir O, esastan tartışmalı kavramları "herhangi bir kanıt veya tartışma sonucunda doğru ya da standart kullanımı ortaya koyacak tek bir versiyon üzerinde uzlaşmaya yol açmayacak düzeyde değerlere dayalı kavramlar" şeklinde açıklamıştır. Daha detaylı bilgi için bkz: Walter Bryce Gallie, "Philosophy and the Historical Understanding", Chatto & Windus, Londra, 1964

[14]Bill McSweeney, "**Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations**", Cambridge University Press, 1999, p.13

[15]Barry Buzan, **"People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era**", Boulder: Lynne Rienner Pub, 1991 p.7

[16]David A. Baldwin, "The Concept of Security", **Review of International Studies,** volume 23, 1997, p.13

[17]Arnold Wolfers, "National Security as an Ambigous Symbol", **Political Science Quarterly,** Volume 67, Issue 4, 2007, p. 485,

[18]Barry Buzan, ibid, s.11

[19]John Baylis, Steve Smith, Patricia Owens, **"The Globalization of World Politics"**, Oxford University Press, Fourth Edition, New York, 2008, p.229

[20]Ken Booth, "Security and Emancipation", **Review of International Studies**, volume 17, ıssue 4, 1991, p.319

Günümüz uluslararası ilişkilerinde güvenliğin şu an ki haline gelmesi uzun akademik ve teorik tartışmaların bir gelişimi olarak görülmelidir. Realizm, idealizm ve Kopenhag Okulu teorileri çerçevesinde gelişen ve son dönemlerde alternatif eleştirel teorilerin de gündeme geldiği güvenlik anlayışı sürekli olarak kendini yenilemektedir.

Birinci ve ikinci dünya savaşları arasındaki dönemde dünya barışının nasıl sağlanacağı tartışmalarında dikkat çeken güvenlik yaklaşımlarının başında İdealizm gelmiştir. İdealizmin öne sürdüğü kolektif güvenlik anlayışı, devletlerin saldırgan dış politikalardan vazgeçerek uluslararası bir iş birliği ve ittifak anlayışını benimsemelerini önermektedir.[21] İdealizm anlayışı insanların ve toplumların beraber hareket etmeleri ve etkileşimlerinin olumlu yönde seyretmesi üzerine kurulmuştur. Tehditlerin, insan ve çevre etmenlerinin olumsuz etkileriyle ortaya çıktığı ve yine çözümünün de insanın çevresindeki faktörlerin iyileştirilmesiyle; tehditlerin de ortadan kalkacağını veya minimuma ineceği söylenir.[22] İdealistlere göre, devletler doğası gereği savaşa meyilli olmamakla beraber oluşturulacak demokratik düzen ve uluslararası hukukun üstünlüğünün herkesçe kabulü sonucunda, tesis edilecek uluslarüstü bir yapıyla barışın sağlanacağı varsayılmaktadır. Dünya barışı için güç kavramının önem arz etmediği, uluslararası hukuk, moral değerler ve uluslararası örgütlerin uluslararası politikanın belirlenmesinde etkili olacağı ve bu şekilde dünya barışının kalıcı bir ortam yakalayacağı düşünülmektedir.[23]

Bu bağlamda, birinci dünya savaşından sonra dünya barışının sağlanması ve güvenliğin tesisi adına ABD başkanı Wilson'un da teşvikleriyle "kolektif güvenlik" anlayışına uygun olarak Milletler Cemiyeti kurulmuştur. Kolektif güvenlik, ulusların egemenlik hakkını yok sayarak saldırgan dış politika izleyen devletlere karşı, üye devletlerin uluslararası işbirliği ve ittifak çerçevesinde anlaşarak, ortak karar alınması ve güvenliğin bu şekilde kurulmasını konu almaktadır.[24] Fakat gerek projenin kurucularından olan ABD'nin katılmaması gerekse İtalya, İspanya ve Almanya da faşist

---

[21] M.Salih Elmas, **"Modern Toplumun Güvenlik Çıkmazı: Tehdit, Risk ve Risk Toplumu Perspektifinden Güvenlik**", Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu(Usak) Yayınları, Ankara, s.48, https://www.academia.edu/38419811/Modern_Toplumun_G%C3%BCvenlik_%C3%87%C4%B1kmaz%C4%B1_Tehdit_Risk_ve_Risk_Toplumu_Perspektifinden_G%C3%BCvenlik_The_Security_Impasse_of_Modern_Society_The_Threat_the_Risk_and_the_Security_from_the_Risk_Society_Perspective_Turkish Erişim tarihi:01.07.2020

[22] Fikret Birdişli, **"Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik Kavram Teori Uygulama",** Seçkin Yayınları, 2017, Ankara, s. 63-64

[23] Selahaddin Bakan ve Sonay Şahin, "Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü Ve Yeni Tehditler", **The Journal Of International Lingual, Social And Educational Sciences,** Cilt 4, Sayı 2, 2018, s.138-139

[24] Elmas, a.g.e., s. 47-49

rejimlerin kurulması ve yayılmacı politikaların izlenmesiyle sonuçlanan süreç; idealizm ve kolektif güvenlik sisteminin geçerliliğini kaybetmesine ve eleştirilere maruz kalarak yerini realist teoriye bırakmasıyla sonuçlanmıştır.

Realist teoriye göre savaş kaçınılmazdır bu nedenle devletlerin kendilerini, kendi kendine korumaya almalarını gerektirmiştir. Realizme göre güvenlik, sürekli bir güvensizlik ortamı ya da güvende olmama durumudur. Bu nedenle herkesin sürekli olarak diğerleriyle çatıştığı bu güvensiz ortamda, kendini koruyabilmek amacıyla güçlü olması gerekmektedir.[25] Güç unsuru temel alınarak, askeri güç üzerinden tanımlanan teori; coğrafya, demografi, kaynaklar ve jeopolitik unsurlara da önem arz etmektedir.[26]

Milli güvenlik konusu üzerine yürütülen tartışmalarda Hobbes, Machiavelli, Rousseau gibi yazarlar devlet egemenliği konusunda karamsar bir tavır sergilemişlerdir. Devletlerin sürekli olarak birbiriyle güç mücadelesinde bulunacaklarını ve sonu olmayan bu çekişmenin son kertede aralarından birinin mutlak bir güce ve kontrole erişmesini engellemek üzerine şekilleneceği şeklindedir. Bu söylem tarzı ikinci dünya savaşından sonra Realist düşünceyi geliştiren Edward H. Carr[27] ve Hans Morgenthau[28] gibi kişilerce de tekrarlanmıştır.[29] Dünyaya karamsar bir pencereden bakan bu görüş, çağdaş yazarlarca da paylaşılmaktadır. Çağdaş realistler olan neorealistlere göre devletlerin birbiriyle yapacakları işbirlikleri de yine güvenlik etmeni üzerinden şekillenmektedir. Devletlerin işbirliği stratejisinin de birey ilişkilerinde olduğu gibi çıkar ve bireysel güvenlik temelli şekilleneceği savunulmaktadır.[30] Aslı itibariyle güvenlik veya güvensizlik uluslararası sistemin yapısından kaynaklı bir sorun olarak ele alınmaktadır. Gerek realistler gerekse neorealistler olsun devleti ve devletin uluslararasındaki konumu ve ilişkilerini güç ve güvenlik üzerinden açıklamaktadırlar.[31]

Kopenhag Okulu çalışmaları güvenlik konusunda yeni bir bakış açısının doğmasına vesile olmuştur. Okula göre güvenliğin sadece askeri güç çerçevesinde

---

[25] Samig Goyushov, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Çalışmalarına İlişkin Teorik Tartışmalar", **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,** Yıl:7, Sayı:88, 2019, s.16

[26] Terry Terriff, **"Security Studies Today",** Polity Press, Cambridge, 1999 s. 32 http://get-file.info/q1a/?q=security+studies+today+terry+terriff+pdf Erişim tarihi:01.07.2020)

[27] Konu hakkındaki detaylı görüşleri için bkz: Edward Hallett Carr, **"The Twenty Year' Crisis 1919-1939, An Introdution to the study of international Relations"**, Harper Collins Publishers, 2001

[28] Konu hakkındaki detaylı görüşleri için bkz: Hans J. Morgenthau ve Kenneth W. Thompson, **"Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace"**, Seventh Edition, McGrawHil Publicher, 2015

[29] John Baylıs, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 18, 2008, ss. 69-85, s.72

[30] John Baylıs, a.g.e., s.72

[31] Övgü Kalkan Küçüksolak, "Güvenlik Kavramının Realizm, Neorealizm Ve Kopenhag Okulu Çerçevesinde Tartışılması", **Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi,** Cilt: 4, Sayı: 14, 2012, s. 203

düşünüldüğü fakat bu çerçeveden çıkarılması gerektiği ama çıkarıldığında da daha zor tanımlanacağını dile getirir. Kopenhag Okulu, realistlerin aksine güvenliğin tanımı yerine içeriği ve oluşum sürecine eğilerek, güvenliğin dar bir şekilde tanımlandığı bunun da uluslararası ilişkilerin zorunlu bir çıkmaza sevk edildiğine bağlar. Bu çıkmazdan kurtulmak amacıyla güvenlik tanımının, savaş, tehdit, askeri baskı vb. dar enstrümanların kıskacından kurtarılarak geniş anlamda ele alınması gerektiği ve bunu da "genişletilmiş güvenlik" kavramıyla açıklanabileceğini öne sürmektedirler.[32] Geleneksel güvenlik anlayışını değiştirerek güvenliğin askeri, siyasi, ekonomik, sosyal (toplumsal) ve çevresel olmak üzere beş farklı alanda ele alınması gerektiği savunulmuştur.[33] Buzan'a göre güvenlik, özgürlük olarak ele alınmalı; devlet veya toplumun bağımsızlığına ve değerlerine zarar verecek güçlerin önlenmesi olarak değerlendirilmelidir.[34] Waever'a göre ise güvenlik, mevcutta bir tehdidin bulunduğu ve mevcuttaki tehditte karşı kimi önlemlerin alınması olarak tanımlanmıştır.[35] Okulun önde gelen isimlerinin de tanımlamalarında ortak nokta olan tehdit ve önlem ikilisi; Kopenhag Okulu'nun güvenliğe olan bakış açısını belirtmiştir. Buna göre tehdidin olmadığı yerde güvenliğin de olmayacağı savunulmaktadır.[36]

1.2.GELENEKSEL SAVAŞ ANLAYIŞI VE DÖNÜŞÜMÜ

İnsanoğlunun gelişimine paralel olarak gelişmiş olan savaş kavramı; teknolojik gelişimlerle ilerleyen ve dönüşen bir etmen olmuştur. İnsanlık ilk savaşını doğaya karşı vermiştir. Avcı toplayıcı olan ilk insanlar dışarıdan gelebilecek doğal tehditlere ve vahşi hayvanlara karşı sopa ve taş kullanarak hayatta kalmaya çalışmışlardır.[37] İlerleyen zaman çizelgesi insanların madenleri kullanmaya başlaması ile yeni bir boyut kazanarak dışarıdan gelen doğal tehditlere karşı saklanmak yerine saldırı yapabilmesi için gerekli envantere sahip olmasını sağlamıştır. İnsanların bir araya gelerek oluşturdukları ilk topluluklar sahip oldukları envanter ve güçle artık dışarıdan gelecek doğal tehditleri

[32] Barry Buzan, Ole WAEVER, Jaap de WİLDE, "**Security A New Framework for Analysis",** Lynne Rienner Publishers, London, 1998 s.3
[33] Barry Buzan, ibid., p. 19-20
[34] Barry Buzan, ibid, p.432
[35] Ole Waever, "Securitization and Desecuritization", (Ed.) Ronnie D. Lipschutz, **On Security,** New York: Columbia University Press, 1995, p.43 https://www.libraryofsocialscience.com/assets/pdf/Waever-Securitization.pdf Erişim tarihi: 12.07.2020
[36] Taha Baran ve Elçin Macar, "Değişen Güvenlik Yaklaşımları Örneğinde Kopenhag Okulu'nun Toplumsal Güvenlik Yaklaşımı", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt.10, Sayı.54, 2017, s.252
[37] Bakan ve Şahin, a.g.e., s.136-137

rahatlıkla geri püskürten bir boyuta erişmiştir. Yerleşik düzene geçen ve ortada onlara denk doğal tehdit kalmayınca sınırlarını keşfetmeye başlayan topluluklar diğer topluluklarla karşılaşmış ve tehdit kavramı yeniden şekillenmiştir. Yerleşik düzenin korunması çabası klasik dönem savaşlarının başlaması ile sonuçlanmıştır. Devlet kavramının ortaya çıkması ve kendi bürokrasini oluşturması ile kolluk kuvvetleri oluşmuştur.[38] Oluşan bu kolluk kuvvetleri çağın teknolojik gelişmelerine uygun olarak ok, yay, süvari, piyade, savaş arabaları vb birçok savaş silahı kullanmışlardır.[39]

Barutun bulunması ile savaş silahlarının gücü ve etkisi artmış; tüfek ve top benzeri silahların kullanılması ile erken modern dönem cephe savaşları başlamıştır. Sanayi devrimiyle yaşanan hızlı makineleşme ve teknolojik gelişme savaş silahları alanında da çok hızlı hissedilmiştir. Uzun menzilli füzelerin, tankların ve savaş uçaklarının yer aldığı yeni savaşlar topyekün bir hal alarak sadece cephede yaşanan bir olgu olmaktan çıkmıştır. Günümüz modern savaşları eskiye nazaran bir hat üzerinde yaşanmamakla beraber; şehirlerde, köylerde, fabrikalarda, gazete manşetlerinde yaşanmaktadır.

Köklü ve bolca malzemesi olan savaş tarihinin yeni bir evreye dönüştüğü günümüz savaşlarının dönüşümü aslında bir zorunluluktan doğmaktadır. Ulus devletin ortaya çıkmasından sonra savaşlar ulusal çıkarlar için verilen mücadeleye evrilmiştir. Milli ve ulusal çıkarlar için gerçekleştirildiği söylenen savaşların; modern uluslararası hukuk tarafından getirilen normlarca siyasi, ekonomik ve sosyal açılardan baskı altına alınarak, devletler arası savaşların engellenmesi amaçlanmıştır. Devletler, uluslararası hukukla gelen ve zaten oldukça maliyetli olan eski savaş taktiğini değiştirmek için arayış içine girmiştir. Bu yeni arayış devletlerin gerekirse asker bile göndermesine gerek kalmadan, kendi ülke sınırları içerisinden füze atmadan, uçak havalandırmadan hedef ülkede ulusal çıkarlarına yönelik faaliyetlerini gerçekleştirmesine olanak veren bir yapıya evrilmiştir. Savaşlarda yaşanan değişim ve bu değişimle bağlantılı olarak kullanılan enstrümanlardaki dönüşümün anlaşılabilmesi bakımından savaşların iki döneme ayrılması mümkündür.

[38] Haluk Ölçekçi, **"Vekâlet Savaşlarının Bir Aracı Olarak Medya ve 15 Temmuz Sürecinde Fetö'nün Medya Faaliyetleri**", Uluslararası 15 Temmuz ve Darbeler Sempozyumu, Kocaeli, 2018, s.228- 229.

[39] Metin Gurcan, "Savaşın Evrimi Ve Teorik Yaklaşımlar", 2011, s.88, https://docplayer.biz.tr/4179056-Savasin-evrimi-ve-teorik-yaklasimlar-metin-gurcan-bilkent-universitesi-siyaset-bilimi-bolumu-doktora-ogrencisi.html Erişim tarihi: 15.07.2020

1.2.1.Savaşın Evrimi

Savaş insanlık tarihinin her döneminde olan fakat günümüzde dahi nedeninin tek bir şekilde açıklanmasının mümkün olmadığı bir kavramdır. Bazılarına göre savaş "insanın doğası gereği" kaçınılması imkansız, "defolu" bir ihtiyaçken;[40] bazılarına göre medeniyet seviyesinin gelişimi ile zaman içerisinde "demode" ve "ahlak dışı" olacağı düşünülen;[41] bazılarına göre ise herhangi bir nedenin bile savaşa sebebiyet verebileceği yönündedir.[42] Konu hakkındaki düşünceler bu ve benzeri şekilde çeşitlilik göstermektedir.[43]

En basit şekliyle savaş, en az iki aktör arasında yaşanan uyuşmazlık sonucu, çıkan çatışmanın şiddete başvurularak çözüme ulaştırılması durumudur. Geleneksel literatüre göre ise; silahlı gruplar arasında gerçekleşen bilinçli ve genel çatışma durumu,[44] politikanın farklı kanallarla farklı enstrümanlar kullanılarak devam edilmesi,[45] iki veya daha fazla devlet arasındaki silahlarla yönetilen politik eylem;[46] devletler arasında veya devletin kendi içindeki düşmanlarıyla gerçekleştirilen silahlı ve zayiatlı, karşı tarafın gücünü kırmayı hedefleyen mücadele[47] olarak tanımlanmaktadır.

Savaş olgusu, zaman ve mekan olgusundan bağımsız olarak sürdürülebilen ve taraf olan aktörlerin; küçük boyutlu (grup, kabile, topluluk) veya büyük boyutlu (şehir devleti, ulus devlet, imparatorluk) organizasyonlardan oluşmaktadır. Uluslararası İlişkiler literatüründe savaş, hakimiyeti kabul görmüş, otoriteye sahip, siyasi gücünü otoritesiyle kullanabilen yapılar olan "devletlere" özgü sayılmıştır.[48]

Barutun kullanıma başlanmasıyla Orta Çağ'ın sonlarına kadar savaşlar dar alanlarda ve belirli araçlar-silahlar vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Yerel düzeyde kalan

---

[40] Donald Kagan, "**The Outbreak of Peloponnesian War"**, Cornell University Press, 1989, s. 373

[41] John Mueller, "The Obsolescence of Major War", **Bulletin of Peace Proposals,** Volume 21, İssue 3, 1990, p.321

[42] Kenneth Waltz, "**Man, the State and War: A Theoretical Analysis",** Columbia University Press, New York, 2018, s.18

[43] Konu hakkındaki daha fazla detay ve tartışma için bkz: Quincy Wright and Louise Leonard Wright, "**A Study of War"**, 2. Edition, University of Chicago Press, 1942; John G. Stoessinger, "**Why Nations Go to War?"** 11th Edition, Wadsworth Cengage Learning, Boston, USA, 2011, https://www.researchgate.net/publication/269867590_WHY_NATIONS_GO_TO_WARJOHN_G_STOESSINGER/link/597f7864aca272d56819c9e8/download Accessed:11.07.2020)

[44] **Stanford Encyclopedia of Philosophy,** "war"?, https://plato.stanford.edu/ Accessed: 11.06.2020

[45] Carl von Clausewitz, **On War,** 1st edition, 1946 http://www.gutenberg.org/files/1946/1946-h Erişim tarihi:10.06.2020

[46] **Merriam-Webster Online Sözlüğü**, "War"?, www.m-w.com , Accessed: 11.06.2020

[47] Gurcan, a.g.e, s.86.

[48] Sami Eker, "Savaş Olgusunun Dönüşümü: Yeni Savaşlar ve Suriye Krizi Örneği", **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**, Cilt.2, Sayı.1, 2015, s.34- 35.

ve paralı askerlerin saflarda bulunduğu profesyonel olmayan birliklerden oluşan ordular, yöneticilerin emirleri ve paraları doğrultusunda isyanları bastırmak, vergileri toplamak, kontrol edilen bölgenin güvenliğini sağlamak gibi meseleleri halletmekle mükellef olmuşlardır. Mesafelerin artması ve savaş alanlarının genişlemesi sonucu askerler ve savaş envanterleri de değişime uğrayarak süvari ve tekerlekli mühimmatlar şekline evrilmiştir.[49]

Ateşli silahların, savaş alanlarında küçük ölçeklerde kullanıma başlanması İstanbul'un fethi ile yaygınlaşmıştır. Top gücüyle İstanbul surlarını yıkılması baruta olan ilgiyi yükseltmiş ve savaşların vazgeçilmezi olmasını sağlamıştır.[50] Topların gemilerde de kullanılmaya başlanması deniz savaşlarının da seyrini değiştirirken savaş sahasını genişletmiştir. Yaşanan bu gelişmeler Avrupa'daki feodal düzeni yıkıp ulus devletin kurulması ile sonuçlanmıştır.[51] Ateşli silahların savaş alanlarında ki değişimi ve dönüşümünü 16.-17. yüzyılda yaşanan Seksen Yıl savaşlarında ve Osmanlı-Rus savaşlarında net bir şekilde görülmüştür. Özellikle Avrupa kıtasındaki mezhep savaşlarından önemli dersler çıkaran Avrupa toplumu Westfalya düzeninden Fransız İhtilali'ne dek geçen dönemden (1648-1789) sonra Aydınlanma çağıyla rasyonalist düşünce çerçevesinde gelişim göstermiş ve "geçmişin kötü anıları olarak" hatıralarda kalmasını istedikleri din savaşlarını ve sosyo-ekonomik faktörler nedeniyle dönemin[52] devletlerinin "sınırlı savaş" anlayışını benimsemelerini gerektirmiştir. Avrupalı devletler, paralı asker yerine düzenli orduya geçiş sağlayarak içeride isyancılara dışarıda düşmanlara karşı profesyonel orduyla tanışmıştır.[53] Modern dünya savaşlarından ve ordulardan bahsetmek ise Fransız İhtilali'ndan sonra ortaya çıkan milliyetçilik akımına kadar bekleyecektir.

Montesquieu ve Rousseau gibi düşünürlerin "her yurttaşın ülkesini savunması", "ordunun silah altındaki vatandaşlardan oluşması" fikirleri ve Napolyon'un "yurttaş ordusu" temellendirmesiyle ilk modern savaşların temeli atılmıştır. Savaş kurallarının değiştiği ve kitlesel boyuta taşındığı bu anlayış düşmanın tamamen yok edilmesi amacını hedeflemektedir.[54]

---

[49] Gurcan, a.g.e., s.87-89
[50] Eker, a.g.e., s.36-37
[51] Haldun Yalçınkaya, "**Savaş: Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı"**, İmge Kitabevi, Ankara, 2008, s.156.
[52] Michael Sheehan, "The Evolution of Modern Warfare", (Ed.) John Baylis ve diğerleri, Strategy in the Contemporary World, Fourth Edition, Oxford University Press, 2013, p.41
[53] Yalçın Kaya, Savaş: Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı, s.165.
[54] Sheehan, ibid., p.41

1914-1945 tarihleri arasında gerçekleşen birinci ve ikinci dünya savaşları, devletlerin bütün kaynaklarını sonuna kadar kullanarak düşman birliklerini ve yerleşimlerini tamamen ortadan kaldırma odaklıdır. Mekanikleşen ve gelişen endüstrinin de etkisiyle kitlesel savaşın zirve noktası olan bu iki savaşta doping etkisi yaşanmıştır. Devletlerin kaynak kullanımı savaş döneminde en üst seviyeye ulaşmıştır.[55] Öyle ki 1908 de ilk defa askeri amaçla kullanılan uçaklar birinci dünya savaşında binlerle ifade edilmiştir.[56] İkinci dünya savaşında ise gelişen teknolojik savaş silahları ve genişleyen menzilleri sayesinde; uzaktan yapılan tank atışları, uçak gücünün kader belirleyici oluşu ve gelişen deniz taşıtlarının menzil ve manevra kabiliyeti neticesinde siper savaşlarının bittiğini göstermiştir.[57] Kuşatıcı manevra savaş anlayışı artık siper savaşlarının bittiğini[58] savaş alanlarının hat şeklinde olmayacağını göstermiştir. Almanların 1940'da Meuse'da ve Bug'da; İsrail zırhlı birliklerinin Sina'da Mısır ordusuna karşı 1956 ve 1967 savaşlarında; Hindistan ordusunun 1971'de Pakistan ordusuna karşı Dacca'da ve yakın geçmişte ki ABD ordusunun 1991 ve 2003'de Irak'ta yaptığı yüksek tempo ile kısa sürede düşman savunma hatlarını aşarak arka bölgeyi kuşatma manevraları düşman birliklerinin ve ordusunun savaşma azmini kırma esasına dayanan bir taktik olduğu görülmüştür.[59] ABD tarafından kullanılan ve ikinci dünya savaşının bitirici hamlesi olan atom bombalarının kullanımı ise sonraki dönemde savaş anlayışının yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini göstermiştir.

İkinci dünya savaşının bitmesi, dünyanın iki kutuplu egemen iki güç merkezine bölünmesiyle sonuçlanmıştır. ABD ve SSCB merkezli bu iki kutup, savaş anlayışının da değişmesini gerektirmiştir. Soğuk savaş olarak bilinen; siyasi, ekonomik, ideolojik ve askeri bakımdan birbirine zıt ve sürekli gerilimli olan bu dönem, askeri ve nükleer teknolojinin rekabet halinde hızlı bir gelişim yaşamasıyla devam etmiştir. 1945'te ABD'nin ve 1949'da SSCB'nin nükleer güce sahip olması, 1952 ve 1953'te iki ülkenin

[55] Ekonomik kaynaklar ve insan gücü kullanımı o döneme kadar en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Öyle ki ikinci dünya savaşında Almanların yenilmesinin sebebi orduya asker ve para bulunamamasına bağlanmaktadır. Aksi durumda Almanların yenilmeyeceği varsayılmakta.

[56] Eker, a.g.e., s.38

[57] Gurcan, a.g.e., s.91

[58] Mustafa Kemal Atatürk'ün "Hatt-ı müdafaa yoktur; sath-ı müdafaa vardır. O satıh bütün vatandır" sözü yaşanan bu gelişmelerden çok önce birinci dünya savaşında dile getirilmiştir. Sakarya Savaşı'nda(23 Ağustos- 13 Eylül 1921) Yunan Ordusu'nun bir hat üzerinden karşılanması beklenirken coğrafi avantaj kullanılarak düşman birliklerini yıpratarak çember içine almayı ve bu şekilde düşman birliklerinin lojistik desteğinin kesilerek savaşın minimum hasarla kazanılması sağlanmıştır.

[59] Thomas Hammes, "**The Sling and the Stone: On War in the 21st Century"**, MN Zenith Press, St. Paul 2004, p.208.

hidrojen bombasını envanterlerine eklemeleriyle devam eden silahlanma yarışı hızlanmıştır. 1957 yılında Sovyetlerin kıtalararası balistik füzeye sahip olduklarını kanıtlaması ile iki kutup arasında yok olmaya dayalı nükleer bir caydırıcılığın oluşmasını sağlamıştır.[60] Nükleer tehdidin caydırıcı etkisi devletlerin doğrudan savaşa girmelerini engellemiştir. 1962'de yaşanan Küba Krizi'nde iki tarafta bunu en yalın şekliyle anlamıştır. Birbiriyle doğrudan savaşamayan iki egemen güç, Kore, Vietnam ve Arap-İsrail Savaşlarında destekledikleri devletlere yaptıkları yardımlarla savaşları diğer devletler üzerinden yürütmüşlerdir.[61] Devletlerin birbiriyle olan savaşlarından farklı olarak özellikle 1960-70 yıllarından sonra gerilla grubu olarak adlandırılan oluşumların devletlere saldırmaya başladığı ve asimetrik savaşların başlandığı görülmüştür. Bu gruplar ile devletlerin çatışmaları iç savaşları başlatmış ve yaşanan iç savaşlar sonucunda devlet dışı aktörlerin faaliyetleri yoğunlaşmaya başlamıştır. Özellikle yirminci yüzyılın son çeyreğinde yoğunlaşan devlet dışı aktörler, SSCB'nin 1991'de yıkılması ile oluşan yeni dünya düzeninde "yeni tarz savaşların" önemli aktörleri arasında yerini almıştır.

Savaş olgusu insanlık tarihi ile paralel olarak gelişim göstermiştir. Savaşlar, toplumsal ve teknolojik gelişmelerle şekillenmiş, stratejisi ve uygulanma şekli sürekli değişim göstermiştir. Van Creveld'in "çağlara", Hanle'nin "dönemlere", Toffler'in "dalgalara", Lind ve diğerlerinin "nesillere" ayırdığı teorilerle asıl açıklamaya çalışılan, savaş olgusunun doğuşu ve insanlık tarihine göre şekillenmesidir. Savaş olgusunun sürekli olarak insanlık tarihinde kendine bir yer bulacağı sadece savaşın verilme şeklinin değişeceği bilinmelidir.[62] Hobbes'un Leviathan'ın da "*şayet birbirinin kurdu olan iki insan, aynı anda beraber sahip olamayacakları bir şeyi isterlerse, düşman haline gelirler ve süreç sonuçta ya birinin diğerini kontrol altına alması ya da yok etmesi ile neticelenir*"[63] sözü duruma geniş bir açıklık getirmektedir.

[60]Eker, a.g.m., s.39
[61]Karl Deutsch, "External Involvement in Internal War", (Ed.) Harry Eckstein, **Internal War: Problems and Approaches,** West Port: Praeger, 1980, p.102.
[62] Gurcan, a.g.e., s.74
[63] Richard K. Betts, "**Conflict After the Cold War: Arguments on Causes of War and Peace"**, Pearson Publisher, 4th editon, 2012, p.67

1.3. YENİ TARZ SAVAŞLAR: VEKALET SAVAŞLARI

Toplumsal ve teknolojik gelişmelerle şekillenen savaşlar günümüz dünyasında kendini farklı bir şekilde göstermektedir. Yeni tarz savaş[64] taktiği olarak görülen vekalet savaşları çağımızda alanındaki lider kavramlardan biri olmaktadır. Çoğunlukla demokratik hayata tam olarak geçişini sağlayamamış, dışa bağımlı devletler üzerinden yaşanan çatışma ve savaşlara atıfta bulunulmak için kullanılan vekalet savaşı kavramı,[65] güvenlik ve savaş literatüründe önemli bir yer kaplamaktadır.

Vekalet savaşı için birçok farklı tanımlama yapılmasına karşın Deutsch'ın tanımlaması en çok kullanılan olmuştur. Deutsch vekalet savaşını, "*iki dış gücün, üçüncü bir ülkede, bu ülkenin silahlı gücünü ve diğer kaynaklarını, kendi çıkarları, hedefleri ve stratejileri doğrultusunda yürüttükleri uluslararası bir çatışma*" [66] şeklinde tanımlanır.[67] Kavramın etimolojik kökeni İngilizcedeki "proxy war"'a dayanır. Sözlük anlamı "*kendisi dahil olmayan büyük bir güç tarafından başlatılan savaş*"[68] olarak tanımlanır. Geleneksel savaş anlayışının aksine konvansiyonel orduların olmadığı, fiili savaş halinin ilan edilmediği, etnik ve yahut dini temelli ayrılıkları bulunan muhalif kimliklerin yabancılarca desteklenmesi sonucu; finansal ve askeri gereçlerin "oyun kurucu" veya "aktör" devlet tarafından dolaylı yollar ve nedenlerle finanse edilmesi olarak tanımlama genişletilebilir. Oyun kurucu veya üçüncü taraf olarakta adlandırılan aktör devletin, hedef ülkede seçeceği grup/etnisite/kimlik genellikle önceden çatışmanın bir tarafı olmuş, resmi veya gayri resmi, devlet dışı, legal ya da illegal olabilir. Aktör devlet tarafından seçilen hedef kitle ya eğitilerek ya silahlandırılarak ya da ekonomik olarak fonlanarak destek

---

[64] Soğuk savaşın bitimi ile "tarihin sonu" geldiği, kapitalist sistemin tüm dünyaya egemen olacağı düşüncelerinin yanılgı olduğu; Kafkaslar'da, Balkanlar'da, Ortadoğu ve Afrika'da ki şiddetli çatışmaların devletten devlete savaş yerine yeni bir savaş anlayışının doğmasını gerektirmiştir. Bahsi geçen yeni savaş türünün eski savaş anlayışından farklı olarak taraflarının, kullanılan araçların, sahasının ve yapısının ciddi değişimleri yeni bir kavramsallaştırma ihtiyacı doğurmuştur. Bir çok kavramsallaştırma yapılmasına rağmen günümüzde en yaygın olarak kullanılan "yeni savaşlar" kavramı Mary Kaldor ve Herfried Münkler gibi isimlerin öncülüğünde literatüre eklenmiştir. "Yeni savaşlar" kavramı yanı sıra niteliklerine göre "post-modern savaşlar", "halkların savaşları", "hibrit savaşlar" ve "dördüncü nesil savaşlar" kavramları da sıkça kullanılan kavramlar arasındadır. Bu konu hakkındaki daha detaylı bilgi için bkz: Martin Van Creveld, The Transformation of War, New York: The Free Press, 1991.

[65] Vekalet savaşı, asimetrik savaş olarakta adlandırılmaktadır.

[66] Deutsch, a.g.e., p.102

[67] Veysel Kurt, "Arap İsyanları Sonrasında Ortadoğu'da Vekalet Savaşları: Yemen Örneği", **Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar Dergisi,** Cilt 7, Sayı 1, 2019, s.309-310, https://www.academia.edu/38645626/Arap_%C4%B0syanlar%C4%B1_Sonras%C4%B1nda_Ortado%C4%9Fuda_Vekalet_Sava%C5%9Flar%C4%B1_Yemen_%C3%96rne%C4%9Fi_Proxy_Wars_in_the_Middle_East_After_the_Arab_Uprisings_Case_of_Yemen Erişim tarihi :11.06.2020

[68] **Oxford Learner's Dictionaries,** "Proxy war"?, https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/ Accessed:11.06.2020

sağlanmaktadır.[69] Bu şekilde hem uluslararası hukuk kurallarının baskısına maruz kalınmamakta hem de doğrudan savaşa taraf olunmadığı için daha az maliyetle hedefle ulaşılmaktadır.[70] Vekalet savaşlarındaki amaç hedef seçilen ülkede ki devlet dışında kalan muhalif grupların silahlandırılması yoluyla din, etnisite, kimlik veya sınıf temelli çatışmaların yaşanması, ülke içinde kargaşanın oluşması yolu ile devletin otoritesinin zayıflatılmasıdır. Otoritesi zayıflayan devletin, kamu düzeninin bozulması, denetim gücünü kaybetmeye başlaması sonucu ülke içindeki kargaşa ve ihlallerin sebep gösterilmesi yolu ile hedef ülkenin uluslararası ve bölgesel siyasi baskı altına alınarak iç-dış siyasetinin ve kaynaklarının oyun kurucu devlete göre düzenlenmesidir.[71]

1.3.1. Vekalet Savaşı Süreçleri

Vekalet savaşlarının başlaması için gerekli altyapısal zeminin oluşması gerekir. Bu alt zemin bazen hedef ülkede kendiliğinden oluşmaktayken kimi zaman ise aktör devletin resmi olmayan faaliyetleri neticesinde gerçekleşir. Bahsi geçen altyapısal zemin hedef ülkede ekonomik, sosyolojik, psikolojik, hukuki ve siyasi boyutlarıyla hazırlanır.

a) birinci aşama: ilk safha psikolojik bir zeminin hazırlanmasıdır. Psikolojik altyapının hazırlanması için toplumun sosyolojik ve psikolojik dayanaklarının çürütülmesi veya güvensizleştirilmesi gerekmektedir. Sosyal ve kültürel çürüme bağların zayıflatılarak psikolojik güvensizlik oluşturulur, bu da toplumu korku ve nefrete sevk eder.

b) ikinci aşama: Bu aşamada devlete olan güvenin sarsılması sağlanır. Toplumun önde gelenleri, ajanlar, nüfus casusları, önde gelen kanaat önderleri vb. sosyolojik-psikolojik etkenler aktif olarak kullanılır. Harekete geçen etmenler, toplumsal hareketliliğin kontrollü bir şekilde kanalize edilerek aktör devletin amacına ulaşması için hedef ülkede iç karışıklığın yolunu açar.

c) üçüncü aşama: İlk iki adımda toplumsal birliğin bozulması sağlanarak gruplar arasında çatışma ortamının başlaması sağlanır. İç savaş halinin ilk kıvılcımları başlatılır. İç savaş düşük yoğunlukta fakat süreklilik arz eden ve gündemin birinci maddesi olacak şekilde sürdürülür. Bu aşamada üçüncü aktörler devreye girerek vekalet savaşı başlatılmış

[69] Mumford, idib, p. 11
[70] Babacan, a.g.e., s.853
[71] Hasan Ateş**, Vekâlet Savaşının Sinsi Boyutu: Beşinci Kol Faaliyetleri,** 2015, s.2, https://www.academia.edu/31910575/Vek%C3%A2let_Sava%C5%9F%C4%B1n%C4%B1n_Sinsi_Boyutu_Be%C5%9Finci_Kol_Faaliyetleri Erişim Tarihi: 10.06.2020

olur. İstihbarat servislerinin gizli operasyonları, paralı askerler, yabancı savaşçılar ve özel savaş firmalarının sıkça görüldüğü bir evre başlamış olur.

d) dördüncü aşama: Üçüncü aşamanın faaliyetleri sonucu De Facto bir devlet olması sağlanan hedef devlet, her türlü müdahaleye açık hale getirilmiştir. Aktör devlet/devletler tarafından, siyasal sisteminin değiştirilmesi veya böl-parçala-yönet şeklinde kontrolü sağlanır. Kontrolün sağlanma şekli yine doğrudan yapılmaz. Aktör devletin/devletlerin, De Facto bölgelerin yeniden inşaatı ve şekillendirilmesi için gönderdikleri sivil toplum örgütleri, hükümet dışı aktörler, vakıflar vb. gönüllülük esasına dayanan kuruluşlarca yapılır.[72]

Vekalet savaşlarında planlayıcı olan aktör devlet hiçbir zaman kendini doğrudan göstermez. Her zaman perde arkasından planı yürüten, değişen koşul ve etmenlere göre planı yeniden gözden geçirip yeni figüranlarla süreci şekillendirendir. Hedef ülkede konumunu güçlendirip, amacına ulaşan aktör devlet, iç savaşı bitiren bir barış elçisi edasıyla sahneye çıkmaktadır.

1.3.2. Vekalet Savaşının Terci Edilmesi

Vekalet savaşlarındaki temel gaye bölgesel veya küresel güçteki devletlerin,[73] kendi askeri birliklerini kullanmadan, can ve mal zayiatına uğramadan, zayıf ülkelerde kendi amaçlarını uygulatmak amacıyla seçtikleri terör örgütü, ayrılıkçı gruplar, mezhepsel ayrılıkçı gruplar vb. grupların örtülü olarak desteklenerek kendi amaçları için savaştırılmasıdır. Vekalet savaşlarındaki belki de en önemli noktalarından biri savaşan grupların hiçbir zaman vekillik yaptığı devletin gerçek amaçlarını ifşa etmeyerek, vekil grup ve vekalet veren devlet arasında bir sis perdesinin bulunmasıdır.[74] Bu gizlilik sayesinde vekalet veren devlet, uluslararası hukuktan muaf bir şekilde kayıp vermeden amaçlarına ulaşırken, vekil grup ise amacı için finansman ve destekçi bulmuştur.[75]

---

[72] Ateş, a.g.e., s.2-3

[73] Güçlü devletlerin yanı sıra küçük devletlerin de bu tarz vekalet savaşlarına girdikleri bilinmektedir. Daha çok bölgesel boyutta olan bu vekalet savaşları genellikle rakip küçük devletlerin bölgede öne çıkmak ve bölgesel lider olma amaçlarından kaynaklanmaktadır.

[74] Bilgi teknolojisinde yaşanan gelişmeler kimi zaman aktör devlet ve vekil arasındaki ilişkinin ifşa edilmesine neden olmaktadır. Buna örnek vermek gerekirse Ukrayna krizinde taraflar her ne kadar kabul etmese de Rusya'nın ayrılıkçı Ukrayna yanlılarına sağladığı destekler NATO uyduları üzerinden online olarak yayınlanmıştır. Konu hakkında daha fazla için bkz: Bilal Karabulut ve Şafak Oğuz, Proxy War in Ukraina (The Journal of Defence Science, sayı 1, Mayıs, 2018)

[75] Hüseyin Arslan, "Vekâlet Savaşları Bağlamında Suudi Arabistan-Husi Çatışmasının ve Aramco Saldırısının Bölgesel ve Küresel Güvenliğe Etkileri", **Anadolu Strateji Dergisi**, Cilt.2, Sayı.1, 2020, s.21- 22.

Devletlerin vekalet savaşını seçmelerindeki diğer bir etken ise ekonomik sebeplerdir. Devletlerin savunmaya harcadıkları rakamlar her yıl giderek yükselmektedir. Savunma alanına yapılan yatırım ve harcamaların yanı sıra savaş ekonomisine harcanacak kaynakların, savaşın kazanılması durumunda dahi yeterli olmayacağı ihtimalidir. Ayrıca savaşa doğrudan girilmesi yenilgi ihtimalinin yanı sıra, can ve mal kaybının yaşanmasına, uluslararası ilişkilerde yalnızlaşmasına ve iç siyasette güçlü tepkilere sebebiyet verebilme ihtimalini taşımaktadır.[76] Riske girmek istemeyen devletler kendi adlarına savaşacak terör örgütleri, ayrılıkçı gruplar vb. gruplara yönelmektedirler. Güçlü devletler, amaca götüren her yolun mubah olduğu makyavelist bir tutumla insani, hukuki ve vicdani değerlerin yok sayıldığı vekalet savaşlarını tercih etmekten çekinmemektedirler.[77]

Çağımızda konvansiyonel savaşların devletlere yüklediği mali yük, uluslararası hukuk, ülkeler arası denge politikaları, ekonomik çıkar politikaları, uluslararası kamuoyu, turizm, ticaret vb. dengeler bütünü; devletlerin, fiilen saldıramadığı devlet veya bölgelerin kontrolünü sağlamak amacıyla kukla aktörlere örtülü olarak vekalet üzerinden, hedef devletin bütünlüğüne yönelik yürütülen yıpratma ve parçalama politikası olan vekalet savaşlarının revaçta olmasının bir çok önemli noktası olmakla beraber, güçlü devletlerin kendi ekonomik ve siyasal çıkarlarını korumak ve geliştirmek; etki alanlarını genişletmek için vekillerini ön saflarda kukla olarak kullanmaları en basit ve kolay yol olmaktadır.

1.4. ULUSLARARASI SİSTEMDE TEHDİT VE GÜVENLİK

1.4.1. Tehdit Kavramı

Tehdit kavramı da güvenlik kavramı gibi kişisel/toplumsal algılarca oluştuğu için ortak bir tehdit kavramından bahsetmek mümkün değildir. Fakat en basit şekliyle tehdit; devlete, topluma, bireye veya değerlere yönelik olumsuz etki veya davranış ihtimalinin olmasıdır. Tehdit algısı devletten devlete değişken olabildiği gibi özellikle egemen

[76] Gregory D. Stone, "Proxy war: A Critical Examination of Superpower Indirect Conflict in Africa", Master Thesis 2010, p.43. https://mspace.lib.umanitoba.ca/bitstream/handle/1993/4170/stone_gregory.pdf?sequence=1 Accessed: 19.06.2020

[76] Arslan, a.g.e., s.21-22

[77] Arslan, a.g.e., s.21-23

devletlerin çıkarları ile uyuşmayan veya çıkarlarına ulaşılmasına engel olan tüm faktörler olarak görülmektedir.[78]

Geçmişten günümüze devletlere yönelik en yoğun olarak görülen tehdit, ülke topraklarına yapılan tehdittir. Bununla beraber devletlerin hassasiyetler içinde kalıp güvensizlik hissetmeleri de bir tehdit oluşturur. Yakın geçmişten örnek vermek gerekirse; Suriye iç savaşının başlaması, Türkiye'nin ulusal güvenliliğin devamlılığı açısından sınırlarını korumasını gerektirmiştir. Bu nedenle Suriye milli sınırları içerisinde sınır bölgesinde askeri operasyonlar gerçekleştirmiş ve topraklarına karşı oluşan tehdit olgusunu ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Uluslararası ilişkilerin anarşik yapısı nedeniyle devletler kendilerini güvende hissetmek isterler. Bu nedenle devletler karşılaştıkları tehlikelere karşı, kendilerine güvenli bir ortam oluşturmak amacıyla ittifaklar kurmaya çalışırlar.

Yine Suriye özelinde örnek vermek gerekirse egemen devletlerin veya bölge devletlerin ulusal çıkarları doğrultusunda ittifakların oluşturulduğu ve bu çıkarlar doğrultusunda Suriye içerisinde vekalet savaşlarına yönelerek güç dengelerini oluşturmaya çalıştıkları gözlemlenmiştir.

1.4.2.Asimetrik Savaş ve Güvenlik

Asimetrik savaş, askerî, politik ve ekonomik açılardan birbirinin dengi olmayan güç odaklarının çatışması[79] veya sözlük anlamıyla *"bakışımsız, benzer olmayan, gücüyle orantılı olmayan"*[80] anlamına gelmektedir. Zayıf tarafın güçlü tarafı yenebilmek için farklı taktikler deneyerek güçlü tarafın yıpratılması amaçlanır. Genellikle muhatabın zaafları veya zayıf noktalarının hedef alındığı, sivil halkın korkutulduğu ve böylelikle karşı tarafın zayıflatıldığı asimetrik savaşlar yapı itibariyle uzun vadeli olmaktadır. Barış dönemlerinde dahi vekil gruplar üzerinden yürütülen politikalar üzerinden asimetrik savaşlar devam edebilmektedir.[81]

---

[78] Demet Haser, Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı: Soğuk Savaş Sonrası Dönem Güvenlik, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı İstanbul, 2018, s.25.

[79] Raymond Mharapara, Lucky Bassie Bangdiza, Steven Gwekwerere, "Asymmetric Warfare: Experiences, Perspectives, Inkling and Challenges with a Focus on Zimbabwe", **Brazilian Journal of Strategy & International Relations**, Volume 3, Issue 5, 2014, p.100.

[80] Türk Dil Kurumu,"Asimetrik" nedir? https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 01.09.2020

[81] Çağrı Erhan, Küreselleşme Döneminin Tehditleriyle Mücadele, Stradigma, Sayı.5, 2003, s.27

Kavram 11 Eylül saldırıları sonrası ABD tarafından uluslararası ilişkilerde kullanılmaya başlamış ve uluslararası güvenlik algıları yeniden ele alınmıştır.[82] Geçmişte sadece devletten devlete saldırı olurken; değişen ve dönüşen ilişkiler, terör örgütlerinin devletlere kafa tutabilmesine olanak vermiştir. Suriye iç savaşında kendine alan yaratan ve güçlenen DAEŞ örgütünün tüm dünya devletlerine tehditler savurması ve terör saldırıları gerçekleştirmesi bunun en bariz örneğini oluşturmaktadır.

Asimetrik savaşlar günümüz dünyasında oldukça popülerdir. Bunun en önemli sebebi asimetrik savaşlarda uluslararası hukuk kurallarına uyulma zorunluluğunun olmamasından kaynaklı başvurdukları yöntemlerin yıpratıcılığıdır. Devletlere karşı yürütülen asimetrik savaşlarda bu nedenle devletler de vesayet savaşlarına başvurulmaktadır. Devletler güvenliklerini sağlamak ve ulusal çıkarlarına yönelik politikalara ulaşmak amacıyla vekil seçtikleri paramiliter gruplar üzerinden asimetrik savaşlarını yürütmektedir.

1.4.3.Küresel Güvenlik Tehdidi Olarak Terörizm ve Vekalet Savaşları

Güvenlikle ilgili çalışmalar genel itibariyle devletler arasındaki ilişkileri baz alan bir boyutta olmaktayken küreselleşme olgusu, gelişen teknoloji ve değişen ilişkiler ağı yeni aktörlerin de doğmasına zemin hazırlanıştır. Doğan bu yeni aktörler devlet dışı aktörler olarak adlandırılmakta ve güvenlik denklemlerinin devletten devlete olan tehdidin yanı sıra örgütten devlete tehdidin de oluşması ile sonuçlanmıştır. Bu yeni tehdit yapısı devletlerin nerden saldırıya uğrayacağını kestirmesini zorlaştırmış ve yeni güvenlik önlemleri almasını gerektirmiştir. Yeni güvenlik algısında önemli bir yere sahip olan terörizm, korku havası yaratılarak sivil ve asker ayrımı yapılmadan, siyasi amaçlar uğruna gerçekleştirilen şiddet içerikli eylemler olarak tanımlanabilir.

Özellikle günümüz dünyasında hızlı globalleşme ve çarpık ilişkiler ağı devletlerin gayelerine ulaşması amacıyla terör örgütlerini beslemesine kadar gitmiştir. Devletler başka devletlere doğrudan müdahale etmeleri durumunda karşılaşacakları tepkilerden dolayı gayri resmi ilişkiler kurdukları ve amaçlarına hizmet eden legal/illegal örgütler vasıtasıyla hedef ülkede iç karışıklık veya ayaklanmaya kadar giden eylemleri desteklemektedirler. Bu şekilde terörizmle yıpratılan ve güçsüzleştirilen hedef devlet, aktör devletin doğrudan herhangi bir etkisi olmadan, menfaatleri doğrultusunda

[82] Haser, a.g.e., s.28

şekillenmektedir. Vesayet savaşları olarak bildiğimiz bu durum önceki bölümlerde[83] bahsedilen nedenlerden dolayı günümüzde devletlerin sıkça başvurdukları bir yöntem olmaktadır.

Konumuz olan Suriye özelinde bakıldığında ise küresel bir tehdit olan DAEŞ terör örgütünün çok kısa sürede güçlenmesi ve Suriye'deki önemli petrol kaynaklarını ele geçirmesi rastlantı olarak düşünülmesi yanlış bir algı oluşturur. Güçlenen terör örgütünün, devletleri açık bir şekilde tehdit etmesi; egemen devletlerin bölgede amaçlarına hizmet eden vekil paramiliter grupların doğrudan desteklenmesi yolunu açmıştır. Bu şekilde aktör devletler adına bölgedeki amaçlarına hizmet eden vekil örgütler daha rahat hareket ederek aktör devletin politik/ekonomik emellerini gerçekleştirmektedir.

1.5. KONSTRÜKTİVİZM TEORİSİ

Devletler arasındaki ilişkiler her dönem değişime uğramış, bu değişim her dönem farklı güvenlik politikalarının benimsenmesini gerektirmiştir. Bu doğrultuda yakın geçmişte Realizm, İdealizm, Neorealizm, Neoidealizm ve Kopenhag Okulu teorileri gündeme gelmiş ve uluslararası ilişkileri yorumlamışlardır. Fakat değişen ilişkiler eski teorilerin yetersiz kalmasına ve yeni teorilerin de gündeme gelmesini zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda Sosyal İnşacılık gündemdeki yerini almıştır.

1.5.1. Sosyal İnşacılık Teorisinin Ortaya Çıkışı

Uluslararası ilişkiler disiplininde sistemi ve içerisindeki devlet ilişkilerini açıklayan teorilerin kavramsal ve akademik tartışmaların ve gelişmelerin açıklanması bazı çabaları da beraberinde getirmiştir.[84] Fakat yürütülen bu açıklama ve tartışmaların eksik yanlarının her daim olduğu söylenebilir. Bu tip tartışmalardan biri olan ve Sosyal İnşacılık teorisinin ortaya çıkışını işlevsel açıdan oldukça iyi açıkladığı düşünülen Büyük Tartışmalar yaklaşımı kimi yönlerden eksikleri olduğu kabul edilmekle beraber; kurgusal

[83] Vekalet savaşlarının tercih edilmesi bölümü

[84] Konu hakkındaki detaylı tartışmalar için bkz: Emmanuel Navon, "The 'Third Debate' Revisted", **Review of International Studies,** Volume 27, Issue 4, 2001, p.611-625.

eksikleri ve genellemelerinin yanı sıra Uluslararası İlişkiler teorilerinin gelişimini kronolojik açıdan ele alması ve geniş bir açıklama yapması nedeniyle önemlidir.[85]

Büyük tartışmalar teorisi, uluslararası ilişkiler teorilerinin gelişimi ve sosyal inşacılık teorisinin sınıflandırmasını üç aşamada yapmaktadır. "Birinci büyük tartışma" realizm ve idealizm arasında 1940'lı yıllarda yaşanmaya başlamıştır. Tartışmasının ekseni barışın nasıl sağlanacağı konusu etrafında gelişmiştir. Realizmin, uluslararası politikayı güç ve çıkar mücadelesi olarak gören teorisi, dönemin etkin teorisi olmasını sağlamıştır. "İkinci büyük tartışma" davranışsalcılar ve gelenekselciler (realizm ve idealizm) arasında 1950-1960 yıllarında yaşanmıştır. Tartışma uluslararası ilişkiler teorilerin nasıl bilimsel bir çerçeveye oturtulacağı üzerine olmuştur. Tartışma doğa bilimlerinde kullanılan metotların sosyal bilimler alanında da kullanılacağını öne süren pozitivizm anlayışı çerçevesinde gelişmiş ve dönemin yükselişe geçen teorisi olarak yerini almıştır. "Üçüncü büyük tartışma" ise 1980'li yıllarda başlamış olup pozitivistler ve post-pozitivistler arasında gerçekleşmiştir.[86] Sisteme hakim olan teorilerin geçerliliği sorgulanarak yeni alternatif yaklaşımların geliştirilmesi sağlanmıştır.[87] Uluslararası ilişkiler yazını dikkate alındığında Sosyal İnşacılık teorisinin üçüncü tartışma ile net bir şekilde ortaya çıktığı söylenebilir.

1.5.2. Sosyal İnşacılık Teorisinin Kavramsal Boyutu ve Gelişimi

İki kutuplu dünya düzenini yorumlayan teoriler, Sovyetlerin çökmesi ve soğuk savaşın bitmesi ile yeni düzeni açıklamakta yetersiz kalmıştır. Yeni oluşan sistemin çok merkezli, parçalı ve anarşik yapısı; uluslararası sistemin açıklanması amacıyla yeni kuramların ortaya çıkmasını gerektirmiştir. Önceki teorilerin sadece askeri odaklı sistem açıklamaları modern ilişkilerde eksik kalmaya başlayarak, aktörler arasındaki çok faktörlü ve etmenli olan ilişkinin anlaşılmasını zorlaştırmıştır.

Sosyal inşacılık teorisi bu dönemde uluslararası ilişkilere bakış açısıyla ve yaklaşım tarzıyla öne çıkan önemli kuramlardan biri olmuştur. Amerikalı akademisyen

---

[85]Miles Kahler, ''Inventing International Relations: International Relations Theory After 1945'', (Ed.) Michael W. Doyle ve G. John Ikenberry**, New Thinking in International Relations Theory**, Westview Press, Colorado, 1997, p.20- 21

[86] Üçüncü tartışmanın farklı olduğu yönünde yaklaşımlar da vardır. Kimi yazarlar üçüncü tartışmanın aslında devlet-merkezci realistler ile transnasyonalistler arasında yaşandığını iddia etmektedir.

[87] Sezgin Kaya, "Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt.63, Sayı.3, 2008, s.87

Nicholas Onuf[88] tarafından ilk defa ortaya atılmış ve Alexander Wendt tarafından ise geliştirmiştir.[89] İnsan bilincindeki tasviri konu edinen teori, neorealizmin ve neoliberalizmin teorilerini eksik bularak, devletler arası ilişkilere sosyolojik bir açıdan bakmaktadır. Kimliğin, çıkar ve eylemlere olan etkisi üzerine duran kuram, ilişkileri çok etmenli olarak yeniden tanımlamaktadır.[90] Amaç olarak dünyayı açıklamaktan ziyade anlaşılır olmasını sağlamaktır.[91]

İnşacılığın ortaya çıkış noktalarından biri insanların sosyal birer varlık olmalarıdır. Zehfuss bunu şu şekilde açıklamaktadır,[92] *''Sosyal dünya verili (hazır) bir dünya değil, oluşturulmuş bir dünyadır*.'' Oluşturulan bu dünyanın müşterek düşünceler çerçevesinde şekillendiği ve olgunlaştığı düşüncesi hakimdir. Bir olay veya olguyu anlamak müşterek düşüncelerin tek tek incelenmesi yerine aralarındaki ilişkilere bakılması gerektiği; ancak bu şekilde olguların ve ilişkilerin doğru şekilde anlaşılabileceği savunulur. Dünyayı olduğu gibi gören ve yorumlayan pozitivizm ve materyalizmden farklı olarak inşacılık teorisi, devletler arası ilişkilerin devam eden süreç olarak görmektedir. Aynı şekilde dünyayı hayal edilebilir ve üzerinde konuşulabilir olarak gören idealizm ve postmodernizm görüşüne karşı inşacı yaklaşım bütün bilgilerin aynı değerde olmadığı ve bilgi için bazı esasların olması gerektiğini belirtir.[93]

Sosyal inşacılık teorisi bireysel aktörler düzleminde, devletlerin kimlik ve çıkarlarını ele alarak bu kimlik ve çıkarların ne şekilde oluştuğuna bakmaktadır. Aktörlerin kimliksel çıkarlarını belirleyen kültür, sistem, ideoloji ve isteklerin karar alma sürecinde ne gibi etken olduğunu çözümlemeye çalışır.[94] Önemli diğer bir konu ise normlardır. Norm kavramı kimi inşacılar tarafından kural (rule) veya ilke (principle) kavramları yerine de kullanıldığı görülmüştür.[95] Konstrüktivist teorisyenler, insanlar tarafından oluşturulan sistemlerin (uluslararası-ulusal-ulusaltı) sosyal yapılar olduğu ve

[88] Nicholas Onuf'un With World of Our Making (1989) adlı çalışmasıyla ilk kez bir uluslararası ilişkiler teorisi olarak sunulmuştur. Constructivism terimini ilk olarak bu anlamda kullanan yine Onuf'dur.

[89] Bakan ve Şahin, a.g.e., s.145

[90] Richard Price and Christian Reus-Smit, ''Dangerous Liaisons? Critical International Theory and Constructivism'', **European Journal of International Relations**, Volume 4, Issue 3, 1998, p.266.

[91] Baylis, a.g.e., s.79

[92] Maja Zehfuss, "**Constructivism in International Relations''**, The Politics of Reality, Cambridge University Press, 2002, p.4

[93] Emmanuel Adler, ''Consturtivism and International Relations'', (Ed.) Walter Carlsnaes, Thomas Risse, Beth A. Simmons, **in Handbook of International Relations**, SAGE Publications, 2005, p.95

[94] John Gerard Ruggie, "**Constructing the World Polity: Essays on International Institutionalization''**, Routledge Publisher, 1998, London, p.56

[95] Friedrich V. Kratochwil, **"Rules, Norms and Decision, On the Condition of Practical and Legal Reasoning in International Relations and Domestic Affairs''**, Cambridge University Press, 1989, p.10.

bu sosyal yapıların, sistemlerin içerisindeki aktörlerin çıkarlarını tanımlama sürecinde, normların önemli düzlem olduğu düşüncesine dayanmaktadır.[96]

Sosyal inşacılık kuramına göre uluslararası ilişkiler, toplumun geçmişe yönelik bellek ve algılamaların, güncel olay ve olguların yorumlanmasında kullanılan ürünler sonucu ortaya çıkan etkileşimlerdir.[97] Sosyal inşacılık teorisi, küresel sistemi ve devleti, sosyal bir yapı içerisindeki analiz birimi olarak ele almakta; devletin ve toplumun birbirinden bağımsız yapılar olamayacağını, birbirini anlamlandırdığını ve bu şekilde devletlerin uluslararası sistemde diğer devletlere göre konum edindiğini dile getirmektedir.[98]

sosyal inşacılık teorisi bireyin/devletin kendini nasıl gördüğü ve diğer bireylere/devletlere göre nasıl konumlandırdığıyla yani kimliğin oluşturulmasıyla ilgilidir. Kimliğin sürekli olarak değişen ve dönüşen bir süreç olduğu; geleneksel uluslararası politikasının "değişmez realite düşüncesine" karşı yeni bir sav geliştirmiştir. Öte taraftan bir güvenlik teorisi olarak başlamayan sosyal inşacılık teorisi, güvenlik politikaları ve teorilerine de önemli katkılarda bulunmuştur. Sosyal yapının organize edici gücü olarak kimlik faktörünü öne çıkaran Kopenhag Okulu, konstrüktivizimden faydalanmıştır. Bununla beraber Kopenhag Okulu kurucuları olan Barry Buzan ve Ole Waever'ın da kendilerini konstrüktivist olarak tanıttıkları bilinmektedir.[99]

1.5.3. Sosyal İnşacılık Teorisinin Güvenlik Anlayışı

Sosyal inşacılık, küreselleşmenin yarattığı ikilem, kriz, değişim, ayrışma ve birleşimlerin açıklanmasında devlet gücü ve piyasa gücü gibi maddi unsurlar yerine norm, fikir, kültür ve kimliklerin oluşturduğu sosyal bir alan olarak güvenliği ele almaktadır. Bu bağlamda, güvenlik anlayışını kimlikler ve devletlerin oluşturdukları algılar üzerine kurmaktadır. Soğuk savaşın bitmesiyle sınıf çatışmasının yerini kimlik çatışmasına bırakması ile başlayan sürecin özellikle 21. yüzyılın ikilemlerde had safhaya çıkmasıyla güvenlik algılarının da değişmesi gerekmiştir. 11 Eylül saldırıları sonrası Batı dünyasında

[96]Abdullah Kıran, ''Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık'', 2011, s.51. https://www.researchgate.net/publication/265478999 Erişim Tarihi: 26.06.2020

[97] Brian Frederking, "Constructing Post-Cold War Collective Security", **The American Political Science Review**, Volume 97, Issue 3, 2003, p.364

[98] Bilgehan Emeklier ve Atilla Sandıklı, **"Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim Ve Dönüşüm''**, 2011, s.39- 40. https://www.academia.edu/3549642/G%C3%BCvenlik_Yakla%C5%9F%C4%B1mlar%C4%B1nda_De%C4%9Fi%C5%9Fim_ve_D%C3%B6n%C3%BC%C5%9F%C3%BCm Erişim Tarihi: 25.06.2020

[99] Kıran, a.g.e., s.51

İslam kimliğine karşı oluşan algı ve önyargıların devlet politikalarına da yansıması bunun en güzel örneğini oluşturmaktadır. Kimlik üzerinden oluşturulan algılamaların güvenlik alanında önemi giderek artan günümüzde, devletler kimlikler üzerinden oluşturdukları güvenlik politikalarını sanal tehditlerle şekillendirmekte; bu şekilde güvenlik politikalarını meşrulaştırmaktadırlar.

İnşacı yaklaşıma göre uluslararası ilişkilerdeki davranışları belirleyen temel değişken faktör kimliktir. Devletlerin birbiriyle çatışma veya uzlaşmaya varma kararı, kimlikler üzerinden şekillenmekte; güven ilişkilerini de kimlikler biçimlendirmektedir. Devletlerin birbirine karşı olan bakış açısını kimlikler üzerinden açıklayan Wendt, "*Kuzey Kore'nin 5 nükleer silahı ABD için İngiltere'nin 500 nükleer silahından çok daha fazla tehdit içerir*"[100] örneğiyle kimliğin güvenlikteki önemine değinmiştir. Örnekten de anlaşılacağı üzere yeni küresel ilişki ağında devletlerin birbirilerini dost veya düşman olarak sınıflandırması kendi kimlik tanımlamasından kaynaklanmaktadır.[101]

Medeniyetler arasındaki kültürel ilişkileri ele alarak yirmi altı farklı medeniyet üzerinde çalışma yürüten Arnold Toynbee ile Soğuk Savaş sonrası yedi farklı medeniyet bölgesinde yaptığı çalışmalara dayanarak "Medeniyetler Çatışması" tezini öne süren Huntington'ın çalışmalarının ortak noktaları[102] kimlik üzerinden doğan ve şekillenen önyargı ve konumlandırmaların yeni olmadığı anlaşılmıştır. Bu durumun pratikte var olan bir durum olduğu ve kurumsal bir çerçevede kullanıldığı da gözler önüne serilmiştir. Huntington'ın "Batı ve diğerleri" (West and the Rest) olarak tanımladığı kimlik algısı özellikle 11 Eylül sonrası ABD öncülüğünde uluslararası ilişkilerde etkin olarak görülmüştür.[103] Kültürlerin aidiyet duygusu, küreselleşmenin etkisi ile diğer kültürlerle olan ilişkilerinde önyargıların artmasına etken olmuştur.[104] Kimliksel aidiyet ve kültürel dokular diğer kimlik ve kültürlere olan önyargıların sadece devletten devlete değil toplumdan topluma ve hatta özneler arası ilişkilerde dahi hissedilir olmuştur.

---

[100] Alexander Wendt, "Constructing International Politics'', **International Security**, Volume 20, Issue 1, 1995, p.73.
[101] Emeklier ve Sandıklı, a.g.e., s.40
[102] Ahmet Davutoğlu, "Medeniyetlerin Ben-idrakı'', **Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi**, Cilt 1, Sayı 3, 1997, s.1- 4.
[103] Emeklier, a.g.e., s.42-43
[104] Joseph de Maistre'in *"Hayatım boyunca Fransızlar, İtalyanlar, Ruslar gördüm; Montesquieu sayesinde Acem bile olunabileceğini biliyorum ama hiç insanla karşılaşmadım*" cümlesi, kimlikler arasındaki ayrımın kültürlerdeki yerini bize açıklamaktadır. Öteki kavramı üzerinden kendini tanımlayan ve Ötekiyi önyargılayan bu bakış açısı küresel dünyadaki bireyin psikolojik altyapısını tanımlar niteliktedir. (K. Anthony Appiah, "Kimlik, Sahicilik, Hayatta Kalma: Çokkültürlü Toplumlar ve Toplumsal Yeniden Üretim", içinde Çok Kültürcülük: Tanınma Politikası, ed. Amy Gutmann (İstanbul: Yapıkredi Yayınları, 2010), 163.)

Sosyal inşacılığın güvenlik alanına kattığı önemli diğer bir gelişme ise güvenlik ikilemi modelini[105] yeniden inşa etmesidir. Wendt'in, bir ülkenin kendi güvenliğini sağlarken diğer ülkelerin güvenliğini tehdit etmesi, olarak tanımladığı klasik güvenlik ikilemi; devletlerin, niyet ve menfaatleri üzerine inşa ettikleri intersubjektif algıların açıklanmasıdır.[106] Bu açıklamaya göre güvenlik ikilemi, mutlak bir otoritenin kararı değil, geçmişteki deneyim ve inançların bir yansıması sonucu oluşmaktadır.[107] Güvenlik ikilemi, güvensizlik durumunda devletlerinin birbirilerinin niyetlerini anlamlandıramaması veya tehdit olarak algılaması sonucu ortaya çıkar. Bu durumda devletler güvenliklerini kendi kendine sağlamaya çalışarak silahlanma yoluna gider. Komşu ülkeler ise devletin silahlanmasına istinaden kendilerini güvende hissetmeyerek onlarda silahlanmaya başlarlar ve bu şekilde güvenlik ikilemi ortaya çıkar. Sosyal inşacı yaklaşımı ise güvenlik ikilemini "Güvenlik Toplumu" olarak geliştirerek komşu devletlerin birbirilerine güven üzerine kurdukları ilişkiler sayesinde silahlanmaya gitmek yerine bürokratik kanalların açıklığı ve şeffaf ilişkiler üzerinden karşılıklı güvenin gelişeceğini varsaymaktadır.[108] Sosyal inşacılığın güvenlik ikilemini İran nükleer krizi üzerinden açıklamak mümkündür. Mevzu bahis devletin bölgede uzun yıllar tek bırakılması, sürekli olarak egemen güçlerin ekonomik, siyasi ve sosyal baskısına maruz kalması vb. nedenlerle doğrudan bağlantılı olarak; karşılıklı algılamada mağduriyet, negatif önyargı, güvensizlik duygularının gelişmesine zemin hazırlamıştır.[109] Bu psikolojik ve sosyolojik altyapı üzerinden yürütülen nükleer kriz, çözüm sürecine ket vurarak, tarafların birbirilerine güven duymasına engel olmuştur.

Konstrüktivist yaklaşım, geleneksel yaklaşımların dışına çıkarak küresel dünyadaki yeni ilişki ağları arasında etkili bir açıklama geliştirmiştir. Güvenlik alanında literatüre kattığı yeni çalışma ve öneriler sayesinde klasik güvenlik paradigmasında yeni bir pencere aralamıştır. Pozitivizm ile postpozitivizm ve realizm ile liberalizm kuramları arasında bir ara pencere olan Sosyal İnşacı yaklaşım; sosyal gerçekleri anlamlandırmaya çalışan yaklaşımıyla güvenlik alanına yeni bir bakış kazandırmıştır.

[105] Geleneksel güvenlik ikilemine verilen en bariz örnek Soğuk Savaş döneminde aynı blokta yer almalarına karşın birbirini tehdit olarak algılayan Türkiye ve Yunanistan arasındaki silahlanma yarışı verilebilir.
[106] Wendt, idib., p.73.
[107] Wendt, idib., p.77
[108] Kaya, a.g.e., s.101
[109] Emeklier, a.g.e., s.44

1.5.4. Sosyal İnşacılığın Güvenlik Algısı: Devletler ve Terör Örgütleri

Sosyal inşacılık teorisinin, terörizm ve terör örgütleri konusunda dikkat çektiği ve ön plana getirdiği noktalardan biri fail ve yapının bir arada ele alınarak incelenmesidir. Kimlik ve çıkar arasındaki ilişkiye dikkat çeken sosyal inşacılık, maddi gerçeklerin yanı sıra fikri faktörlere de dikkat çekmekte ve aktörlerin terör örgütlerine karşı tavrını kimlikler üzerinden açıklamaktadır.

İnşacılık kuramına göre terör örgütleri/grupları bir kurgudan ibaret olmakla beraber toplumlar tarafından inşa edilirler. Bundan dolayı bir aktör için terörist olarak görülen örgüt diğer bir aktör tarafından özgürlük savaşçısı olarak[110] görülebilmektedir. Buradaki ayrım farklı kimlik tanımlamalarından kaynaklanmaktadır. Terör veya terörizm, toplumlar veya bireylerin algıları üzerinden oluşmakta ve gerçekliğini sübjektif kurumlarca oluşturup şekillendirmektedir. İnşacı yaklaşımın dikkat çekmek istediği nokta "ben ve öteki" arasındaki ilişkinin boyutu sonucu terör örgütlerinin oluştuğudur. Ayrıca kuram, terör grupları ve devletlerle arasındaki ilişkinin anlaşılmasının yanı sıra cihadcı terör örgütlerinin motivasyonunun açıklanmasında da önemli bir yere sahiptir.[111]

Sosyal inşacılık teorisi, terör örgütleri ve faaliyetlerinin ideolojik boyutunun anlaşılmasında önemli bir konuma sahiptir. Çünkü günümüz terör örgütleri eski terör örgütlerinden farklı olarak eski düşünceleri yıkmakla beraber kendi ideolojik ekseni etrafında yeni düşüncelerin de yetişmesini amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda siyasi amaç ve ideolojisini gerçekleştirmek için sınırsız şiddette yönelmektedir.[112]

Günümüz terör örgütlerinde sekülerizmden ziyade dini etmenler öne çıkmaktadır. Terör örgütlerinde yaşanan bu paradigma kayması, motivasyon kaynaklarını dini kaynaklara dayandırmalarını; eylemlerinde, kutsal görev anlayışını merkeze alarak hareket etmeleri ile sonuçlanmıştır.[113] Bu bağlamda El-Kaide ve Deaş gibi terör örgütlerinin mücadele cepheleri "inananlar" ve diğerleri olmuştur. Bu kimlik tanımlaması üzerinden tüm düşman gördüklerine karşı bitmeyen bir savaş başlatmışlardır.[114] Terör örgütlerinin benimsemiş oldukları yeni algılama, terörizmin sadece bir noktada veya

---

[110] Örnek vermek gerekirse Suriye savaşı sürecinde PYD, Türkiye tarafından terör örgütü olarak görülürken ABD tarafından seküler özgürlük savaşçıları olarak görülmekteydi.

[111] M. Turan Çağlar, ''Toplumsal İnşacı Yaklaşım Açısından Yeni Terörizm'', (Ed.) Meral Balcı ve Arzu Al, 6. **Uluslararası Mavi Karadeniz Kongresi Tam Metin Kitabı**, Marmara Üniversitesi Yayınevi, 2018, s.662.

[112] David Martin Jones ve M. L. R. Smith, "Beyond Belief: Islamist Strategic Thinking and International Relations Theory", **Terrorism and Political Violence**, Volume 22, Issue 2, 2010, p.248

[113] Antony Field, "The New Terrorism: Revolution or Evolution?", **Political Studies Review**, Volume 7, Issue 2, 2009, p.197

[114] Çağlar, a.g.e., s.662

bölgede kalmasını engelleyerek küresel boyutta etkiler doğurmasını ve medeniyetler çatışması boyutuna geçerek biz ve ötekiler algısı ile hareket edilmesi ile sonuç bulmaktadır.[115]

[115] Marc Lynch, "**Al-Qaeda's Constructivist Turn**", Praeger Security International: Terrorism, Homeland Security Strategy, 2006, p.1- 2. http://www.marclynch.com/2006/01/17/al-qaedas-constructivist-turn/ Accessed: 28.06.2020

İKİNCİ BÖLÜM

2. VEKALET SAVAŞLARININ MERKEZİ: ORTADOĞU

Yeni tarz savaşlar olarak adlandırılan savaşların genel itibariyle hangi profildeki ülkelerde yaşandığına bakıldığında, Kaldor'a göre "yüzyılın gerekleri arasında olan küreselleşme yarışında geri kalmış ve sonradan dışa açılan, zayıf, otoriter devletler olarak adlandırılan devletlerin topraklarında yaşanmaktadır".[116] Siyasi iktidarsızlığın yaşandığı, antidemokratik veya göstermelik demokratik seçimlerin yaşandığı, insan haklarının yerleşmediği, toplumsal ayrımcılığın ve eşitsizliğin yaşandığı, gayrimeşru faaliyetlerin görmezden gelindiği, devlet yönetimindeki kişilerin halktan kopuk olduğu, iktidar dışında kalan kesimlerin taleplerinin karşılanmadığı devletlerde, vekalet savaşlarının yaşanması yukarıda bahsi geçen süreçlerin(Vekalet savaşı süreçleri) uygulanmasının kolaylığı nedeniyle ilk sırayı almaktadır. Bu özellikleri taşıyan ve kaynak bakımından oldukça zengin olan Ortadoğu devletlerinin vekalet savaşlarında tercih edilmesi ise olağandır.

Günümüzde vekalet savaşlarının en yoğun olarak yaşandığı yer şüphesiz Ortadoğu topraklarıdır. Ortadoğu'da vekalet savaşlarının hızlanması ve yoğunluk kazanması 11 Eylül 2001 tarihine dayandırılabilir. 11 Eylül saldırısının cihadist emellerle Müslüman terör örgütleri tarafından gerçekleştirilmesi, Avrupa ve Amerika kıtasında "İslamafobi"nin oluşmasına neden olmuştur. Oluşturulan bu yeni kavram Batı'da, Müslümanlara ve İslam'a yeni bir bakış açısıyla bakılmasına; korku duyulan ve önlem alınması gereken bir tehdit olarak görülmesinin yolunu açmıştır.[117] 11 Eylül sonrası dönemde teröre yönelik topyekün mücadele amacıyla ABD ve Batı ülkelerin güvenlik ve hukuksal alanda yaptıkları yeni düzenlemeler, gerekirse zor kullanılmak kaydıyla dahi olsa Müslümanların medenileştirilmesi ve demokratikleştirilmesi çalışmalarını hızlandırmıştır.[118]

---

[116] Mary Kaldor, "In Defence of New Wars", **Stability Journal**, Volume 2, Issue 1, 2013, p.2
[117] Arslan, a.g.e., s.22.
[118] E. Fuat Keyman ve Berrin Koyuncu, "AKP, MÜSİAD, Ekonomik Kalkınma ve Modernite", **Düşünen Siyaset**, Sayı 19, 2004, s.125- 126.

Ortadoğu'da yaşanan tipik vekalet savaşlarının ilk örneğini 11 Eylül sonrası yaşanan gelişmeler sonucu Amerika'nın 2003'te Irak'ı işgal etmesi oluşturur. İşgal sonrasında Irak, ABD ve İran arasındaki mücadelenin merkezi haline gelmiştir. ABD, Cumhurbaşkanı Celal Talabani üzerinden ülkede denetim kurmaya çalışırken İran, ABD'nin bölgedeki denetimini ve gücünü kırmak amacıyla Irak'ta Şii bir koalisyon oluşturmaya[119] çalışmıştır.[120] Irak üzerinden süren bu vekalet savaşı uzun yıllar boyunca devam etmiştir.

Bölgede yaşanan gelişmeler minvalinde İslam'ı müdafaa etmek için onlarca küçük ve büyük ölçekte örgüt oluşmuştur. Fakat islamı ve müslümanları müdafaa etmek amacıyla kurulan bu "selefi örgütler" paradoksal biçimde bölgedeki gayrimüslim gruplar veya Hristiyan devletlerle cihat etmek yerine kendileri gibi olan müslüman gruplarla savaşmayı seçmişlerdir.[121] Genel itibariyle tabloya bakıldığında bölgede faaliyet gösteren terör örgütlerinin kendiliğinden kurulmadığı, egemen devletler tarafından kurdurulduğu ve bu şekilde bölgesel dengelerin egemen devletlerin çıkarları doğrultusunda şekillendirilmeye çalıştığı söylenebilir.[122]

Siyasal ve demokratik değişim talepleriyle başlayan "Arap Baharı"[123] bölgede yeni bir dönem başlatmıştır. Başlayan yeni dönem, tüm devrimler gibi başta çatışmaların yaşanması ile devam etmiştir. Tarihte kimi toplumsal hareketlerin, diğer devletlerden destek alarak iç savaşa kadar gittiği de görülmüştür.[124] Fakat vekalet savaşlarında, dış devletlerle yerel gruplar arasındaki ilişki yardımlaşmanın ötesine geçmiştir. Vekalet savaşlarında her ne kadar karşılıklı bir çıkar ilişkisi bulunuyor olsa da, yerelde bulunan vekil, dış aktörün amacını gerçekleştirmek üzere bir hizmete soyunmuş ve dış aktöre

[119]Başbakan Nuri el-Maliki her ne kadar abd ve şii koalisyon arasında bir anlaşma sağlamaya çalışsa da, ABD tarafının çıkarlarına uymadığı ve Maliki yönetiminin şii koalisyona yakın olması nedeniyle askeri ve polisiye yardımların kısıtlanmasına gidilerek İran dan uzaklaştırılması amaçlanmıştır. bkz: David A. Lake,(2019,) "Iraq:2003-11 Principal Failure", Eli Berman and David A Lake(ed.), Proxy War: Suppressing Violence Through Local Agent, New York, Cornell Universty Press

[120] Babacan, age, s.861

[121] Faruk Sancar, "İslam Dünyasında Yeni Dinî Hareketler", **Diyanet Aylık Dergisi,** Sayı 293, 2015, s.13

[122] Arslan, a.g.e., s.23

[123]Tunus'un iç kesimlerindeki Sidi Bouzid kentinde, diplomalı işsiz Muhammed Bouazizi'nin tezgahına el konulmasını protesto için bedenini ateşe vermesinin sonucu başlayan toplumsal harekettir. Bouazizi'nin yaktığı ateş kısa süre içerisinde bütün bir Arap coğrafyasında yankı bulmuştur. Yoksul, işsiz, geleceksiz kitleler Kahire'den Sana'ya, Manama'dan Trablus'a kadar her yerde sokaklara çıkıp iktidarlara seslerini duyurmak istemişlerdir. Tunus, Mısır, Yemen, Libya'da iktidarların değişimi ile biten toplumsal hareket kimi ülkelerde ise sonu gelmez kargaşalar başlatmıştır. Küresel güçlerin müdahalelerinin açık bir şekilde görüldüğü Arap Baharı sonrası değişen iktidarların Batı devletlerine yakın isimler olduğu gözden kaçmamıştır.

[124]Jack A. Goldstone, "Understanding the Revolutions of 2011: Weakness and Resilience in Middle Eastern Autocracies", **Foreign Affairs,** Volume 90, No 3, 2011, p.13

bağımlı durumdadır.[125] Arap Baharı'nda gerçekleşen çatışma ve iç savaşların vekalet savaşı olarak değerlendirilmesi, dış aktörlerin üçüncü bir devletteki müdahalesinden ziyade yerel aktörlerin kanalize ve kontrolü sonucu hedef ülkede kendine etkinlik alanı açmasından kaynaklanmaktadır. Ortadoğu'daki süreç Hughes'in "*bir devletin bir başka ülkede ortak bir düşmana karşı yerel bir aktörle kurduğu ortaklık aracılığıyla girdiği çatışma*"[126] veya Mumford'un "*A devletinin kendi hedefleri için B devletinde bir vekil aracılığıyla dolaylı angajmanlarla operasyonlar yürütmesi"*,[127] ifadeleri vekalet savaşı tanımlarına karşılık gelmektedir.

Bu bağlamda Suriye, Yemen, Libya ve diğer Arap ülkelerinin birçoğunda vekalet savaşlarının yaşandığı söylenebilir. Suriye topraklarında, İran ve Hizbullah-Şii gruplar arasındaki ilişki, Amerika ve YPG'nin arasındaki yakınlık, Türkiye ve muhalif grupların ortak operasyonları, Rusya'nın Suriye'deki faaliyetleri; yerel güç gruplarının/örgütlerinin ve uluslararası/bölgesel güçler arasındaki ilişkisine güzel bir örnek oluşturmaktadır. Aynı şekilde Libya'da, Halife Hafter'in grubuna Fransa, Mısır ve Rusya'nın sağladığı destekler; Yemen'de Suudi Arabistan'ın yerel hükümet birimleri ve Aşiretlerle yakın ilişkileri; İran'ın Husiler'le yakın teması sonrası Ensarullah hareketi verilebilecek diğer örneklerden birkaçıdır.[128] Bölgede gerçekleşen her eylemin arkasında gizli bir amacın ve aktörün olduğu Ortadoğu toprakları, vekalet savaşlarının en yoğun yaşandığı yer olmaktan kurulamamıştır.

2.1.ORTADOĞU'DAKİ TOPLUMSAL HAREKETLERİN ARKA PLANI OLARAK ARAP BAHARI

Arap Baharı,[129] bölgenin geçmişinde yaşanan daha önceki toplumsal hareketlerden ayrılmaktadır. 1950'li yıllardan başlayarak bakıldığında, gerçekleşen darbeler dahi hiçbir zaman bölgede büyük çaplı rejim değişikliğinin yaşandığı görülmemiştir. Süre bakımından bakıldığında ise, daha önceki halk hareketlerinin maksimum bir veya iki ay sürdüğü görülürken Arap Baharı'nın yıllara yayılmış olması

[125] Kurt,a.g.e., s.312
[126] Geraint A. Hughes, "Syria And The Perils Of Proxy Warfare", **Small Wars & Insurgencies**, Volume 25, Issue 3, 2014, p.525
[127] Mumford, idib., p.25
[128] Kurt, a.g.e., s.312-313
[129] "Uyanış", "isyan" ve "devrim" gibi kavramlarla tanımlanmaya çalışılmışsa da Arap Baharı kavramı genel kabul görmüş bir nitelendirmedir. "Bahar" metaforunun, sürece olumlu anlamlar yükleyen Batı dünyası tarafından literatüre kazandırıldığı düşünülmektedir.

şaşırtıcıdır.[130] Fakat geniş çerçeveden bakıldığında bölge devletlerinde veya halen iç savaş sahası olan Suriye'de taleplerin karşılanmadığı, yönetilen ve yönetenler arsındaki meşrutiyet ilişkisinin yönetenlerin menfaatleri doğrultusunda şekillendiği görülmüştür.[131]

Ortadoğu geçmişten beri Batılı devletlerin dikkatini üzerine çekmektedir. Bu nedenle sürekli olarak bölgenin kontrolünde, etkilerinin olması ve çıkarlarıyla ters düşecek bir eylemin gerçekleşmemesi için büyük dikkat arz etmişlerdir. Bölge üzerindeki bu yoğun müdahaleler ve müdahalelere bağlı olarak gelişen tahribatlar bölge devletlerinin sürekli olarak güçsüz ve istikrarsız kalmasında büyük etken olmuştur.

Özellikle 11 Eylül sonrası dönemde ABD'nin "Önleyici Vuruş Doktrini"i[132] kapsamında devletin politikası haline gelen Ortadoğu'nun terörden arındırılacağı gerekçesiyle yeniden şekillendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Büyük Ortadoğu Planı olarak bilinen projenin hayata geçirildiği ve terörün merkezine yani gelişmemiş ve geri kalmış medeniyetlerin bulunduğu Ortadoğu bölgesine demokrasi ve medeniyet ihracı silah zoruyla başlatılmıştır. Asıl amaç, bölgenin zengin enerji kaynaklarının manipülasyonu olduğu bu proje, hukuksal tabanın oluşturulması amacıyla planlanmış bir oyundan ibarettir.[133] Yirmi üç ülke ve yarım milyarı aşan nüfusu ile Ortadoğu'ya demokrasi ihraç fikri ABD'nin Irak ve Afganistan'da bataklığa batmasıyla rafa kaldırıldığı söylenerek; daha yumuşak ilişkiler üzerinden Arap liderlerle temasta bulunulmuştur.[134] Oyun kurucular değişen koşulların farkına kısa sürede adapte olarak vekalet savaşları enstrümanını bölge halklarının haklı taleplerinin arkasında gizleyerek, yapılan yönlendirme ve manipülasyonlar sonrasında ordu gücüyle yapılamayan şeylerin toplumsal hareketler sonucu tek tek elde edildiği görülmüştür.

---

[130] Demir, a.g.e., s.9

[131] Tarık Oğuzlu, "Arap Baharı ve Yansımaları", **Ortadoğu Analiz Dergisi,** Aralık, Cilt:3, Sayı:36, 2011, s.16

[132] Preemptive Strike. ABD'nin, küresel terörü hedef alan ve düşmanın saldırı ihtimaline karşı ön alarak düşmanı etkisiz hale getirmeyi amaçlayan savunma doktrinidir. ABD"nin Irak ve Afganistan müdahalelerini üzerine oturttuğu hukuksal ve siyasal zemin bu doktrindir.

[133] Hüseyin Erdönmez, Avrupa Devletlerinin Orta Doğu Politikası ile ABD"nin Büyük Orta Doğu Projesi, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne s. 63-64

[134] Demir, a.g.e., s.23

Şekil 1. Arap Baharı'nın Etkilediği Ülkeler

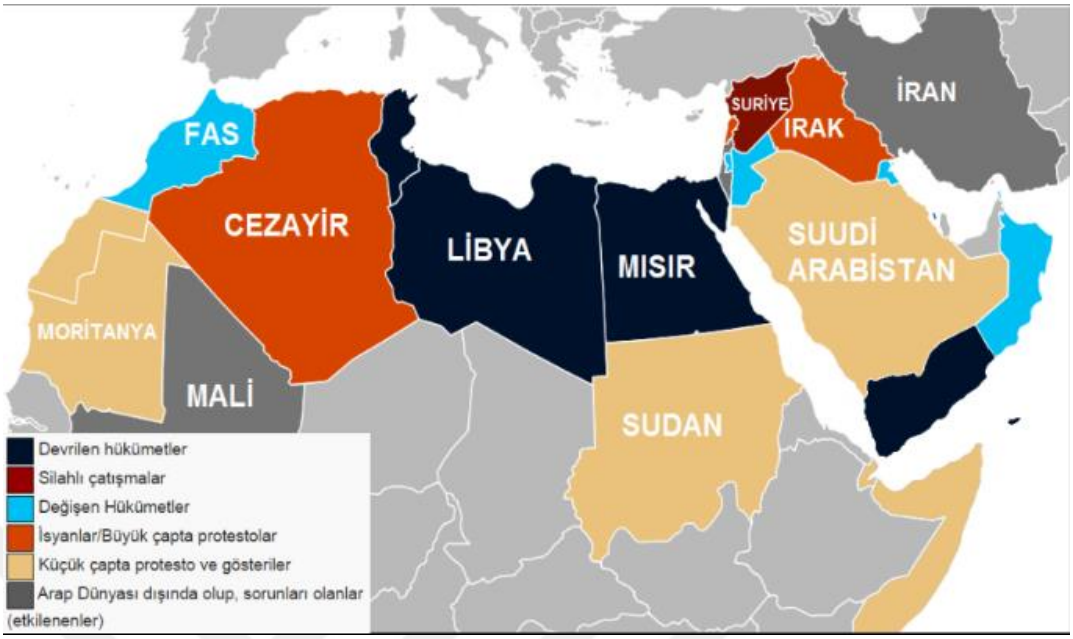

Kaynak: stratejikortak.com

2.2. SURİYE'DE İÇ SAVAŞTAN VEKALET SAVAŞINA

Vekalet savaşlarına verilebilecek en güncel örneklerden birini oluşturan Suriye, 2011'den beri süre gelen iç savaş ve çatışmaların merkezi haline gelmiş bir bataklık durumundadır. Arap Baharı'nın etkisiyle 15 Mart 2011'de barışçıl eylemlerle başlayan protestolar Beşar Esad yönetimindeki Suriye yönetiminin sert müdahalesi sonucu yerel ölçekli muhalif grupların silahlı mücadeleye girişmesiyle başlayan süreç, uzun vadede vekalet savaşlarının verileceği geniş bir savaş alanına dönüşmüştür.

Protestoların başlangıcı; siyasal reformların yapılması, sağlık ve adalet gibi alanlarında ki aksaklıkların giderilmesi vb. demokratik taleplerin iletilmesi çerçevesinde şekillenmiştir. Gösteriler sırasında kolluk kuvvetlerinin protestoculara ağır silah ile karşılık vermesi sonucu Dara kentinde dört kişinin hayatını kaybetmesi ile ilk karşılıklı çatışmalar başlamıştır.[135] Başlarda göstericileri dikkate almayan Suriye hükümeti, olayların ülkenin geneline yayılması ve ciddileşmesi üzerine muhaliflerin talepleri doğrultusunda[136] reform sözleri vermiştir. Askerlik süresinin kısaltılması, Dara kenti valisinin görevden alınması, ülke genelinde kısmi affın ilan edilmesi, yönetim

[135]Babacan, a.g.e., s.870

[136]Nüfusun yüzde yetmişinden fazlası Arap Sunni olmasına rağmen, yönetim yüzde on-yirmi arasında olan Nusayrilerin kontrolü altındaydı. Bu da Suriye'de sivil halk tarafından iletilen taleplerin büyük kısmının mezhep kökenli ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını hedefleyen demokratik taleplerden oluşmasını sağlamıştır.

kadrolarında değişikliklerin yapılması için harekete geçilmesi ve elli yıldır süren olağanüstü hal uygulamasının kaldırılması gibi adımlar atılmıştır. Bununla beraber siyasi parti kanunlarının ve hak-özgürlük alanlarında anayasal değişikliklerin yapılacağı sözü verilmiş, Suriyeli Kürt'lere vatandaşlık verilmesi için yasal çalışmalar başlatılmıştır.[137] Yönetim tarafından yapılan veya yapılacağı söylenen reformların, muhalifler tarafından yeterli görülmemesi demokratik bir hak arayışıyla başlayan gösterilerin artmasına; devletin ise muhalifleri bastırmak için orantısız güç kullanmasıyla iç savaşa evrilmeye başlamıştır.

Ülke içindeki olayların artması ve her yere yayılması, Esad yönetimi tarafından, halka karşı şiddetin kullanılması ile karşılık bulmuştur. Şiddet seviyesinin atmasıyla, her gün devlet kuvvetleri tarafından öldürülen sivillerin sayısı orantılı bir şekilde artmıştır. Nisan ayı itibariyle ordunun zırhlı araç ve ağır silahlarla gösterilerin yoğunlaştığı kentlere müdahalesi gerçekleşmiş, orantısız gücün kullanılması, keyfi tutuklamaların başlaması ve sivil zayiatın verilmesi ile dünya kamuoyunun sert tepkilerine rağmen Esad yönetimi tarafından sürecin devam ettirildiği görülmüştür. Savaş alanından kaçan ve ilerleyen yıllarda milyonlarla telaffuz edilecek göçmenlerin serüveni de bu şekilde başlamış olacaktır.[138]

Suriye'de yaşanan gelişmeler uluslararası arenada da tepkilerle karşılanmış fakat Esad yönetimi tarafından dikkate alınmamıştır. Çatışmaların ilk başladığı andan itibaren Türkiye-Suriye arasında diplomatik çalışmalar hızlanmış ve dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı'nı Şam'da sıcak temaslarda bulunmuştur. Esad Yönetiminden olumlu yanıtların alınmaması üzerine, süreç diplomatik ilişkilerin tamamen bitirilmesi ile sonuçlanmıştır.[139] 2011 de Dara kentinde başlayan olaylar sonrası ABD, orantısız güç kullanımından ivedilikle vazgeçilmesi suretiyle, muhaliflerle siyasi kanallar üzerinden diyaloga geçilmesi uyarısında bulunmuştur. Şiddetin devam etmesi üzerine ABD, olayı BM gündemine taşımıştır.[140] Suriye ordusunun zırhlı araçlarla Hama kentine girmesi ve 50'den fazla sivilin ölümü ile sonuçlanan kuşatma, ilk defa Arap Birliği tarafından da tepkilerin yükselmesine ve Suriye yönetiminin kınanmasıyla sonuçlanmıştır. Lazkiye'ye saldırıların başlaması ve Humus'un kuşatılması ile başlayan yeni tempolu süreç Suriye

[137]Demir, a.g.e., s.47
[138]Doğan Şafak Polat, "Arap Baharı ve Suriye Savaşı", (Ed.) Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım, **Uluslararası Politikada Suriye Krizi**, Beta yayınları, İstanbul, 2016, s.142
[139]Demir, a.g.e., s.48
[140]Çalışkan, "Küresel Bilek Güreşi" a.g.e., s.5

ordusunun geri çekileceğini söyleyip çekilmemesi üzerine ABD ile birlikte İngiltere, Fransa, Almanya ve Kanada hükümetlerinin de Esad yönetimine karşı uyarılarda bulunmasına ve yaptırım olarak ekonomik iş birliğini durdurmalarıyla noktalanmıştır.[141]

Ağustos 2011'de ilk defa televizyona mülakat veren Esad, askeri operasyonları bitirip Şubat 2012 de çok partili seçimlerin yapılacağını tekrarlamıştır. Arap Baharıyla bölgede yapılan lider değişikliklerine dikkat çekerek "Ben Batı tarafından değil, Suriye halkı tarafından göreve getirildim" ve "Suriye'ye karşı yapılacak bir hamle katlanamayacakları çok büyük sonuçlara neden olabilir"[142] diyerek egemen güçlere açık uyarıda bulunmuştur.

Muhalefetin demokratik zeminde taleplerini iletilmesine izin verilmeyerek, şiddetle bastırılmıştır. Bu nedenle muhalif kesimin farklı stratejiler ve yöntemlere başvurmaları gerekmiştir. Yerel muhalif grupların çok parçalı fronksiyonlara ayrılarak siyasi örgütlenmeye yönelerek mücadelelerine devam ettirme çabaları; radikal dini terör gruplarının ve silahlı örgütlerin de yönetime karşı direnişe dâhil olması sonucu muhalefetin tek çatı altında birleşmesinin söz konusu olmayacağını göstermiştir.[143] Özellikle devlet dışı aktörlerin ve terör örgütlerinin savaşa dahil olması, İdlib şehrinde bulunan Cisr el Şuğur ilçesinde bağlı Suriye ordusuna ait karakola yapılan saldırı sonrası başlamıştır. Karakola yapılan saldırı dış aktörler tarafından planlanarak gerçekleştirilmiş ve 123 askerinin ölümü ile sonuçlanmıştır. Bu katliam Suriye'de savaşın seyrini değiştirerek devlet dışı aktörlerin ve terör örgütlerinin de savaşa dahil olacağının en bariz belirtisi olmuştur.[144]

[141]Polat, a.g.e., s.142-142

[142]Hürriyet Gazetesi, "Esad'dan Suriye tarihinde bir ilk" 22.08.2011 tarihli gazete haberi, http://www.hurriyet.com.tr/esaddan-su-riye-tarihinde-bir-ilk-18545028 Erişim tarihi: 15.09.2020

[143] Demir, a.g.e., s.49

[144]Yusuf Karataş, Suriye İç Savaşı: Devlet Dışı Aktörlerin Uluslararası İlişkilere Etkisi, s. 10 https://www.academia.edu/40009977/Suriye_%C4%B0%C3%A7_Sava%C5%9F%C4%B1_Devlet_D%C4%B1%C5%9F%C4%B1_Akt%C3%B6rlerin_Uluslararas%C4%B1_%C4%B0li%C5%9Fkilere_Etkisi Erişim tarihi: 16.06.2020

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.SAVAŞIN AKTÖRLERİ VE POLİTİKALARI: HALKLAR, ÖRGÜTLER VE CEPHELER

Suriye'de yaşanan savaş çok boyutludur. Hem lokal/bölgesel hem trans/ulusal hem de global savaşların iç içe geçtiği bir savaş alanıdır. Mezhepsel, etnik, kimlik ve ideoloji üzerinden birbiriyle çatışan olguların savaşıdır. Çok aktörlü ve çok faktörlü olan Suriye savaşındaki aktörlerin kabataslak izahatı şu şekilde yapılabilir;[145]

- Lokal düzeyde Esad yönetimi ve Esat yönetimi karşıtları arasında,
- Hem lokal hem de bölgesel düzeyde Türkiye ve Kürt'ler arasında,
- Global düzeyde ABD, Rusya, AB ülkeleri ve cihadistler arasında,
- Ulus-geçişli düzeyde ise şii hilali olarak; Irak, İran, Suriye, Lübnan ve suni hilali olarak Suudi Arabistan'ın liderliğindeki körfez ülkeleri arasındaki rekabetin alanını oluşturmaktadır.

Suriye'de devlet dışı aktörlerin örgütlenmesinin en önemli özelliği devletin bekasının ve ulusal kimlik bilincinin zayıflamasıdır.[146] Özellikle Hamas olayları ve savaşın şiddetlenmesi sonrası Suriye ulusal kimliğinin giderek zayıfladığı görülmüştür. Ortak değerlerin zayıflaması, terör örgütlerinin vatandaşları kolayca kendi taraflarına çekmelerine büyük olanak sağlamıştır.[147] Bu da çok parçalı ve bölünmüş grupların/terör örgütlerin oluşması ile sonuçlanmıştır.

3.1. Esad Yönetimi ve Esad Yönetimi Yanlısı Güçler

Suriye'deki hükümeti oluşturan ve savaşın taraflarından biri olan Esad yönetimi, 2011 itibari ile başlayan iç savaştan günümüze kadar ki süreçte ayakta kalmaya çalışarak beka mücadelesi vermektedir. Esad yönetimi kendi kolluk birlikleri yanı sıra, desteklediği milis güçler ve onu destekleyen devletler aracılığıyla savaşı sürdürmektedir.

---

[145]Sharo Ibrahim Garip, Suriye Savaşı, s.2, https://www.academia.edu/36618471/Suriye_Sava%C5%9F%C4%B1 Erişim tarihi: 02.06.2020

[146] Bir ülkede devlet dışı aktörlerin ortaya çıkmasında; krizdeki devlet, iflas etmiş devlet ve kırılgan devlet özellikleri büyük etken olmaktadır. Suriye özeline baktığımızda iç savaşın başlamasıyla bu üç özelliğinde bir arada bulunulduğu görülmektedir.

[147] Karataş, a.g.e., s. 10-11

3.1.1. Esad Yönetimi Silahlı Kuvvetleri

İç savaş başlamadan önce Suriye devletinin sahip olduğu ordu bölgedeki güçlü ordular arasında yer almaktaydı. Savaşın başlaması ile ordu içindeki muhalif grupların ordudan ayrılmış olmasına rağmen Esat yönetimi güçlerinin sayısal üstünlüğü ve stratejik noktalardaki üstünlükleri sayesinde muhaliflerin yıpratılmasında oldukça etkili olmuştur. Ordu, envanter eksiklerini ve lojistik desteğini Rusya üzerinden tamamlamaktadır. Birliklerin genel yapısı özel birlikler haricinde profesyonel olmayan askerlerden oluşmakla beraber iç karışıklıkların başladığı dönemde askere alınan vatandaşların terhis edilmemesi orduda motivasyon açısından olumsuz etkiler yaşatmıştır. Ordudaki personel eksikliği nedeniyle savaş süresi boyunca muhaliflerle her cephede savaşmak yerine önemli stratejik noktaların tercih edildiği ve diğer bölgelerin yerel milis kuvvetlerce savunmasının yapılması tercihinde bulunmuştur. Ayrıca milis kuvvetlerini angajman kurallarına bağlılık göstermemesi kozunu düşmanlarına karşı sertçe kullanmaktan çekinmemiştir.[148]

3.1.2. Esad Yönetimine Bağlı Milisler

Esad yönetimi tarafından kontrol edilen iki milis kuvveti bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Şebbiha olarak bilenen milis kuvvetidir. Şebbiha milisleri, hukuksuz işler yapan fakat devlet yönetimindeki bağlantıları ve Esad'ın akrabalarından oluşan komuta zinciri sayesinde hesap vermeleri gerekmeyen illegal bir grup niteliğindedir. İç savaşın başlaması ile devletin paramiliter gücü olarak muhaliflerin şiddetle bastırılması amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca ayaklanma sürecinde muhaliflerin bastırılması amacıyla devletin kolluk kuvvetleri ile aynı saflarda bulunmuştur.[149]

İkinci Esad yönetimine bağlı milis örgüt ise Halk Ordusu veya Ulusal Savunma Güçleri olarak bilenen gruptur. Geçmişi 1970'lere dayanan ve Müslüman Kardeşler'e karşı kurulan militan örgüt, İran Devrim Muhafızları ve Hizbullah tarafından eğitim

[148] Demir, a.g.e., s.60-61

[149] Ufuk Ulutaş ve M.Selin Bölme, "Kim Kimdir? Suriye'de Aktörler: Rejim, Muhalefet, Dini Yapı ve Medya", **SETA**, Seta Yayınları, sayı 3, Ankara, 2012, s.45-46, https://docplayer.biz.tr/14743682-Kim-kimdir-seta-suriye-de-aktorler-rejim-muhalefet-dini-yapi-ve-medya-editorler-ufuk-ulutas-selin-m-bolme.html Erişim tarihi: 25.11.2020

görmektedir. Suriye iç savaşında muhalif güçlere karşı Alevi, Hıristiyan ve Dürzi yerleşim alanlarını korumak görevini üstlenmişlerdir.[150]

Yerel milislerin Esad yönetimi tarafından kullanılma amacı askeri personel yetersizliği kadar muhaliflere verdikleri korku faktörü de etkili olmuştur. Düzenledikleri baskınlarla muhalifleri yıldıran bir etkileri olması yanı sıra Esad yönetimi tarafından katliam aracı olarak da kullanılmaktadır.[151]

3.1.3. Esad Yönetimini Destekleyen Dış Güçler

Esad yönetiminin destekçileri sadece yerel milislerden oluşmamaktadır. Çıkarları doğrultusunda özellikle İran ve Rusya'nın yanı sıra bölgede ekonomik olarak istikrarın sağlanması ve pazarın açılmasını isteyen Çin'in de desteğini alan Esad yönetimi, muhaliflerle olan savaşına bu şekilde devam edebilmiştir. İran'ın kritik dönemlerde finansal ve askeri destekleri yanı sıra binlerle ifade edilen devrim muhafızlarıyla; Rusya'nın ise yine envanter ve finansal desteğinin yanında uluslararası arenada Suriye'yi yalnız bırakmadığı, çıkarları doğrultusunda politikalar izledikleri görülmüştür.[152]

3.1.3.1.Rusya

Soğuk savaş döneminden günümüze kadar geçen sürede uluslararası ilişkilerdeki güç mücadeleleri Suriye ve Rusya arasında bağların gelişmesine ve ortaklıkların artmasına büyük etken olmuştur. Her iki ülkenin de Batı ile olan sürtüşmeleri stratejik ortaklıklarda bulunmalarına zemin hazırlamıştır. Bu ortaklık Şam yönetimi için hayati önemdeyken Moskova için Ortadoğu'da stratejik alanın kazanılması açısından elzemdir.[153] Moskova için Suriye, Ortadoğu politikalarında köşe taşı durumundadır.[154] Hafız Esad döneminde yapılan anlaşmaya dayanan ve Rusya'nın Akdeniz'deki tek deniz üssü olan Tartus limanı; Suriye'nin askeri ve stratejik önemini gösteren en bariz örneğini oluşturmaktadır.

---

[150] Joseph Holliday, "The Assad Regime: From Counterinsurgency to Civil War" **Mıddle East Securıty Report 8**, 2013, p.16-18 http://www.understandingwar.org/sites/default/files/TheAssadRegime-web.pdf , Accessed: 16.06.2020

[151] Demir, a.g.e., s.61- 62

[152] Terry D. Gill, "Classifying the Conflict in Syria", **Study of International Law**, Volume 92, Issue 1, 2016 p.356

[153] Burak Çalışkan, Rusya-Suriye İlişkileri ve Ortadoğu Krizlerine Etkisi, insani ve sosyal araştırmalar merkezi, 2016, s. 1, https://insamer.com/wp-content/uploads/2016/03/Rusya-Suriye-I%cc%87lis%cc%a7kileri-ve-Ortadog%cc%86u-Krizlerine-Etkisi.pdf Erişim tarihi: 17.06.2020

[154] Vladimir Shmarov, Galia Golan Soviet Policies in the Middle East: From World War Two to Gorbachev, International Journal Middle East Studies, Volume:24, Issue:2, 2009, s. 141-142.

2011 yılında Suriye topraklarında başlayan ayaklanmalar Rusya'nın, Ortadoğu'daki en önemli müttefiki olan Esad yönetimini desteklenmesini gerektirmiştir. Uluslararası arenada Esad yönetimine bir kalkan olmuş ve BM Güvenlik Konseyi'nde yaptırım kararlarına Çin'le verdikleri veto kararlarıyla yaptırımların engellenmesini sağlamıştır. Yaşanan sürecin Suriye'nin iç meselesi olduğunu savunan Rusya;[155] Suriye'nin dış aktörlere karşı güvenliğini sağlamak ve gözdağı vermek amacıyla Kasım 2011'de üç savaş gemisini Tartus limanına yollamıştır.

İç çatışmaların başladığı andan itibaren yoğun bir şekilde Esad yönetimine yardım eden Moskova yönetiminin arka planına bakıldığında, Esad yönetiminin Rusya için önemi anlaşılmaktadır. Son zamanlarda Kafkasya veya Orta Asya'daki İslamcı gruplarla sorunlar yaşayan Putin yönetimi, Suriye'de yönetimin değişmesi durumunda iktidara gelebilecek İslamcı ideoloji nedeniyle benzer bir sürecin Suriye'de yaşanması durumunda kendine cephe almasından korkmaktadır.[156] Ayrıca Esad yönetiminin değişmesi ve batılı devletlere yakın bir yönetimin kurulması bölgede etkili müttefiklerinden diğeri olan İran'ın yalnız kalması anlamına gelmektedir. Rusya'nın Esad yönetimine yardım etmesinin diğer bir etkeni ise cihadcı müslüman örgütlerdir. Yaklaşık otuz milyon müslüman nüfusa sahip olan Rusya, Suriye'deki İslamcı terör örgütlerinin sınır aşan etkilerinden endişelenerek, topraklarında gerçekleşebilecek örgütlenmelerin çatışmalara neden olmasından endişelenmiştir. Moskova yönetiminin haklı endişesi, Suriye'de iç savaşın başlamasıyla haklılık görmüş; üç bine yakın Rus vatandaşı ile Dağıstan ve Çeçenistan bölgesinden yaklaşık iki bin kişi Daeş saflarında savaşa katılmıştır. Bu nedenle Esad yönetiminin ayakta durması Rusya için ulusal güvenlik sorunu haline gelmiştir.[157]

Krizin başladığı andan itibaren dış aktörlerin Libya'da olduğu gibi Esad yönetiminin devrilmesine olanak verilmemesini sağlamış; Esad yönetiminin, sivil vatandaşlara karşı kimyasal silah kullandığı iddiası sonrasında ABD ve BM nezdinde ağır yaptırımların uygulanmasına engel olarak etkili bir arabuluculuk örneği göstermiştir[158]

[155]Tayyar Arı, "**Orta Doğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi"**, MKM Yayıncılık, 2012, Bursa, s.157- 159
[156]Çalışkan, "Küresel Bilek Güreşi" a.g.e., s.10
[157]Fatma Aslı Kelkitli, "Soğuk Savaş'tan Günümüze Rusya'nın Suriye Politikası: Ortadoğu Kapısını Açık Tutma Gayretleri", (Ed.) Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım, **Uluslararası Politikada Suriye Krizi**, Beta Yayınları, 2016, İstanbul, s.365- 366
[158] Demir, a.g.e., s.100-103

Ayrıca mevcut durumda Rusya'nın dış politikasının karakteristiği, diğer büyük güçlerin pragmatist ve oportünist politikalarından sıyrılarak Suriye ve Ortadoğu'da Batı devletlerine karşı egemenlik alanı oluşturmaya başlamıştır.[159] Aynı şekilde iç siyasette de radikal İslam terörüne ve Batı'ya karşı zafer kazanıldığı propagandasıyla hükümete desteğin artması sağlanmıştır.[160]

3.1.3.2. Çin

Pekin yönetiminin Suriye politikası, ekonomik ve stratejik çıkarlar üzerine olmuştur. Çin iç siyasetindeki dengeleri korumak; ekonomik pazarın genişletilmesi ve küresel piyasada rekabet halinde olduğu ABD'nin Suriye'deki varlığına karşı çıkarak, stratejik ortaklık içinde olduğu Rusya'nın bölgedeki varlığını destekleme ve politikalarına paralel bir politika izleme yoluna gitmiştir.[161]

Ekonomik temelli güdülerle olaya bakan Pekin, kaos ve istikrarsızlığın uzun vadede Çin'in ekonomik gelirleri ile olumsuz etkileneceği ve bu nedenle iç savaşın ekonomik çıkarlarıyla örtüşecek şekilde bitirilip barışın sağlanmasını amaçlamaktadır. Ayrıca küresel ölçekte etkilere sahip olan terör örgütlerinden IŞID'ın kendi topraklarında ve pazarlarında yaratabileceği tahribat ve istikrarsızlığın önüne geçilmesi amacıyla Suriye iç savaşının barışçıl yollarla sağlanması ve oradan beslenen örgütlerin bitirilmesi için bölgenin yeniden istikrara kavuşmasının önemine vurgu yapmaktadır.[162]

Esad yönetimini meşru yönetim olarak gören Pekin, yaşanan olayların iç mesele olduğu ve diğer aktörlerin silahlı müdahale hamlesi yerine siyasi çözümlerin tercih edilmesini taraftarı olmuştur. Egemen devletlerin iç işlerine dış müdahalelerin olmaması gerektiğini savunan Çin yönetimi ayrıca bölgedeki stratejik ortağı olan İran'ın Esad yönetimine yaptığı yardımları desteklerken, Suudi Arabistan'ın da Suriye'ye askeri müdahaleye karşı çıkan tavrını destekleyerek bölgede denge politikası izleyerek çıkarlarını sağlama almayı hedeflemiştir.[163]

---

[159] Hanefi Yazıcı, "Proxy Wars In Syrıa And A New Balance Of Power In The Mıddle East", **Yönetim Ve Ekonomi Araştırmalar Dergisi**, Volume 16, Issue 3, 2018, p.4

[160] Emre Erşen, "Rusya"nın Suriye Politikası: Fırsatlar, Riskler ve Tehditler", (Ed.) Hasan Basri Yalçın ve Burhanettin Duran, **Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri**, SETA Yayınları, 2016, İstanbul, s.147

[161] Kadir Temiz, "Rusya Müdahalesinden Sonra Çin'in Suriye Politikası", **Ortadoğu Analiz**, Cilt 7, Sayı 71, 2015, s.44- 45

[162] Çağdaş Dedeoğlu, "Çin'in Büyük Stratejisi Açısından Suriye", (Ed.) Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım, **Uluslararası Politikada Suriye Krizi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2016, s.408- 409

[163] Özlem Zerrin Keyvan, ''Çin"in Suriye Politikası'', Ankasam, 2017, s.y., https://ankasam.org/cinin-suriye-politikasi/ Erişim Tarihi: 17.06.2020

3.1.3.3.İran

Şah devrimine karşı Humeyni'yi destekleyen Hafız Esad döneminden itibaren stratejik ortaklık ilişkileri geliştiren iki ülke, İran-Irak savaşında baba Esad'ın İran'ı desteklemesi üzerine ortaklıkları iyice ilerlemiştir. Arap Baharı hareketini ilk başta batının laik yönetimlerine karşı islami uyanışın başlaması olarak gören ve destekleyen Tahran yönetimi, stratejik ortağı olan Suriye'ye olayların sıçraması üzerine islamı bölmek isteyen batının bir planı olarak nitelendirmiştir.[164] Esad yönetiminin devrilmemesi amacıyla askeri ve lojistik desteği daimi olarak sağlamış, üst düzey komutanlarını destek amaçlı bölgeye yollamıştır.

İran'ın bölgedeki tek müttefiği ve stratejik ortağı olan Esad yönetiminin iktidarda kalması, İran'ın ulusal ve bölgesel çıkarlarını sağlaması açısından çok önemlidir. Suriye'de gerçekleşebilecek bir iktidar değişiminin, İran'ın Lübnan'daki kontrolünü kaybetmesi ve Hizbullah'ı Suriye üzerinden destekleyememesi sonucu İsrail'e karşı verdiği savaşı yürütememesi ile sonuçlanacaktır. Ekonomik olarak bakıldığında ise iktidar değişimi sonucu iktidara geçecek Sünni rejimin, İran'ın yatırımlarını olumsuz etkileyeceği ve Akdeniz'le olan tek bağlantısını da kaybetmesiyle ekonomik olarak olumsuz sonuçların doğacağı anlamına gelmektedir.[165]

İran'ın bölgesel hedeflerini arasında olan şii hilalini gerçekleştirmesi Suriye'de Esad yönetiminin kalmasına bağlıdır. Aksi durumda mevcut yönetimin değişmesi şii hilalinde Suriye ve Lübnan'ın çıkması anlamını taşımaktadır.[166] Bu nedenle Esad yönetiminin iktidarda kalması amacıyla Suriye'deki iç savaş derinlik kazandıkça, Tahran yönetimi Esad yönetimine siyasi desteğini arttırırken askeri desteğini de hızlandırmıştır. İran, Hizbullah başta olmak üzere Şii kökenli paramiliter gruplara askeri ve istihbarat desteği sağlayarak muhalifleri bastırmaya çalışmıştır. Öte yandan Esad yönetiminin ekonomik olarak ayakta kalabilmesi ve savaşa devam edebilmesi amacıyla doğalgaz, petrol ve gıda yardımında bulunmuştur.[167] İran, savaş sonrası dönemde Suriye'nin

---

[164]Muhammed Reza Djalili ve Thierry Kellner, "Iran's Syria Policy in The Wake Of The Arap Spring", **Turkish Review,** Volume 4, Issue 4, 2014, p.399.

[165]Demir, a.g.e., s.110-113

[166]Mehmet Enes Bağlama, **"Suriye İran İçin Neden Bu Kadar Önemli?"**, 2016, s.y., https://www.stratejikortak.com/2016/06/suriyenin-iran-icin-onemi.html Erişim Tarihi: 17.06.2020

[167]Ralph Boulton and Digby Lidstone, "Syria Ratifies Fresh $1 Billion Credit Line from Iran", **Reuters**, 8 Temmuz 2015 tarihli haber https://www.reuters.com/article/mideast-crisis-syria-iran/update-2-syria-ratifies-fresh-1-billion-credit-line-from-iran-idUSL8N0ZO3CA20150708 Erişim Tarihi:17.06.2020

yeniden inşası sürecinde telekomünikasyon, alt yapı, madeni işletme haklarına ilişkin niyetini de belli etmiştir.[168]

3.1.4.Esad Yönetimini Destekleyen Dış Kaynaklı Milisler

İran'ın girişimleri ile Hizbullah örgütü Suriye birliklerinin yanında yer alarak Esad yönetiminin bekası için savaşmıştır. Hizbullah örgüt üyeleri Lübnan iç savaşı ve İsrail'e karşı verilen savaşta edinilen tecrübeler sayesinde savaş tecrübesine sahip ve eğitimli olmaları sayesinde, Lübnan sınırına yakın bölgelerin alınmasında büyük rol oynamışlardır. Yine İran'ın yönlendirmeleri sayesinde Esad saflarında savaşmak isteyen şii grupların organizasyonu gerçekleştirilmiştir.[169]

İran tarafından desteklenen Hizbullah'ın yanı sıra Ceyş-uş Şa‟bi, Asaib Ehli‟l Hak, Liva Ebu‟l-Fadl Abbas (LEFA), Ketâibü Seyyid eş-Şüheda (KŞŞ), Liva el-Zülfikar, Liva Ammar İbn Yasir, Bedir Tugayları ve Kuvvet Şehid Muhammed Bakır es-Sadr adlarındaki binlerce militana sahip şii grupların, İran'ın politik ve stratejik çıkarları doğrultusunda Esad yönetimi tarafında iç savaşa müdahil olmuş ve bulundukları bölgelerde belli oranlarda nüfus oluşturmuşlardır.[170]

Suriye iç savaşında Esad yönetiminin yanında Suriye Silahlı Kuvvetleri, Şebbiha ve Ulusal Savunma Güçleri milisleri, Hizbullah örgütü, Şii kökenli milisler, İran Devrim Muhafızları ve Rus askeri birlikleri Esad yönetiminin bekası ve geleceği için muhaliflere karşı aynı saflarda savaşmışlardır.

3.2. Esat Yönetimine Muhalif Güçler

Suriye'de ayaklanmalar sonrası iç savaşın başlaması sürecinde, Esad yönetimine muhalif kesimlerin farklı siyasi ve paramiliter oluşumlar içerisine girdikleri gözlemlenmiştir. Esad yönetimine muhalif kesimlerin ortak gayesi iktidarın değişmesi olmuştur. Oluşan güç odaklarının Esad yönetimine karşı savaşırken, siyasi ve askeri çıkarları doğrultusunda zaman zaman birliktelik sağladığı, ortak çatıda birleştiği, isim değiştirdiği veya birbirilerine karşı savaştıkları da görülmüştür.

---

[168] Garip, a.g.e., s.2-3

[169] Brian Michael Jenkins, **"The Dynamics of Syria‟s Civil War",** RAND Corporation, 2014, p.7-8, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PE100/PE115/RAND_PE115.pdf Erişim Tarihi:17.06.2020

[170] Ulutaş, ve Bölme, a.g.e., s.45-46

3.2.1. Suriye Ulusal Konseyi(SUK)

Suriye muhalefetinin oluşturduğu en etkili muhalif harekettir. Ülke dışındaki muhalif kimlikli Suriyelilerin öncülüğünde 2011 de İstanbul'da kurulmuştur. Muhalif kesimden olan ve yurtdışında akademisyenlik yapan Burhan Galyun örgütün başkanı seçilmiştir. SUK kendini Suriye halkının resmi temsilcisi ilan etmiş ve birçok devlet tarafından da kabul görmüştür.

Temel amacı Esad yönetimine karşı olan muhalif kesimin birleştirilmesi ve koordinasyonun sağlanarak yardım edilmesidir. Örgüt Esad yönetiminin içerisinde bulunduğu hiçbir çözümü katiyen kabul etmemekte olup mevcut yönetimin bir an önce devrilmesini istemektedir. Esad sonrası geçiş döneminde çoğulcu, sivil, demokratik ve hukukun üstünlüğünü temel alan bir yönetim anlayışı benimsenmiştir.[171]

Farklı siyasi grupları bünyesinde toplayan SUK; Şam Deklarasyonu Grubu ve Müslüman Kardeşler örgütünün Suriye koludur.[172] Kürt'lerin ve Süryani'lerin de örgüt içerisinde temsil edildiği fakat Dürzi, Türkmen ve Şiilerin yeterince temsil edilmediği konularında eleştirilere maruz kalmıştır.[173] İlerleyen süreçlerde yeni muhalif oluşumların öne çıkması ve stratejik olarak dış güçlerle çelişmesi nedeniyle muhalefetin temsilcisi olarak görülmemeye başlanmıştır.[174]

3.2.2.Ulusal Koordinasyon Komitesi (UKK)

Esad yönetimine karşı birleşen Suriyeli akademisyen ve siyasilerin oluşturduğu oluşum, Şam merkezli kurulmuştur. Komitenin içerisinde on üç sol eğilimli siyasi parti, üç Kürt siyasi partisi ve bazı genç siyasi oluşumların temsil edildiği siyasi bir oluşumdur.

Söylemlerinin başında Esad yönetiminin derhal silahlı çatışmalardan vazgeçerek, orduyu sokaklardan kışlalara çekmesini ve siyasi tutukluların salınmasını talep etmiştir. Çatışmaların silahlı değil karşılıklı müzakereler sonucu anlaşmaya varılarak çözülmesinden yana tavır sergilenmesini istemiştir. SUK'tan farklı olarak Esad yönetimini tanımış ve Esad yönetimi de UKK'yı tanımıştır. UKK dış müdahaleye karşı

[171] Demir, a.g.e., s.64-65
[172]Hakan Uzun, "**Suriye İç Savaşı Aktörlerinin Ağ Bağ Teorisi Yöntemiyle İncelenmesi**", Ankasam yayınları Ankara, 2016, s.10
[173]Randa Slim, "Meet Syria‟s Opposition", 2 Kasım 2011 Tarihli internet haberi, https://foreignpolicy.com/2011/11/02/meet-syrias-opposition/ Accessed: 28.02.2021
[174] Uzun, a.g.e., s.10

çıkarak gerekirse Esad yönetiminin kalabileceğini değerlendirerek köklü reformların yapılmasının yeterli olabileceğini savunmuştur. UKK savunduğu fikirler ve Esad yönetimiyle olan yakın ilişkisi nedeniyle muhalefet kesimi tarafından iktidarın kuklası olmakla suçlanmış ve Rusya'nın güdümünde hareket ettiği gerekçesiyle eleştirilmiştir.[175]

3.2.3.Suriye Muhalefeti ve Devrimci Güçler Koalisyonu (SMDK)

Suriye Muhalefeti ve Devrimci Güçler Koalisyonu, Kasım 2012 tarihinde kurulmuş olup birçok ülke ve grup tarafından tanınmıştır. Koalisyonun amacı devrimin devamını getirilmesi ve Esad yönetiminin devrilmesidir. Esad yönetiminin devrilmesi sonrası demokratik bir yönetimin oluşturulmasını savunmaktadır. Fakat zamanla koalisyonda birlik duygusu zayıflamış ve Birleşik Arap Emirlikler ve Suudi Arabistan'ın amaçları doğrultusunda çalışmaya başlamıştır. Bu nedenle gruptan ayrılıkların ve yeni katılımların olması ortak hareketin oluşmasına engel olmuştur.[176]

Suriye Muhalefeti ve Devrimci Güçler Koalisyonu'na dahil olan, SUK, sivil toplum örgütleri, aşiretler, etnik grup temsilcileri, siyasi temsilciler ve Kürt hareketi temsilcileri ile sayıları yüze aşkın bir koalisyon oluşmuştur.[177]

3.2.4.Özgür Suriye Ordusu (ÖSO)

Suriye Ordusu'ndan kaçan askerler tarafından 2011'de Türkiye'de kurulmuştur. Oluşumun amacı Suriye halkına yıllardan beridir zulmeden Esad yönetiminin yıkılmasıdır. Türkiye, ABD, Avrupa ve Körfez ülkelerince desteklenen ÖSO,[178] siyasi kanadı olan SUK üzerinden lojistik ve istihbarat trafiğini sağlamaktadır.[179]

Neredeyse tamamı sünnilerden oluşan ordu[180] başlarda hafif silahlı olmalarına rağmen ilerleyen süreçlerde dışarıdan yapılan yardımlar sayesinde ağır silahlara da sahip olmuştur. Birçok farklı alt fraksiyondan oluşan ordu her ne kadar bir bütün olarak hareket ettiği düşünülse de zaman zaman iç çatışmalar yaşanmaktadır. IŞID'a karşı yapılan

[175]İbrahim Toraman, "Arap Baharı ve Suriye, Yalova Üniversitesi", Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yalova, 2015, s.22-23

[176]Uzun, a.g.e., s.10

[177]Ömer Kuş, "Suriye Muhalefetinin Siyasi Görünümü: Geriye Dönük Bir Analiz", 2014, s.13, https://www.orsam.org.tr/tr/suriye-muhalefetinin-siyasal-gorunumu-geriye-donuk-bir-analiz/ , Erişim tarihi: 18.06.2020

[178]Uzun, a.g.e., s.23-24

[179]Ufuk Ulutaş, Kılıç B. Kanat ve Can Acun, Sınırları Aşan Kriz: Suriye, **SETA Analiz**, Sayı:120, Seta yayınları, 2015, s.24

[180]Uzun, a.g.e., s.23

savaşlarda, çatı işlevi gören ÖSO'dan radikal dinci kesimlerin soğuyarak ayrıldığı görülmüştür. Esad yönetimi, PYD ve IŞID'a karşı farklı cephelerde savaşan ÖSO, Türkiye'nin başlattığı Fırat Kalkanı operasyonunda TSK ile aynı saflarda savaşmıştır.[181]

3.2.5.İslam Cephesi ve Şam Cephesi

2013'te kurulan İslam Cephesi örgütü, kurulduğu günden beri Esad yönetimine karşı en etkili olan örgütlerinden biri olmakla beraber; Suriye'deki en etkin olan muhalif İslamcı örgütlerin birleşmesinin önünü de açmıştır. İslam Cephesi, kuzeybatı bölgesinde etkili bir hakimiyet sağlaşmış olmasına rağmen belirli bölgelerde Esad yönetimi güçleri yanı sıra IŞID ve PYD ile de savaşmıştır. Bazı dönemlerde El-Nusra örgütüyle paralel hareket eden İslam Cephesi; Ahrâru'ş-Şam, Sukuru'ş-Şam, Livaü't-Tevhîd, Ceyşü'l-İslam, Liva-ul Hak, Ensar-uş Şam ve Kürt İslam Cephesi gibi örgütleri de bünyesinde barındırmıştır. [182]

2014 Aralık'ta Halep merkezli kurulan Şam Cephesi, oldukça geniş ve farklı grupları içerisinde bulunduran bir koalisyondan olmasına rağmen tam bir entegrasyon sağlanamamıştır. İslami Cephe'ye paralellik göstermesine rağmen İslami vurguların İslami Cephe kadar yoğun dile getirilmediği görülmektedir. Afrin'de hakim YPG güçleriyle yaptığı anlaşma ile Esad yönetimine karşı lojistik ve askeri işbirliği sağlanmıştır. İçerisinde barındırdığı gruplar İslami Cephe (sadece Halep Kolu), Ceyşul Mucahidin, Nureddin Zengi grubu, Elviya Fastakim Kema Umirt grubu, Asala ve Tanmiya ve son olarak Hazm Hareketi'nin feshinin ardından geriye kalan üyelerden oluşmaktadır.[183]

3.2.6. El-Nusra

2012 yılında Suriye'de kurulan El-Nusra, El-Kaide bağlantılı bir örgüttür. Örgütün askeri yönetim kadroları eski El-Kaide askerlerince doldurulmuş olmakla beraber yeni katılanların askeri kamplarda, ideolojik, dini ve askeri eğitime tabi tutulduktan sonra cepheye gönderilmesi, cephede başarı elde edilmesini sağlamıştır.[184] Esad yönetiminin önemli askeri noktalarını yıpratan örgüt büyük oranda Suriye asıllı

[181] Demir, a.g.e., s.64-65
[182] Ulutaş vd., a.g.e., s.28-30
[183] Ulutaş vd., a.g.e., s.30-31
[184] Jennifer Cafarella, "Jabhat al-Nusra in Syria An Islamıc Emırate For Al-Qaeda", **Mıddle East Securıty Report 25,** 2014, p.23-26, http://www.understandingwar.org/sites/default/files/JN%20Final.pdf Accessed: 18.06.2020

savaşçılardan oluşmaktadır. Esad yönetiminin katlettiği Suriye halkını korumayı amaç edinen örgüt, dış güçlerin ekonomik ve politik çıkarlarını boşa çıkararak Suriye'de dine dayalı bir İslam devleti kurarak Suriye hilafetini yaymayı amaçlamıştır.[185]

Ekonomik olarak sıkıştığında Irak tarafından finanse esilmiş olmakla beraber IŞID'ın eline geçene kadar doğu ve kuzeydoğu Suriye'deki petrol kaynaklarından da faydalanmıştır. Ortadoğu ülkelerinden ve özellikle Körfez devletlerinden gelen illegal finansal kaynaklar sayesinde devamlılığını sağlarken gelirinin büyük kısmını rehinelere karşı aldığı fidyelerle finanse etmiştir.[186]

3.2.7.Irak Şam İslam Devleti (IŞID) / DAEŞ / ISIS

Irak merkezli olup,[187] Suriye'de ki istikrarsızlık ve kargaşadan faydalanarak etkin hale gelen örgüt; 2013'te Irak İslam Devleti adından Irak Şam İslam Devleti olarak isim değiştirir. Bulunduğu bölgelerdeki aşiretleri böl parçala taktiğini kullanarak bünyesine katan DEAŞ, ele geçirdiği rehineleri işkencelerle öldürüp, sosyal medya üzerinden propaganda olarak yayınlamıştır.

DEAŞ, seksenden fazla ülkeden kendine militan bulmuş ve hızlı bir şekilde büyümüştür. Örgüt kendini meşru bir devlet olarak ilan edip: Cezayir, Nijerya, Libya, Mısır, Suudi Arabistan, Yemen, Afganistan, Pakistan, Irak ve Suriye'yi kendine bağlı eyaletleri olarak görmüştür.[188] 2015-2016 yılında tüm dünyada gerçekleştirdiği terör saldırıları ve Suriye'de giderek güç kazanmasının verdiği tedirginlik nedeniyle ABD öncülüğünde altmışı aşan ülkenin oluşturduğu koalisyon birliklerinin başarılı hava operasyonları[189] neticesinde örgüttün genişleme ve büyüme hızına ket vurulmuştur.

DAEŞ örgütü Suriye savaşına farklı bir çerçeve çizmiştir. Diğer terör örgütlerine ve gruplardan farklı olarak tüm dünya devletlerine cephe açarak düzenlediği terör eylemleri ile dikkatleri üzerine çekmiştir. Ayrıca örgütün küresel boyutta tehlike arz

---

[185]Aytekin Terkan, Vedat Zayıf, İsmail Yaşar, "El Nusra Cephesi", **Savunma Bilimleri Dergisi**, Cilt 14, Sayı 1, 2015, s.47

[186]Charles Lister, "**Profiling Jabhat al-Nusra",** 2016, p.29-32, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/iwr_20160728_profiling_nusra.pdf Accessed: 18.06.2020

[187]ABD'nin Irak'tan çekilmesi sonrası güçlenen DEAŞ terör örgütünün ABD projesi olduğunun iddia edilmektedir. Bkz: İbrahim Toraman, "Arap Baharı ve Suriye", Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yalova, 2015.

[188] Anthony H. Cordesman, "**The Comparative Metrics of ISIS and "Failed State Wars" in Syria and Iraq**", 2015, p. 7, https://www.csis.org/analysis/comparative-metrics-isis-and-failed-state-wars-syria-and-iraq-0 Accessed: 18.06.2020

[189] Kathleen J. **"McInnis, Coalition Contributions to Countering the Islamic State",** 2016, p.1, https://fas.org/sgp/crs/natsec/R44135.pdf Accessed: 18.06.2020

etmesi, politik çıkarları için Suriye'deki iç savaşta yerini almak isteyen devletler için meşru bir giriş bileti olmuştur. Egemen güçlerden ABD ve Rusya, bölgesel güçlerden ise İran ve Türkiye'nin Suriye'ye müdahaleleri doğrudan DEAŞ üzerinden gerçekleştirilmiştir. Türkiye sınır güvenliğini sağlamak, İran ve Rusya DEAŞ'e karşı Esad yönetimini desteklemek amacıyla ve son olarak Amerika, küresel güvenlik maksadıyla örgüte karşı cephe kazmış; fakat ilerleyen safhalarda farklı politikalarında işlevsel olarak kullanıldığı görülmüştür.[190]

3.2.8. Kürtler ve Demokratik Birlik Partisi (PYD)

Suriye'ye Arap Baharı'nın sıçraması sonrası Esad yönetimi, Kürt'lere uzun zamandır vermediği vatandaşlık hakkını vermiştir. Yönetim tarafından ilk defa muhatap alınan Kürt'ler, Esad yönetimi tarafına çekilmek istenmiştir.[191] Suriye'nin en kalabalık etnik azınlık kimliğine sahip olan Kürt'ler arasında bölünmüşlüklerinde yaşandığı bilinmektedir. Bu bölünmüşlüklerden en belirgini Esad yönetiminin devrilip devrilmemesi konusudur. Kimi gruplar Esad yönetiminin kalıp reformlarının devamını getirmesi taraftarıyken kimi gruplar ise özerk bir yönetim istemektedir.

Kürtler arasındaki fikir ayrılıkları ve bölünmüşlük en kalabalık etnik azınlık olmalarına rağmen etkin bir siyasal, sosyal ve ekonomik potansiyelin olmasını engellemiştir. Bu eksikliklerin giderilmesi amacıyla PYD, 2012'de on üç Kürt partisi ile birlikte Kürt Ulusal Komitesi'ni oluşturmuştur. PYD, Suriye'de özerklik taraftarı olan en önemli aktörlerden biri olmuş; diğer Kürt gruplarından farklı olarak Marksist-Leninist bir ideoloji benimsemiştir.[192]

PYD'nin silahlı unsurları Halk Savunma Birlikleri (YPG) ismini alarak, Suriye'nin kuzeyinde özerk bir bölge için bölgede silahlı çatışmalara başlamıştır. Ayn-el Arap, Haseke ve Afrin kantonlarını içeren Rojava bölgesinde etkili bir biçimde örgütlenmiştir. ABD ve Rusya tarafından mühimmat açısından ve uluslararası arenada desteklenen örgüt, Türkiye'nin tüm tepkilerine rağmen bölgede egemen güçlerce desteklenmiştir.[193]

---

[190] Demir, a.g.e., s.75-76
[191] Toraman, a.g.e., s.73
[192] SETA, **"Suriye'de Aktörler; Rejim, Muhalefet, Dini Yapı ve Medya**", 2012, https://www.setav.org/suriyede-aktorler-rejim-muhalefet-dini-yapi-ve-medya/ (19.06.2020)
[193] Demir, a.g.e., s.78-80

3.2.9. Esad Yönetimine Muhalif Dış Güçler

Esad yönetiminin değişmesi taraftarı olan yerel örgütlerin yanı sıra aktör devletlerin de bölgede varlığı dolaylı veya doğrudan hissedilmiştir. Suriye'deki iç savaş sürecinde yerel örgütlerin finansmanlığını ve ekipman ihtiyaçlarını çıkarları doğrultusunda destekleyen devletlerin bölgede rakip devletlere üstünlük sağlaması veya bölgenin kontrolünü sağlama amaçları bulunmuştur.

3.2.9.1. ABD

Suriye, iki kutuplu dönemden itibaren Batı eksenine uzak durmayı tercih etmesi ve önce Sovyet Rusya ile sonra ise Rusya Federasyonu'yla olan yakın ilişkileri nedeniyle ABD ile sürekli olarak bir sürtüşme içerisinde olmuştur. ABD ve İsrail devletlerinin politikaları, birbirinden bağımsız politikalar olmadığından ve İsrail'in güvenlik ve çıkarları açısından sorun olarak görülen Esad yönetimi sorunu, ABD açısından önemli bir müttefik problemi olarak görülmektedir. Aynı zamanda İran-Irak savaşında tarafların farklı görüşleri ve Suriye'nin Lübnan'daki faaliyetleri bu problemli sürecin devamlılığına ve büyümesine sebebiyet vermiş, 2003'te ABD yönetimi tarafından şer ekseninin üç üyesinden biri olarak ilan edilmiştir.[194]

2009 yılında iki ülke arasında diplomatik ilişkilerin başlaması uzun vadeli olmamış, iç savaşın başlaması sonrası Obama yönetimi Esad'ın gitmesi gerektiğini söyleyerek diplomatik ilişkileri yeniden durdurmuştur.[195] Arap Baharı sürecinin başında pasif bir tavır takınan ve müttefik ülkeler üzerinden diplomatik ilişkiler aracılığıyla olaya müdahale etmeye çalışan ABD, Irak ve Afganistan'da elde ettiği kötü deneyimleri tekrarlamaktan çekinmiştir. Fakat müttefik devletlerin de pasif kalması süper güç olan ABD'nin sıkışmasına neden olmuştur.[196]

Esad yönetiminin kimyasal silah kullandığı iddiaları[197] ve DAEŞ örgütünün küresel bir tehdit olgusu olmaya başlaması sonrası ABD yönetimi,[198] tehdit oluşturan bu

---

[194] Çalışkan, "Küresel Bilek Güreşi" a.g.e., s.3-4

[195] Arı, a.g.e., s. 144-156.

[196] Orçun Koşar, **"Suriye İç Savaşının Nedenleri"**, s.6, https://www.academia.edu/7371524/Suriye_%C4%B0%C3%A7_Sava%C5%9F%C4%B1_ABD-Rusya Erişim Tarihi: 17.08.2020

[197] İlerleyen yıllarda bunun asılsız iddialardan ibaret olduğu anlaşılmıştır.

[198] ABD, müttefiği olan İsrail'in çıkarları doğrultusunda Suriye'ye doğrudan askeri müdahaleyi rafa kaldırmıştır. İsrail'in en önemli düşmanları olan El Kaide ve Hizbullah başta olmak üzere bölge devletlerinin birbiriyle savaşarak kan kaybetmesi ABD ve İsrail açısından olumlu bir süreç olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca ABD'nin Suriye konusundaki politikası, İsrail'in güvenli ile doğrudan bağlantılıdır. Yönetime değişmesi

olguların dizginlenmesi amacıyla 2014'te hava saldırılarının başlanmasına ve kendine yakın olan muhaliflerin desteklenmesine karar vermiştir. Hava saldırılarına karadan destek sağlaması amacıyla; batı basınında DAEŞ'le savaşan seküler ve cesur Kürtler kimliğine sahip olan PYD'ye[199] silah, mühimmat ve lojistik desteği sağlanmıştır.[200]

Amerika Birleşik Devletleri, Suriye bölgesi özelinde küresel ölçekte Rusya, Çin ve AB'ye; yerelde ise İran'a karşı politik bir egemenlik savaşı vermektedir. Bölgede çıkarları doğrultusunda Suudi Arabistan, Körfez ülkeleri, İsrail ve yerel Kürt güçleri ile ittifak kurarak Esad yönetimi, DAEŞ, İran ve Rusya'ya karşı menfaatlerini korumaya çalışmıştır.[201]

3.2.9.2. Türkiye

Türkiye ile Suriye arasında geçmişten gelen kimi sorunların yanı sıra 2000'li yılların başında başlayan sıcak ilişkiler, iki ülke arasındaki ekonomik siyasal ve stratejik yakınlığın artmasına ve dostane ilişkileri gelişmesiyle devam etmiştir. Suriye iç savaşına kadar doruk noktasını yaşayan ikili ilişkiler, savaşın başlaması ve dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ve MİT Müsteşarı Hakan Fidan'ın Şam yönetimini reformlar için ikna ederek gerilimi büyümeden önleyebilmeyi amaçlayan yaklaşımının Esad yönetimi tarafından kabul görmemesine kadar sürmüştür.[202] İkili ilişkiler dostluktan düşmanlığa dönüşmüştür. Değişen ilişkiler sonrası Türkiye'nin amacı Esad yönetiminin değişmesi şeklinde olmuştur.

Savaş süresince Türkmen gruplarını destekleyen ve savunmalarını yapmalarını sağlayan Türkiye aynı zamanda Batı tarafından desteklenen ılımlı gruplarında destekleme yoluna gitmiştir.[203] Ayrıca sınır güvenliğini sağlamak ve bölgedeki Kürt oluşumunun uzaklaştırılması amacıyla gerçekleştirdiği Fırat Kalkanı Operasyonunu YPG/PYD ve DAEŞ örgütlerine karşı ağır darbelerin verilmesi ile bitirmiştir.

---

durumunda İran bağlantılı veya cihadist bir yönetimin oluşması İsrail'in ulusal güvenliği açısından oldukça tehlikeli olarak görülmüştür.

[199] ABD'nin, PKK'nın Suriye kolu olan PYD'ye sağladığı envanter desteği Türkiye tarafından sert bir şekilde dile getirilmişse de geri adım atılmayarak, bölgedeki çıkarların ve stratejik noktaların kontrolü için önemli görülmüştür.

[200] Çalışkan, "Küresel Bilek Güreşi" a.g.e., s.5-6

[201] Garip, a.g.e., s.4

[202] Çalışkan, "Küresel Bilek Güreşi" a.g.e., s.10-11

[203] Uzun, a.g.e., s.34

Savaşın büyümesi ve uzaması, mültecilerin güvenilir ülkelere sığınma eğilimine yönlendirmiş ve üç milyona yakın mültecinin Türkiye'ye sığınması ile sonuçlanmıştır.[204] Mültecilerin, Avrupa Birliği ülkelerine girmesinden önceki son nokta olan Türkiye, sınır kapısını açmasıyla milyonlarca mültecinin Avrupa'ya gidebilme ihtimali üzerine Avrupa karşısında bunu bir koz olarak kullanmaktadır. Türkiye, Suriye'de barışın sağlanması amacıyla kurulacak masada politik çıkarlarını temsil etmek, bölgede etkinlik sağlamak ve yükselen Kürt hareketinin bölge ülkelerinde statü sahibi olmalarını engellemek amacıyla yerini almak istemektedir.[205]

3.2.9.3. Arap Birliği ve Suudi Arabistan

Arap Birliği devletlerinin yönetimleri, Suriye'de başlayan olayların ilk safhalarında, Arap Baharı'nın kendi ülkelerinde kontrolünü sağlamaya çalışmışlardır. Fakat Esad yönetiminin sivillere karşı orduyu kullanması ve sivil ölümlerinin başlaması Arap Birliği ülkelerinin de tepki göstermesi ile sonuçlanmıştır. Özellikle Katar ve Suudi Arabistan, Suriye'deki büyük elçiliklerini çekerek diplomatik ilişkilerini durdurmuştur.[206] Arap Birliği, Esad yönetiminin muhalefetle en kısa sürede diyaloga geçmesi konusunda uyarmış; Suriye'deki olayların takip edilmesi, iktidar ve muhalefet arasında diyalog kurulması amacıyla bir komitenin kurulması kararlaştırılmıştır.[207]

Suriye'nin orduyu çekmemesi ve sivil ölümlerin artarak devam etmesi üzerine Arap Birliği, Suriye'nin üyeliğini askıya almıştır.[208] Şubat 2012'de gerçekleştirilen kongrede Suudi Arabistan'ın liderliğinde alınan karar neticesinde, Suriye'ye BM ve Avrupa Birliği (AB) ile birlikte barış gücünün gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca Suriye muhalefetine ekonomik ve siyasi yardımın yapılması, sivillere ise insani yardımın ulaştırılması ortak kararla onaylanmıştır.[209]

Suudi Arabistan tarafından Suriye'deki iç savaş Sünni hilalinin şii hilali ile savaştığı bir alan olarak görülmektedir. Bu nedenle Suudi Arabistan, Ortadoğu'da giderek artan İran

---

[204] Demir, a.g.e., s.116-117

[205] Garip, a.g.e., s.4

[206] Müjge Küçükkeleş, "Arap Birliği'nin Suriye Politikası", **SETA Analiz**, Sayı 51, Mart 2012, s.5-7,

[207] **Aljazeera News**, "Arab League Calls for Syria Talks in Cairo", 17 Oct 2011 Tarihli İnternet Haberi, https://www.aljazeera.com/news/2011/10/17/arab-league-calls-for-syria-talks-in-cairo Accessed: 27.08.2020

[208] **Aljazeera News,** Arab Leaugue Decides to Suspend Syria", 13 Kasım 2011 tarihli internet haberi, https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/11/201111121342948333.html Accessed: 19.06.2020

[209] Matt Bradley, Charles Levinson, "Arab League Seeks U.N. Peace Force for Syria", **The Wall Street Journal**, 13 February 2012 tarihli internet haberi, https://www.wsj.com/articles/SB10001424052970204795304577219261039974288 Accessed: 28.08.2020)

nüfusunu kırmak ve bölgede öne çıkabilmek amacıyla[210] Suriye'yi bir basamak olarak görmüştür. Bu doğrultuda sunni islami cihadcı grupları hem finanse etmek hem de üye sağlamakta önemli rol oynamıştır.[211]

3.2.9.4. Avrupa Birliği (AB)

Suriye'de olayların başlamasından sonra AB ülkeleri yeni politikalar üreterek sürecin kendi kontrolünde hareket etmesini amaçlamışlardır. İç savaşın patlak verdiği andan itibaren Esad yönetimine karşı tavır alıp muhalif grupları destekleyen üye ülkeler, Esad yönetimine karşı farklı yaptırımlarda bulunmuştur. İlk yaptırım Esad yönetimiyle bağlantısı olan Suriyeli yetkililere karşı olmuştur. İkinci yaptırım AB üyesi ülkelerin Suriye'den petrol ihracatı ve yatırımı yapmalarının yasaklanması olmuştur. Üçüncü yaptırım ise Suriye'ye silah ambargosunun uygulanması yönünde olmuştur.[212]

AB ülkeleri için sürecin yeni bir boyut kazanması mülteci akınlarının başlaması ile gerçeklemiştir. İlk başta insani yardımlarla çözüm üretmeye çalışan AB, mülteci akınının önüne geçemeyeceğini anlayınca Türkiye ile "Geri Kabul Anlaşması"[213] imzalamıştır.

Uluslararası krizlerde etkili olamayan AB Suriye konusunda da etkili olamamıştır. Bunun en önemli sebebi birlik ülkelerinin ortak bir karar çerçevesinde hareket edememesi sonucu ulusal çıkarları ile birlik çıkarlarının çatışması olmuştur. Başat güçler olan Almanya, Fransa ve İngiltere[214] arasındaki fikir ayrılıkları bunun en önemli sebebidir.

Fransa iç savaşın başından itibaren Esad'ın gitmesi gerektiğini savunarak muhalifleri desteklemiştir. Fakat başlarda bölgeye doğrudan yapılacak bir askeri müdahale için çekingenlik gösterirken ilerleyen süreçlerde savaşın derinleşmesine ve DEAŞ'in güçlenmesine takiben askeri müdahale fikrini savunmuştur. Ancak kamuoyu

---

[210] Çalışkan, "Küresel Bilek Güreşi" a.g.e. s.15-16

[211] Garip, a.g.e., s.5

[212] Clara Portela, "The EU's Sanctions against Syria: Conflict Management by Other Means", **EGMONT Royal Institute for International Relations,** volume 38, Issue 1, September 2012, p.2-4

[213] Avrupa Birliği'nin, ortak vize uygulamasının yürürlükte olduğu Schengen bölgesinde, yasadışı göçle mücadele stratejilerinden biri Geri Kabul Anlaşmalarıdır. Geri Kabul Anlaşması, AB'nin anlaşma imzaladığı A ülkesinin vatandaşının, vatansız bir kişinin veya herhangi başka bir ülkenin vatandaşı olup A ülkesi toprakları üzerinden Avrupa Birliği topraklarına yasadışı bir şekilde göç eden kişinin, A ülkesi tarafından topraklarına geri kabul edilmesidir. Avrupa Birliği, 2000'lerin başından buyana yaklaşık 20 ülke ile GKA imzalamış veya müzakerelerini sürdürmektedir. Birlik, GKA imzaladığı ülke vatandaşlarına da belirli koşullarla Schengen bölgesinde vize muafiyeti veya ekonomik yardım sağlamaktadır. Konu hakkındaki detaylı bilgi için bkz: Mehmet Uğur Ekinci, Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması ve Vize Diyalogu

[214] İngiltere'nin AB üyeliğinden çıkma süreci birliğin geleceği konusunda önemli soruların sorulmasına neden olmuştur.

tarafından tepkiyle karşılanan fikir uzun ömürlü olamamıştır.[215] Koalisyon devletlerinin başlattığı hava saldırıları sonrası 2015'te DEAŞ'in, Paris'te gerçekleştirdiği bombalı olay AB ülkelerini alarm seviyesine yükseltmiştir.[216]

İngiltere'de Esad yönetiminin değişmesi gerektiğini savunarak muhaliflere yardımda bulunmuştur. Fransa'da gerçekleşen bombalı eylem sonrası askeri müdahaleyi gündeme alan İngiltere hükümeti, parlamentonun olumsuz kararıyla karşılaşmıştır. Askeri müdahaleyi askıya alan hükümet, ABD sonrası muhaliflere en fazla yardım yapan ülke olmuştur. Suriye'deki gelişmeleri yakından takip eden Krallık, DEAŞ tehlikesinin büyümesi sonrası geçiş döneminin Esad'lı olabileceğini savunmuştur.[217] Ayrıca Rusya'nın Suriye'deki etkin rolünden dolayı Moskova'yı sert bir şekilde eleştirmiştir.[218]

Almanya'da İngiltere ve Fransa gibi Esad yönetiminin değişmesi gerektiğini düşünmektedir. Fakat bu konuda somut bir adım atmamış ve sadece söylem düzeyinde kalmıştır. Koalisyon kuvvetlerine dahi katılma konusunda tereddüt yaşayan Almanya, Paris'teki bombalı saldırı sonrası koalisyona katılma kararı almıştır. Ayrıca Almanya diğer AB ülkelerinden farklı olarak mülteci sorununa açık kapı bırakmıştır.[219] Fakat diğer birlik ülkelerinin tepkileri üzerine ortak politika izlemek durumunda kalmıştır. Almanya'nın birlik ülkelerinden farklı düşündüğü diğer bir konu ise Rusya'nın Suriye'deki çözüm sürecinde vazgeçilmez bir aktör olduğudur.[220]

3.2.9.5. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)

2011 yılında Suriye'de ayaklanmaların başlaması sonrası NATO'nun Suriye'ye yönelik izlemeye çalıştığı politika, mevcut Şam yönetiminin baskı altında tutularak, hak ve özgürlüklerin genişletilmesi yoluyla iç savaşın çıkmasına engel olunması yönündeydi. Fakat ayaklanmaların iç savaşa dönüşmesi ile gelişen olaylar NATO'nun da politikasında değişikliğe gitmesi gerektiğini gösterdi. Bu nedenle NATO'nun yeni politikası, savaşın

[215] Jean Dufourcq and Olivier Kempf, The Evolution of France's Policy in Syria, 2016, p.14-15, https://www.lettrevigie.com/wp-content/uploads/2016/04/The-Evolution-of-Frances-Policy-in-Syria.pdf Accessed: 01.09.2020

[216] Çalışkan, "Küresel Bilek Güreşi" a.g.e., s.17

[217] Çalışkan, "Küresel Bilek Güreşi" a.g.e., s.18

[218] Alex Massie, "David Cameron Was a Historic and Disastrous Failure", **Foreign Policy**, 24 June 2016 tarihli internet haberi, https://foreignpolicy.com/2016/06/24/david-cameron-was-a-historic-and-disastrous-failure/ Accessed: 28.02.2021

[219] Niklas Helwig, "Europe's New Political Engine: Germany's Role İn The EU's Foreign And Security Policy", **The Finnish Institute of International Affairs (FIIA)**, Report 44, December 2015, p.163

[220] Çalışkan, "Küresel Bilek Güreşi" a.g.e., s.18

sınır aşan etkilerine karşı üyelerinin kolektif güvenliğini sağlamak şeklinde değişmiştir.[221]

Başta Türkiye olmak üzere mülteci sorunu ve savaşın yayılma riski üye ülkelerin ulusal güvenliğini tehdit etmiştir. Türkiye'nin talebi üzerine 2013'te, Türkiye'nin Suriye sınırına yakın bölgesine üç adet patriot hava savunma rampası konuşlandırılmıştır.[222]

Suriye'de gözlem ve keşif uçuşları gerçekleştirme, Ege Denizinde göçmenlerin geçişini engellemek amacıyla savaş gemileriyle devriye görevi, DEAŞ'e karşı oluşturulan koalisyon gücünde askeri destekte bulunma görevlerini üstlenen NATO; aktif bir politika izleyememiş sadece uluslararası kuruluşlara takviye niteliğinde görev üstlenmiştir. Örgütün aktif bir politika izleyememesin nedeni, oybirliği ile karar alınmasıdır. Örgütün bütçesine yapılan katkı oranında karar mekanizmasına etki sağlandığı NATO örgütü, en yüksek oranda katkı sağlayan ABD'nin politikalarına göre şekillenmektedir.[223]

[221] Demir, a.g.e., s.119

[222] Nurşin Ateşoğlu Güney, "Türkiye'nin Suriye'den Kaynaklanan Güvenlik Sorunları ve NATO'nun Rolü", (Ed.) Hasan Basri Yalçın, Burhanettin Duran, **Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri**, SETA Yayınları, İstanbul, 2016, s. 64-66

[223] Mustafa Kibaroğlu, "NATO'nun Suriye Stratejisi", (Ed.) Hasan Basri Yalçın, Burhanettin Duran, **Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri**, SETA Yayınları, İstanbul, 2016, s.91

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.VEKALET SAVAŞLARININ SURİYE SAVAŞINDA KONSTRÜKTİVİZM BAĞLAMINDA ANALİZİ

Konstrüktivistlere göre ulusal güvenlik, güç, iktidar, güvenlik ikilemi, rakip devletler ve diğer faktörlerin, sistemin çıktısı olmadığı aksine sistemin kendisini oluşturan sosyal bir inşa sürecinin elemanları olduğunu savunurlar.[224] Devletlerin karşılıklı etkileşimleri, geçmiş deneyim ve tecrübelerine dayanarak kültürel kimlik ve politik davranışlarını belirler. Buna bağlantılı olarak güvenlik stratejisini belirleyen devlet kendi kimlik yapısını ve değerlerinden yola çıkarak diğer devletleri dost veya düşman olarak değerlendirmektedir. Devletlerin güvenlik algısı kimlik tanımlaması üzerinden oluşmaktadır, buna bağlantılı olarak tehdit kavramı da aynı şekilde oluşmaktadır.

Tehdit kavramının tanımlanması ben ve öteki kavramlarının tanımlanması sonucu ortaya çıkan bir kimlik sentezi olarak çıkar, bu da güvenliğin ve kimliğin birbiri ile etkileşim halinde olduğu ve birbirilerini dönüştürdüklerini göstermektedir.[225] Devletlerin sosyal birer olgu olduğu ve sosyal canlılar gibi kimliklere sahip olduğu bilinmelidir. Devletlerin sosyal kimlikleri ikili ilişkiler sonucu gerçekleşen etkileşimler aracılığıyla ilk oluşum evresine girmektedir. Söylemler kanalıyla tekrar yaratım sürecinin başlaması değişim, red veya uzlaşma süreçleriyle sonuçlanmaktadır.[226] Kimlik inşa süreci, taraflardan birinin "biz sizden farklıyız" veya "siz bizden farklısınız" şeklindeki tasviri ile iki farklı zeminde şekillenebilmektedir.[227]

Her devletin kimliği birbirinden farklıdır. Bunun birçok nedeni olmakla beraber geçmiş deneyimleri, kültürel ilişkileri vb. birçok etkenin birbiriyle etkileşimiyle inşa edilen süreçlerin birbirinden farklı olmasıdır. Suriye topraklarında sirayet eden savaşın, Suriye tarafından meşru müdafaa olarak görülürken; ABD ve Batılı devletler tarafından

[224]Ole R. Holsti, **"Theories of International Relations",** 2012, p.19, http://www.duke.edu/~pfeaver/holsti.pdf Accessed: 12.10.2020

[225] Fikret Birdişli, Aynur Başurgan, "Güvenlik Politikalarının Konstrüktivist Bir Unsuru Olarak Güvenlik Kültürü ve Türkiye Örneği", **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Cilt:4, Sayı:4, 2017, s.62

[226] Hector Grad, Luisa Martín Rojo, "Identities in Discourse: An Integrative View", (Ed.) Rosana Dolon and Júlia Todoli, **Analysing Identities in Discourse,** John Benjamins Publishing Company, Amsterdam, 2008, p. 8

[227] Nuri Bilgin, **"Kimlik İnşası",** Aşina Kitaplar, Ankara, 2007, s. 33.

diktatörlüğe karşı demokrasi adına verilen bir savaş; Rusya için aşırı yönetimlere karşı korunması gereken kendisi gibi ılımlı bir yönetim; İran açısından sunni yönetimlere karşı şii bir müttefik, Türkiye açısından bölgesel güvenliği ve ulusal güvenliğini tehdite sokan bir yönetim, Çin perspektifinde ise egemenliğin merkeze alınarak bağımsız devletlere karşı uluslararası müdahalenin gerçekleşmemesinin savunulması kimlik inşa sürecinin sonucudur. İran, Rusya ve Çin yönetimleri, kendi çıkarları doğrultusunda Suriye'ye müdahale edilmesini engellemeye çalışırken diğer devletlerin aksini düşünmesi kimlik çatışmasından kaynaklanmaktadır. Her devlet kendi iç serüveni sonucu oluşan kimlik yapısı üzerinden diğer kimlikleri tanımlamaktadır. Devletler de bireyler gibi kendi kimliğine göre yaptığı karşı kimlik tanımlamasına göre diğer kimliklere karşı kendini konumlandırma ihtiyacı duymaktadır.

2010'da Tunus'ta başlayan Arap Baharı'nın son noktası 2011 de Suriye olmuştur. Suriye devletinde başlayan ilk gösteriler, zamanla şiddet seviyesinin yükselmesi ile devlet ve muhalifler arasında silahlı çatışmaya dönüşmüştür. Suriye devlet başkanı Beşar Esad tarafından silahlı terörist gruplar olarak ilan edilen muhalifler; hükümet tarafından devlet bekasına ve ulusal güvenliği yapılan bir tehdit olarak algılanmıştır. Esad yönetimi kendi bekası olduğu kadar devletin de bekasını ve varlığını korumak için gösterileri engellemeye çalışmıştır. Esad yönetiminin ve devletin devamlılığı için Suriye, silahlı güçlerini kullanmıştır. Son kertede Suriye yönetimi yaşanan bu olayları devlet ve teröristler arasında yaşanan bir iç çatışma olarak görmüş ve buna göre hareket manevrası oluşturmuştur. Bu bağlamda Suriye hükümeti, ulusal güvenliğini ve vatandaşlarının güvenliğini sağlamak istemiştir. Esad yönetiminin dayanak noktası ve kendini meşru gördüğü nokta Suriye'nin "kimliğinin" meşrutiyet olmasıdır. Meşru olanın kendisi olduğu ve bu nedenle yaşanan çatışmaların devlet ve teröristler arasında yaşandığını değerlendirmektedir.[228]

ABD ve Batı devletleri, Suriye perspektifinin tam tersini düşünmektedir. Kendilerini demokratik devletler olarak gören ve bunu tüm dünyaya yayma misyonunu edinmiş olan bu devletler, Suriye'deki konuyu demokrasi ve diktatörlük arasındaki bir mücadele alanı olarak görmektedirler. Bu nedenle Batı dünyası perspektifinden bakıldığında, Suriye yönetiminde bulunan Esad hükümetinin "kimliği" "diktatörlük"tür.

[228] Mehmet Şahin, "Syrıan Dıspute In The Context Of Structural Constructıvısm", **Aksaray Üniversitesi İibf Dergisi**, Volume 2, Issue 2, 2012, p.20

Bu sebeple batı dünyasının misyonu gereği diktatör rejimlerinin yıkılması ve demokratik yönetimlerin kurulması gerekmektedir. Suriye'deki savaş, demokrasi ve diktatörlük arasındaki çatışmanın vücut bulmuş halidir. ABD ve diğer batılı devletler Suriye'yi diktatör olarak görürken kendilerine de "kimlik" olarak "demokratik" tarafa yerleştirmektedirler. Bu nedenle ABD ve Batı devletleri, kendilerini demokratik olarak gören tüm devletlerin kendileri[229] gibi düşünmeleri gerektiğini savunmaktadırlar.[230] Aksi durumda kendileri gibi düşünmeyen devletlerin "öteki" tarafta bulunduklarını yani diktatör yönetimler olarak konumlandırmaktadırlar.

Bölgedeki sayılı demokratik devletlerden biri olan Türkiye, kendini demokratik blok ülkeleri arasında konumlandırmıştır. Suriye savaşında, mülteciler ve sınır güvenliği konularında en fazla etkilenen devlet olan Türkiye, bölgede dengelerin sağlanarak savaşların bitmesi taraftarıdır. Bu şekilde mültecilerin geri döneceğini ummaktadır. Suriye'deki mevcut yönetimin değişerek demokratik bir yönetimin kurulmasını, bu şekilde Suriye içerisinde yuvalanan terör gruplarının da kazınacağını düşünmektedir.

Diğer taraftan bakıldığında Rusya yönetimi, Esad yönetimini diktatörlük olarak nitelendirmek yerine aşırılığa karşı "ılımlı islam" kimliğine sahip bir rejim olarak nitelendirmektedir. ABD ve batılı devletlerin demokrasi adına Suriye'ye yönelik yapmak istedikleri "özgürleştirici" müdahaleleri haçlı seferlerine benzeten Rus yönetimi, medeniyetler çatışması konusunda batılı yönetimlere uyarılarda bulunmuştur.[231] Rus yönetiminin diğer bir çekincesi ise Suriye yönetiminin değişmesi durumunda Esad yönetiminin yerine gelecek olan alternatif yönetimlerin radikal bir yönetimin olmasıdır. Dolayısıyla batı bloğu tarafından diktatör olarak adlandırılan Şam yönetimi, Rusya tarafından, kendisi gibi ılımlı kimliğe sahip bir yönetim olarak görülmekte ve devamlılığının sağlanması taraftarı olunmaktadır.

İran yönetimi, bölgede etkinliğini sağlamak ve sürdürmek için Esad yönetimini kilit nokta olarak görmektedir. Bölgede oluşturmak istediği şii hilali projesi için ve bölgedeki sunni yönetimlere karşı yürüttüğü politik savaşta yegane müttefik gözüyle

[229] ABD Dışişleri Bakanı Clinton'ın BM Güvenlik Konseyi toplantısında Rus delegatörleri Suriye'ye yönelik tavrından dolayı "Kimin tarafındasınız, demokrasi yanlısı protestocular mı yoksa acımasız bir diktatörlük rejiminin tarafında mısınız?" itamı konuya verilebilecek en açık örnektir. (Ben Judah, 07 Şubat 2012 tarihli internet haberi https://www.ecfr.eu/blog/entry/syria_why_russia_said_no Erişim Tarihi:13.10.2020)

[230] Şahin, ibid., p.21

[231] Stephen Blank and Carol Saivetz, "Russia Watches The Arab Spring", **Radio Free Europe News,** 24 June, 2011 tarihli internet haberi, https://www.rferl.org/a/commentary_russia_watches_arab_spring/24245990.htm Accessed: 13.10.2020

baktığı Esad yönetimini "mezhepsel kimlik" üzerinden değerlendirmektedir. Bölge devletlerinin sunni olması iki devletin birbirilerini zaman içerisinde yaklaşmalarını ve ortak stratejiler geliştirmelerini sağlamıştır. İran açısından Esad yönetiminin değişmesi durumunda iktidara gelebilecek sunni yönetimin stratejik ve ulusal çıkarlarına aykırı olacağı ve kimliksel bir çatışmanın başlayacağı bu nedenle de bölgede yalnızlaşacağı yönünde endişeleri bulunmaktadır. Dolayısıyla İran açısından Esad yönetimi kritik öneme sahiptir.

Çin yönetimi ise batı bloğu ve uluslararası kabullerin aksine farklı bir noktadan olaya yaklaşmaktadır. Çin yönetimine göre Suriye devletinin geleceğinin dış müdahalelerin etkisinden bağımsız bir şekilde Suriye halkı tarafından özgürce belirlenmelidir. Uluslararası toplumun yapıcı bir rol oynayarak, Suriye'ye müdahalesinin durdurulması ve kendi kararını kendi vatandaşları ile vermesi gerektiğini savunmaktadır. Çin yönetimi olayı "egemenlik" ve "müdahalecilik" çerçevesinde ele almaktadır. Suriye'nin egemen bir devlet olduğu ve kendi topraklarında meşru yetkiye sahip olduğu; diğer devletlerin ise "müdahaleci" bir tavır içerisinde olduklarını belirtir. Çin'e göre devletler kendi yetki alanları olan alan içerisinde kalmalıdırlar, aksi durumda uluslararası müdahale kesinlikle kaçınılması gereken bir yöntemdir.[232]

4.1.Kimlikler ve Çıkarlar

Suriye savaşında, kimliklerin devletlerin politikalarında yarattığı değişimler, devletlerin politikalarını neye göre belirlediğini göstermektedir. Demokrasi yanlısı devletler olan batılı devletler ileriye dönük çıkarları için bahsi geçen bölgede kendi kontrolleri dışında istikrarsızlık ve kargaşa istememektedirler. Özellikle 11 Eylül sonrası dönemde ABD öncülüğünde Batı dünyasında ulusal güvenlik tehdidi olarak görülen terörizmin tamamen bitirilmesi gereken bir sorun olduğu kabul edilmiştir.[233] Bu nedenle Amerika ve müttefikleri dünyanın neresinde olursa olsun tüm terör örgütlerinin bitirilmesi adına, terör örgütlerinin yuvalandığı ülkeleri de hedef almaktadır. ABD ve batı bloğu nezdinde Suriye'de yuvalanan terör örgütlerinin bitirilmesi demokratik

[232] Şahin, ibid., p.21-22

[233] 2002'deki ABD ulusal güvenlik raporuna göre, "Amerika, devletleri korkutarak artık daha az tehdit altında olmaktadır. Milletimize, müttefiklerimize ve dostlarımıza yönelik bu tehditleri yenmeliyiz" şeklinde beyanatta bulunmaktadır. Bu da göstermektedir ki 11 Eylül sonrası ABD ve batı bloğunun sistemi oturmamış ve terör örgütlerinin yuvalandığı(özellikle Ortadoğu ülkeleri) devletlere karşı demokrasinin zorla oturtulması fikrinin kesinleştiğidir. (Bkz: "A National Security Strategy for a New Century", White House, 2002)

yönetimlerin kurulması ile mümkündür. Bu şekilde Ortadoğu'da terörün yayılmasını durdurmak amaçlanmaktadır. Ayrıca mevcut Suriye yönetiminin diktatörlüğü bölgesel bir yayılmaya neden olabileceği düşünülmektedir. Bu yayılma Amerika tarafından ulusal güvenliğine bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, ABD ve Batılı müttefiklerinin çıkarları gözetilerek, terörizme ve diğer yasadışı örgütlere karşı panzehir olarak görülen demokrasi çerçevesinde politikaları şekillenmektedir.[234]

Türkiye yönetimi, Suriye'ye karşı, kendini ABD ve batı devletleri gibi demokratik blok içinde konumlandırmıştır. Sürecin başında Esad yönetimini demokratik iş birliğine ve müzakerelere davet etmiş olmasına rağmen olumlu yanıt alamayınca ilişkilerini kesmiş ve yaptırımlar uygulama yoluna gitmiştir. Takınmış olduğu "demokratik kimlik" bölgede diktatöryel rejimlerin son bulması ve bu şekilde bölgesel güvenliğin sağlanarak sınır güvenliğini sağlamaktır. Bölgede yaşanan her savaş ve çatışma sonrası güvenli alan olarak görülen ve mültecilerin akınına uğrayan Türkiye, bölgede demokratik devletlerin ve yönetimlerin oluşarak, çatışmaların ve savaşlarını bitmesini istemektedir. Türkiye, Suriye'de ki iç savaşın başladığı andan itibaren ulusal güvenliğinin tehlikede olduğunu ve sınır komşusu olan Suriye'deki terör örgütleri tarafından Türkiye'nin sınır bölgelerinde saldırılara uğradığı bilinmektedir.[235] Ayrıca sınır bölgesine yakın noktalarda Kürt nüfusunun artması, Türkiye'de cumhuriyet tarihinden beri çözülemeyen Kürt sorununa yönelik bir tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle gerçekleştirdiği sınır ötesi operasyonlarla sınır güvenliğini sağlamak ve terör örgütlerinin sınır bölgesinden uzaklaştırılması hedeflenmiştir. Türkiye'nin, Suriye'de bir an önce demokratik bir yönetim kurulmasını istemesinin diğer bir nedeni ise son yıllarda etkili bir şekilde kendini hissettiren Kürt hareketlerinin bir sonucu olarak sınır bölgesine yakın noktada Kürtlere verilebilecek bir statünün kendi içerisinde yaratabileceği etkilerden çekinmesidir.[236]

Kendini ılımlı bir yönetim olarak gören Rusya'nın tavrı ise kendisi gibi ılımlı olarak gördüğü Suriye yönetimi hakkındaki düşünceleri diğer devletlerden farklı şekillenmektedir. Ilımlı Suriye yönetimini çöküşü Rusya ile Sovyetlere kadar dayanan yakın ilişkilerin bitirilmesi ve Rusya için bölgede kaosun başlangıcı anlamına gelmektedir. Moskova için Suriye, Ortadoğu politikalarında köşe taşı durumundadır.[237]

---

[234]Şahin, ibid., s.22

[235]Muharrem Ekşi, "The Syrıan Crısıs As A Proxy War And The Return Of The Realıst Great Power Polıtıcs", **Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi**, Volume 1, Issue 2, 2017, p.113

[236]Ekşi, ibid., p. 111

[237]Shmarov, ibid., p. 141-142.

Hafız Esad döneminde yapılan anlaşmaya dayanan ve Rusya'nın Akdeniz'deki tek deniz üssü olan Tartus limanı; Suriye'nin askeri ve stratejik önemini gösteren en bariz örneğini oluşturmaktadır. Rusya perspektifinden bakıldığında Esad yönetiminin değişmesi bölgede islami köktenciliğin başlamasına ve Rusya'nın bölgedeki kontrolünün kaybedilmesiyle sonuçlanacaktır.[238] Rusya'nın mevcut durumda müslüman gruplarla[239] kurmuş olduğu dengelerin hassaslığı ve dengelerin değişmesi durumunda yeniden bu dengelerin kurulamayacağı; bölgesel çıkarların yanı sıra ulusal güvenliğinin de tehdit altında olacağı düşünülmektedir.[240] Ayrıca Rusya ve Esad yönetimi arasındaki güçlü tarihi yakınlık ilişkisi ve ticaret ilişkisi vardır. Esad yönetiminin çökmesi veya değişmesi Rusya açısından yapılan silah ticareti ve ekonomik işbirliği nedeniyle ekonomik anlamda ve güvenlik anlamında da çıkarlarıyla örtüşmemektedir.[241] İktidarın değişmesi durumunda yönetime gelebilecek rejimin Rusya tarafından kestirilememesi göze alınacak bir risk değildir. Aksi durumda Suriye'de iktidara gelen aşırı islami bir grubun Rusya ile müttefik olmama ihtimali olduğu gibi; Suriye'nin, Çeçen militanlar için sığınak haline gelme ihtimali vardır. Dolayısıyla Rusya açısından "ılımlı kimliğe" sahip bir yönetimin olması, kestirilemeyen bir yönetimin olmasından iyidir. Aksi durumda Suriye'de yaşanabilecek bir yönetim değişimi, ekonomik, ulusal ve güvenlik konularında Rusya'nın çıkarlarına zarar verebilme ihtimali taşımaktadır.

Gerek İran devrimi döneminde Esad yönetiminin Humeyni'yi desteklemesi gerekse Irak savaşında İran'ı desteklemesi; iki ülke arasında tarihsel yakınlık ve ortaklığın oluşmasını sağlamıştır. Tarihsel yakınlık ve ortaklığın yanı sıra, İran'ın bölgedeki tek müttefiği ve stratejik ortağı olan Esad yönetiminin iktidarda kalması, İran'ın ulusal ve bölgesel çıkarlarını sağlaması açısından çok önemlidir. Suriye'de gerçekleşebilecek bir iktidar değişiminin, İran'ın Lübnan'daki kontrolünü kaybetmesi ve Hizbullah'ı Suriye üzerinden destekleyememesi sonucu İsrail'e karşı verdiği savaşı yürütememesi ile sonuçlanacaktır. Ekonomik olarak bakıldığında ise Esad yönetiminin değişimi sonucu iktidara geçecek Sünni rejimin, İran'ın yatırımlarını olumsuz etkileyeceği ve Akdeniz'le olan tek bağlantısını da kaybetmesiyle ekonomik olarak

[238] Şahin, ibid., p.22

[239] Suriye'de yaşanabilecek rejim değişimi sonucunda yönetimin radikalleşmesi Rusya'daki müslüman nüfusun ve komşu müslüman nüfusun da radikalleşmesinden ayrıca; SSCB'nin halefi olarak görülen Rusya'nın, komünist - dinsiz imajından dolayı İslami mezhepsel örgütlere hedef olmaktan korkmaktadır.

[240] Çalışkan, "Küresel Bilek Güreşi" a.g.e., s.10

[241] Şahin, ibid., p.22-23

olumsuz sonuçlar doğuracağı anlamına gelmektedir.[242] İran'ın bölgesel hedefleri arasında olan şii hilalini gerçekleştirmesi Suriye'de Esad yönetiminin kalmasına bağlıdır. Aksi durumda iktidarın değişmesi şii hilalinden, Suriye ve Lübnan'ın çıkması anlamını taşımaktadır.[243] Bunun yanı sıra İran'ın ulusal çıkarları ve ulusal güvenliği adına bölgedeki devletlere karşı tek dayanak noktası olan Suriye'de, yönetimin değişmesi; Lübnan'daki kontrolünü kaybetmesi, Suriye üzerinden Hizbullahı kontrol ederek İsrail'e karşı savaşını yürütememesi anlamına gelmektedir. Bu nedenlerden dolayı Esad yönetiminin ekonomik olarak ayakta kalabilmesi ve savaşa devam edebilmesi amacıyla doğalgaz, petrol ve gıda yardımında bulunmuştur.[244] İran yönetimi ve Esad yönetiminin "Şii kimlik" noktasında birleşerek oluşturdukları yakınlık İran'ın bölgede yalnız kalmasını engelleyen çok önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenlerden dolayı İran için Esad yönetiminin kalması elzem öneme sahiptir.

Batı bloğundan farklı bir tavır takınan Çin, egemenlik ve müdahale konularında Suriye hakkında farklı bir strateji yürütmektedir. Batılı devletlerin dünya barışını korumak ve demokrasi ihracatını gerçekleştirme fikirlerine katılmayan Çin kendi iç dinamikleri sonucu oluşan "egemenlik" kimliğini savunmaktadır. Devletlerin egemen bir devlete müdahalesine kesinlikle karşı çıkan Çin yönetimi, Suriye devletine yapılan müdahalelerin durdurulması taraftarıdır. Çin'in bu tutumu, Tibet ve Doğu Türkistan meselelerine atıfta bulunarak Çin'in kendi ulusal güvenlik endişelerinden kaynaklanmaktadır. Çin'in, Tibet ve Doğu Türkistan'a yönelik izlemiş olduğu politik tavır şiddet yoluyla olayları bastırmaktır. Bu nedenle Suriye'de egemen devlete karşı dış müdahaleyi savunmak, ilerleyen yıllarda Tibet ve Doğu Türkistan konularında dünya devletlerinin kendisine karşı aynı tutum içerisinde bulunmalarıyla sonuçlanabilir. Çin yönetiminin azınlıklara karşı takınmış olduğu sert tavır son yıllarda sivil toplum kuruluşları tarafından halihazırda gündeme gelmektedir.[245] Devletler tarafından demokrasi adına Çin'e yönelik gerçekleştirilebilecek uluslararası bir müdahale, uzun vadede büyük sorunlar yaratabilir. Bu nedenlerden dolayı Çin yönetimi, Suriye konusunda egemenliği temel alan bir tavır takınmakta ve müdahaleci yaklaşımı kabul

[242] Demir, a.g.e., s.110-113
[243]Bağlama, a.g.e., s.y.
[244]Boulton and Lidstone, a.g.e., s.y.
[245]Şahin, ibid., p.22-23

etmemektedir. Yaşanan olayların ülkenin iç sorunu olduğu ve kendi içinde halletmesi gerektiğini savunmaktadır.

Suriye üzerinden devletlerin geliştirdikleri ve izledikleri politikalar kimlik inşa süreçlerinin bir parçası olmaktadır. Suriye üzerinden izlemiş oldukları politikalar, ilerleyen dönemlerde yine bu ve benzeri uluslararası sorunlarda devletlerin birbirilerine karşı izleyecekleri politikaların inşa sürecine referans olacak eylemlerdir. Devletlerin, kimlik inşa sürecinde vermiş oldukları kararlar; ulusal çıkarları doğrultusunda izledikleri politikaların uluslararası ilişkilerde her zaman bir karşılığı olacaktır. Örnek vermek gerekirse Rusya ve Çin kendini Batı gibi "demokratik" olarak tanımlasaydı, uluslararası insiyatif tamamen farklı bir şekilde gerçekleşirdi. Dolayısıyla Suriye konusunda 2011'den günümüze kadar geçen sürede uluslararası ilişkilerde demokrasi yanlısı devletlerin Suriye'deki yönetimin değişmesi gerektiğini savunanlar ve diğer tarafta mevcut yönetimin kalması gerektiğini savunan iki taraf oluşmuştur. İki tarafın da her ne kadar birbirilerinden farklı olarak güvenlik tereddütleri ve ulusal çıkarları olsa da son kertede politika belirleme noktasında kimlikler arasındaki işbirliği etkin faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.2. Kimlikler ve Vekaletler

Savaş kimi taraflar için yıkım ve bozgun olarak görülse de kimi taraflar için ekonomik anlamda karlı bir girişimdir. Terör örgütleri veya diğer gruplar tarafından kontrolü ele geçirilen bölgede yer altı kaynakları veya tarihi eserler varsa, bunlar kontrolü ele geçiren gruplar tarafından el altından satılarak savaş ekonomisi oluşturmaktadır. Bu nedenle Suriye'de de milis kuvvetlerinin ilk saldırı ve soygun noktalarını petrol bölgeleri, tarihi eserlerin bulunduğu bölgeler ve banka-sarraf gibi yüksek yoğunlukta para ve altın bulunan noktalar oluşturmaktadır. Münkler'in deyişiyle "savaşın maliyetinin dağıtıldığı, kazancın özelleştiği ve zararın ise toplumun sırtına yüklendiği"[246] bir sistem oluşmuştur. Bu nedenle Suriye'de kendine yer edinen her örgütün ekonomik değerleri fırsata çevirme eğilimi olmuştur. Örneğin Suriye'nin kuzeydoğu bölgesinde bulunan ve zengin petrol yataklarına sahip Deyr-ez Zor'u öncelikle Nusra Cephesi tarafından işgal edilmesi ve 10.000 varil petrol çıkartıldığı Ömer petrol sahası daha sonra IŞİD'ın eline geçmiş ve

[246] Münkler, Yeni Savaşlar, s.153. MÜNKLER Herfried, Yeni Savaşlar, çev. Zehra Aksu Yılmazer, İletişim Yayınaları, İstanbul, 2010.

benzer biçimde işletilmeye devam edilmiştir.[247] Aynı şekilde diğer önemli petrol sahalarından biri olan Haseki bölgesini ise PYD ele geçirerek savaş için gerekli olan ekonomik kaynağını oluşturmuştur.[248] Ayrıca Ahrar-el Şam ve Tevhid Tugayları adlı oluşumların da Rakka kenti civarındaki küçük kuyuların kontrolünü ele geçirerek önemli gelir elde ettikleri de bilinmektedir.[249] Savaş ekonomisi için kaynak oluşturmanın diğer bir yolu ise tarihi eser kaçakçılığı olmuştur. Tarihi ve kültürel açıdan zengin bir mirasa sahip olan Suriye'nin, muhalif gruplarca(ÖSO'nun Ürdün üzerinden illegal bir şekilde faaliyetlerde bulunduğu bilinmektedir)[250] yağmalanan bölgelerdeki paha biçilemez eserleri cüzi miktarlara sattığı öne sürülmektedir.[251]

Kısa sürede biteceği düşünülen Suriye savaşı, batılı devletlerin ve bölge devletlerin de dahil olması sonucu bilinmezliğe doğru sürüklenmiştir. Küresel ve bölgesel aktörlerin, vekalet stratejisiyle sürece dahil olmaları ve kendi çıkarları doğrultusunda yürüttükleri politikalar bölgenin kaosa sürüklenmesine neden olmuştur. 2011'den günümüze değin devam eden Suriye savaşı, hem devlet hem de devlet dışı aktörlerin, yerel, bölgesel ve küresel boyutta iç içe geçmiş birçok paralel ve kompleks savaşın oluşmasıyla sonuçlanmıştır.[252]

Suriye'de başlamış olan çatışma ortamı çeşitli noktalarda İran ve Suudi Arabistan arasında; İran ve İsrail arasında; İran ve ABD arasında; ABD ve Rusya arasında; Rusya ve batı arasında; Rusya ve İslam arasında; Batı ve İslam arasında; Türkiye ve Pkk arasında olan vekalet savaşlarına da dönüşmüştür. Devletler arasındaki bu çatışma hali doğrudan birbirilerine yönelik olmak yerine Suriye topraklarında destekledikleri gruplar üzerinden gerçekleşmiştir. Fakat Aktör devletler, çıkarlarını korumaları ve geliştirmeleri için Suriye'de vekalet verdikleri grupları/örgütleri neye göre seçmektedirler? Bu seçimler terör örgütlerinin başarılı olmalarına göre mi belirlenmiştir? Kimliğin içeriği önemli

[247] Al Jazeera Turk "IŞİD Petrolden Günde 1 Milyon Dolar Kazanıyor", 23 Ekim 2014 tarihli internet haberi, http://www.aljazeera.com.tr/haber/isid-petrolden-gunde-1-milyon-dolar-kazaniyor Erişim Tarihi: 19.10.2020

[248] Eker, a.g.e., s.50

[249] Al Jazeera Turk, "İnteraktif: IŞİD'in Petrol Sahaları", 24 Aralık 2014 tarihli internet haberi, http://www.aljazeera.com.tr/interaktif/interaktif-isidin-petrol-sahalari Erişim Tarihi: 19.10.2020

[250] Washington Post, "Syrian Rebels Loot Artifacts to Raise Money for Fight Against Assad", 12 Şubat 2013 tarihli internet haberi, https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/syrian-rebels-loot-artifacts-to-raise-money-for-fight-against-assad/2013/02/12/ae0cf01e-6ede-11e2-8b8d-e0b59a1b8e2a_story.html Accessed: 19.10.2020

[251] Besime Yücel, "Suriye'nin Kültürel Mirası Yok Olurken", **Ortadoğu Analiz**, Cilt:6, Sayı:64, 2014, s.85

[252] Christopher Phillips and Morten Valbjørn, "What is in a Name?: The Role of (Different) Identities in the Multiple Proxy Wars in Syria", **Small Wars & Insurgencies**, Volume:29, No:3, , Routledge Taylor & Francis Group, UK, 2018, p.418

midir, yoksa aktör devletler, çıkarlarını maksimize etme umuduyla en başarılı olarak gördükleri grupları pragmatik olarak mı desteklemektedirler? Bu ve benzeri birçok soru Suriye savaşında aktör devletler olarak adlandırılan üçüncü devletlerin Suriye içerisinde destekledikleri ve çıkarlarını savunmaları için farklı şekillerde fonladıkları gruplar/örgütler arasındaki ilişkinin özelliğini neye göre kurulduğunu ortaya çıkarmaya yöneliktir.

Aktörler ve vekiller arasındaki ilişki düzeyinin birçok etkeni vardır. Esad yönetimi için savaşan herkesin ulusal bir bağı desteklemesi, isyancılar için savaşanların dini/mezhepsel bir temelde olduğu ve Kürtler için savaşan herkesin etnisiteyi desteklemesi mümkün değildir.[253] Aksine aynı safta savaşan gruplar arasında çok büyük farklılıklar bulunmaktadır.[254] Bu nedenle vekiller ve aktörler arsındaki ilişkinin içten dışa ve dıştan içe dinamiklerin olduğu interaktif bir doğası olduğuna dikkat etmek gerekmektedir.[255] Aktör devlet tarafından, vekil olarak seçilen grup arasındaki ilişkinin anlaşılması ve aktör-vekil bağının neye göre şekillendiğinin belirlenmesi önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Aktörler ve vekilleri arasındaki ilişki çıkar boyutundan daha fazlasını temsil etmektedir. Her ne kadar çıkarları ortak olan veya hedefleri aynı olan iki tarafın birçok ortak noktası olsa da beraber aynı politikayı izlemeleri bu ortaklıktan fazlasını gerektirmektedir. Bu noktada grupların/örgütlerin veya devletlerin kendi iç süreçleri sonucunda oluşturdukları kimlik olgusu, birbirileriyle olan ilişkilerin boyutunu belirlemektedir.

Suriye yönetimi muhaliflere karşı ve diğer işgalci gruplara karşı savaşı kendi ordusuyla yürütmüştür. Fakat ordudan ayrılarak ÖSO'ya katılan askerler nedeniyle oluşan moral bozukluğu ve ordunun yetersiz geldiği noktalarda takviye kuvvet olarak vekil gruplarda kullanılmıştır. Ayrıca ulusal ordu kuvvetleriyle yapacağı operasyonlarda uluslararası angajman kurallarına takılmamak ve uluslararası baskı altında kalmamak için vekil milis kuvvetler büyük önem arz etmektedir.[256] Esad yönetimi tarafından kontrol edilen iki vekil kuvveti bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Şebbiha olarak bilinen milis kuvvetidir. Önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi Şebbiha milisleri, hukuksuz işler

[253]Marisa Sullivan, "Hezbollah in Syria", **Mıddle East Securıty Report 19,** 2014, p.12-14, http://www.understandingwar.org/report/hezbollah-syria Accessed: 17.10.2020

[254]Örnek vermek gerekirse Esad yönetimi, ordusu olan Suriye Arap Ordusu gibi ulusal gruplara sahip olmasına rağmen Hizbullah ve el-Fadl el-Abbas tugayı gibi mezhepsel/dinsel temelli gruplardan da destek almıştır.

[255] Ekşi, ibid., p.108

[256] Demir, a.g.e., s. 60-61

yapan fakat devlet yönetimindeki bağlantıları ve Esad'ın akrabalarından oluşan komuta zinciri sayesinde hesap vermeleri gerekmeyen illegal bir grup niteliğindedir. Esad yönetimi tarafından vekil olarak seçilmesinin bariz nedenleri vardır. Yönetiminde kendi ailesinden kişilerin olması ve yönetim tarafından muhaliflere karşı paramiliter güç olarak kullanılması gibi etkenler önemlidir. Şebbina milisleri kimliksel aidiyetini Esad ailesine bağlayan ve kesin bir bağlılık sunan bir gruptur. Bu nedenle aktör-vekil ilişkisinde, aktör olan Esad yönetimi tarafından önem verilen ve önemli noktaların alınması veya savunulması için kolluk kuvvetleri ile beraber hareket eden bir oluşum olmuştur.[257] Esad yönetimi tarafından aktif olarak kullanılan ikinci vekil örgüt ise Halk Ordusu veya Ulusal Savunma Güçleri olarak bilinen gruptur. Geçmişi 1970'lere dayanan ve Müslüman Kardeşler'e karşı kurulan militan örgüt, İran Devrim Muhafızları ve Hizbullah tarafından eğitilmektedir. Şam yönetimi tarafından vekil olarak seçilen Halk Ordusu kimliksel aidiyetini mezhepsel bağlar üzerinden kurmaktadır. Aktör vekil arasındaki ilişki sunni oluşumlara karşı kendi alevi kimliğini korumak üzerine şekillenmiştir. Esad yönetimi tarafından aktif olarak kullanılan Halk Ordusu, Alevi, Hıristiyan ve Dürzi yerleşim alanlarını korumak görevini üstlenmişlerdir.[258]

Esad yönetiminin destekçisi ve koruyucusu görevini üstlenmiş olan Rusya yönetimi, ulusal çıkar ve bölgesel politikalarını gerçekleştirmek için Suriye yönetimine maddi ve envanter desteğinde bulunmuştur. Özellikle muhaliflere ve terör örgütlerine karşı gerçekleştirilen savaşta Rusya tarafından Esad yönetimine sık sık silah yardımı yapılmıştır. İlerleyen safhalarda rejimin teklifi üzerine Rusya, ulusal ordusuyla bölgede faaliyetlerde bulunarak yuvalanan terör örgütlerine karşı savaşmış ve terör örgütlerinin ilerleyişini durdurmuştur. Yaşanan sürecin Suriye'nin iç meselesi olduğunu savunan Rusya;[259] Suriye'nin dış aktörlere karşı güvenliğini sağlamak ve gözdağı vermek amacıyla Kasım 2011'de üç savaş gemisini Tartus limanına yollamıştır. Rus yönetimi doğrudan bir vekil grup seçmek yerine farklı bir strateji izleyerek Esad yönetimine yaptığı yardımlarla; Suriye ordusunun ve Esad yönetiminin seçtiği vekillerin ilerleyişini sağlamıştır.

Öte yandan Rus yönetimi uluslararası ilişkilerdeki etkinliği sayesinde Esad yönetimine diplomatik ilişkilerde kalkan olma görevini üstlenmiştir. Ulusal

[257] Ulutaş ve Bölme, a.g.e., s.45-46
[258] Holliday, ibid., p.16-18
[259] Arı, a.g.e., s. 157-159

Koordinasyon Komitesi (UKK)'nin Esad yönetimine karşı olmasına rağmen yürüttüğü çalışmalar sonucunda UKK savunduğu fikirler ve Esad yönetimiyle olan yakın ilişkisi nedeniyle muhalefet kesimi tarafından Esad yönetiminin kuklası olmakla suçlanmış ve Rusya'nın güdümünde hareket ettiği gerekçesiyle eleştirilmiştir.[260] Ayrıca yapılan uluslararası görüşmeler ve zirvelerde Şam yönetiminin doğrudan bir müdahaleye maruz kalmasını engellemiştir. Ulusal çıkarlarını Esad yönetimine doğrudan bağlayan Rusya, Daeş örgütünün en etkin olduğu zamanlarda PYD örgütüyle de yakın ilişkilerde bulunmuştur. Rusya'nın Kürt'lerle olan yakın ilişkileri sayesinde iş birlikleri gerçekletirmiş ve Deaş örgütünün ilerleyişi durdurulmuştur.

Tahran yönetimi, Esad yönetiminin devrilmemesi amacıyla askeri ve lojistik desteği daimi olarak sağlamış, üst düzey komutanlarını destek amaçlı bölgeye yollamıştır. Bir önceki başlık altında değinilen konularda da belirtildiği gibi Esad yönetimi, İran için çok önemlidir. İran yönetiminin bölgede kendine vekil olarak atadığı örgütlerin/grupların genel özelliği mezhepsel kimliğin şii olmasıdır. Bölgedeki yegane müttefiği olan Esad yönetiminin iktidarda kalması amacıyla Suriye'deki iç savaş derinlik kazandıkça, Tahran yönetimi Esad yönetimine siyasi desteğini arttırırken askeri desteğini de hızlandırmıştır. İran, Hizbullah başta olmak üzere Şii kökenli paramiliter gruplara askeri ve istihbarat desteği sağlayarak muhalifleri bastırmaya çalışmıştır.

İran'ın girişimleri ile Hizbullah örgütü Suriye birliklerinin yanında yer alarak Esad yönetiminin bekası için savaşmıştır. Hizbullah örgüt üyeleri Lübnan iç savaşı ve İsrail'e karşı verilen savaşta edinilen deneyimler sayesinde savaş tecrübesine sahip ve eğitimli olmalarıyla, Lübnan sınırına yakın bölgelerin alınmasında büyük rol oynamışlardır. Yine İran'ın yönlendirmeleri sayesinde Esad saflarında savaşmak isteyen şii grupların organizasyonu gerçekleştirilmiştir.[261] İran tarafından desteklenen Hizbullah'ın yanı sıra Ceyş-uş Şa‟bi, Asaib Ehli‟l Hak, Liva Ebu‟l-Fadl Abbas (LEFA), Ketâibü Seyyid eş-Şüheda (KŞŞ), Liva el-Zülfikar, Liva Ammar İbn Yasir, Bedir Tugayları ve Kuvvet Şehid Muhammed Bakır es-Sadr adlarındaki binlerce militana sahip şii grupların, İran'ın politik ve stratejik çıkarları doğrultusunda Esad yönetimi tarafında iç savaşa müdahil olmuş ve bulundukları bölgelerde belli oranlarda nüfus oluşturmuşlardır.[262]

[260] Toraman, a.g.e., s.22-23
[261] Jenkins, ibid., s.7-8
[262] Ulutaş, ve Bölme, a.g.e., s.45-46

Arap Baharı sürecinin başında aktif olarak bölgede olmak istemeyen ve müttefik ülkeler üzerinden diplomatik ilişkiler aracılığıyla olaya müdahale etmeye çalışan ABD, Irak ve Afganistan'da elde ettiği kötü deneyimleri tekrarlamaktan çekinmiştir.[263] Esad yönetimine karşı ve DAEŞ örgütünün küresel bir tehdit olgusu olmaya başlaması sonrası ABD yönetimi, tehdit oluşturan bu olguların dizginlenmesi amacıyla 2014'te hava saldırılarının başlanmasına ve kendine yakın olan muhaliflerin desteklenmesine karar vermiştir. Hava saldırılarına karadan destek sağlaması amacıyla; ABD'nin vekil olarak seçtiği PYD, Amerika'nın güdümünde ve çıkarlarına uygun olarak hareket etmekte ve bastırılarak dile getirilen seküler kimliği nedeniyle diğer örgütlere/gruplara karşı avantaj sağlamaktadır. Mevcut iktidarın yıkılması ve DAEŞ terörünün son bulması amacıyla envanter ve ekonomik yardımlarını aksatmamıştır.[264] Amerika Birleşik Devletleri, Suriye bölgesi özelinde küresel ölçekte Rusya, Çin ve AB'ye; yerelde ise İran'a karşı politik bir egemenlik savaşı vermektedir. Bölgede çıkarları doğrultusunda Suudi Arabistan, Körfez ülkeleri, İsrail ve yerel Kürt güçleri ile ittifak kurarak Esad yönetimi, DAEŞ, İran ve Rusya'ya karşı menfaatlerini korumaya çalışmıştır.[265]

Türkiye, arap baharının Suriye'ye sirayet etmesi sonucu ortay çıkan çatışma ortamının başlaması ile Suriye yönetimiyle birebir diyaloglara girerek yönetimin tavrını değiştirerek demokratik temellerde hareket etmesini sağlamaya çalışmıştır. Fakat bürokratik adımlardan olumlu bir yanıt alınamaması, diplomatik kanalların kapanmasıyla sonuçlanmıştır. Türkiye bu noktadan sonra, dünya konjektöründe yer aldığı konum(demokratik ülkeler bloğu) ve Esad yönetiminin uzlaşılamaz tavırları nedeniyle; muhaliflerle ortak bir paydada yer alarak demokratik bir yönetimin oluşturulası için politikalar izlemiştir. Bu noktadan sonra ülke dışındaki muhalif kimlikli Suriyelilerin 2011 de İstanbul'da Suriye Ulusal Konseyi(SUK)'u kurmalarına önayak olmuştur. Türkiye'nin etkili girişimleri sonucu SUK kendini Suriye halkının resmi temsilcisi ilan etmiş ve birçok devlet tarafından da kabul görmüştür. Yine Türkiye'nin etkili girişimleri çerçevesinde gerçekleştirilen faaliyetler sonucunda Türkiye'de 2011 yılında kurulan Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ilerleyen yıllarda oldukça etkili olmuştur. Türkiye, ABD, Avrupa ve Körfez ülkelerince desteklenen ÖSO,[266] siyasi kanadı olan SUK üzerinden

[263] Koşar, a.g.e., s.6
[264] Çalışkan, "Küresel Bilek Güreşi" a.g.e., s.5-6
[265] Garip, a.g.e., s.4
[266] Uzun, a.g.e., s.23-24

lojistik ve istihbarat trafiğini sağlamaktadır.[267] Esad yönetimi, PYD ve IŞID'a karşı farklı cephelerde savaşan ÖSO, Türkiye'nin başlattığı Fırat Kalkanı operasyonunda TSK ile aynı saflarda savaşmıştır.[268] Savaş süresince Türkmen gruplarını destekleyen ve savunmalarını yapmalarını sağlayan Türkiye aynı zamanda Batı tarafından desteklenen ılımlı gruplarında destekleme yoluna gitmiştir.[269] Türkiye'nin kendine vekil olarak gördüğü Türkmen grupların, milli kimliğin öne çıkarılmasından kaynaklanmaktadır. Fakat ÖSO ile olan vekalet anlaşması çok etkenlidir. Türk yönetiminin ve örgütün aynı mezhepsel görüşte olması, kuzeydeki Kürtlere karşı ortak düşüncelerin paylaşılması, DAEŞ örgütünün yüksek tehlike arz etmesi vb. birçok etkenin ortak sonucudur denilebilir.

Genel itibariyle bakıldığında Suriye savaşı birçok grubun ve devletin aynı anda savaştığı bir alan olmuştur. Esad yönetiminin bekası ve geleceği için Suriye Silahlı Kuvvetleri, Şebbiha ve Ulusal Savunma Güçleri milisleri, Hizbullah örgütü, Şii kökenli milisler, İran Devrim Muhafızları ve Rus askeri birlikleri muhaliflere karşı aynı saflarda savaşmışlardır. Buna karşı Esad yönetiminini yıkılması taraftarı olan devlet ve örgütlerin sayıca kalabalıklığı içinden çıkılmaz bir ortamın oluşmasına neden olmuştur. Şekil 2'de detaylı olarak taraflara ayrılmış olan aktör devletler ve vekil örgütler ilişkisi durumun anlaşılması adına fayda sağlamaktadır.

[267] Ulutaş vd., a.g.e., s.24
[268] Demir, a.g.e., s.64-65
[269] Uzun, a.g.e., s.34

Şekil 2. Suriye İç Savaşı'nda Aktörler Ve Vekiller Arasındaki İlişkiler

İç Aktörler	Savaştığı	Desteklediği	Destekçileri	Dış Aktörler	Savaştığı	Desteklediği	Destekçileri
Rejim Güçleri	DAEŞ terör örgütü, SUK, UKK, ÖSO, Suriye Türkmen Birlikleri	PYD, YPG, İran, Hizbullah, Rusya,	Milli Savunma Kuvvetleri, Baas Tugayları, Suriye Direniş Örgütü, Hizbullah, İran, Rusya Federasyonu, İrak, Kuzey Kore, Belarus, Çin, Venezüella, Angola, Cezayir, Ermenistan, Küba	Amerika Birleşik Devletleri	Rejim Güçleri, DAEŞ terör örgütü, Nusra Cephesi		PYD, YPG, SUK, UKK, ÖSO, Suriye Türkmen Birlikleri
El Nusra Cephesi	Rejim Güçleri, PYD, DAEŞ terör örgütü		Katar Devleti, Suudi Arabistan, Jaish al-Muhajireenwal-Ansar, Khorasangroup,-Muntasar Billah Brigade	Rusya Federasyonu	DAEŞ terör örgütü, Nusra Cephesi, ÖSO, Suriye Türkmen Birlikleri		Rejim Güçleri, PYD, YPG,
YPG	DAEŞ terör örgütü, El-Nusra Cephesi		Rejim Güçleri, Rusya Federasyonu, Amerikan Önderliğindeki Koalisyon Güçleri	Türkiye Cumhuriyeti	Rejim Güçleri, DAEŞ terör örgütü, PYD, YPG,		SUK, UKK, ÖSO, Suriye Türkmen Birlikleri, Amerikan Önderliğindeki Koalisyon Güçleri
Suriye Ulusal Konseyi	Rejim Güçleri, DAEŞ terör örgütü, El Nusra Cephesi		Şam Deklarasyonu Grubu, Müslüman Kardeşler, Amerikan Önderliğindeki Koalisyon, ÖSO	İran İslam Cumhuriyeti	DAEŞ terör örgütü, SUK, UKK, ÖSO, Suriye Türkmen Birlikleri		Rejim Güçleri, PYD, YPG, Rusya Federasyonu
Suriye Türkmen Birlikleri	Rejim Güçleri, DAEŞ terör örgütü, El Nusra Cephesi		Türkiye Cumhuriyeti, Amerikan Önderliğindeki Koalisyon Güçleri	Hizbullah Güçleri	DAEŞ, SUK, UKK, ÖSO, Suriye Türkmen Birlikleri		Rejim Güçleri, PYD, YPG, İran, Rusya Federasyonu
ÖSO	Rejim Güçleri, DAEŞ terör örgütü, El Nusra Cephesi		Türkiye Cumhuriyeti, Amerikan Önderliğindeki Koalisyon Güçleri	Suudi Arabistan	Rejim Güçleri, PYD, YPG,		SUK, UKK, ÖSO, Amerikan Önderliğindeki Koalisyon Güçleri

Kaynak: Uzun, a.g.e, s.34

Şekil 2. (Devamı)

DAEŞ terör örgütü	Rejim Güçleri, El-Nusra Cephesi, PYD, YPG, Türkiye Cumhuriyeti, Amerikan Önderliğindeki Koalisyon Güçleri, Rusya Federasyonu, İran İslam Cumhuriyeti		El-Kaide	Katar Devleti	Rejim Güçleri		SUK, UKK, ÖSO, Amerikan Önderliğindeki Koalisyon Güçleri
İslami Cephe	Rejim Güçleri, ÖSO, DAEŞ terör örgütü, PYD, YPG, Amerikan Önderliğindeki Koalisyon Güçleri, Rusya Federasyonu, İran İslam Cumhuriyeti		Suudi Arabistan, Türkiye Cumhuriyeti, Katar Devleti,	Birleşik Krallık	Rejim Güçleri		PYD, YPG, SUK, UKK, ÖSO, Amerikan Önderliğindeki Koalisyon Güçleri
				Fransa Cumhuriyeti	Rejim Güçleri		PYD, YPG, SUK, UKK, ÖSO, Amerikan Önderliğindeki Koalisyon Güçleri

Kaynak: Uzun, a.g.e., s.34

Çağımız ilişkiler çağıdır. Bu ilişkilerin nasıl belirlendiği toplumun en küçük yapısından başlayarak toplumların en büyük yapısına kadar tekrardan gözden geçirilmektedir. Sosyal inşacılığın bu yeni değişim ve dönüşümü kullanmış olduğu enstrümanlar sayesinde daha net ve şeffaf bir zemine taşımaktadır. Devletler, birbirileriyle olan ilişkileri deneyim, geçmiş seçimleri ve kendilerini konumlandırdıkları statüye bağımlı olarak şekillendiren bir dönüşüm içerisindedirler ki her devlet sürecin kendi lehinde ilerlemesi gayesini taşımaktadır. Bu nedenle devletler kendilerine yarattıkları söylemler sayesinde kimliklerini inşa etmekte ve diğer devletleri kendilerine göre konumlandırmaktadır. Söylemleri sonucu oluşan kimlik yapısı gereği, konumlandırdığı devletlerin dost veya düşman olması yine kendi deneyim ve söylemlerinden ibaret olmaktadır. Bu nedenle güvenlik tercihleri de buna istinaden şekillenmektedir. Çağımız uluslararası ilişkilerin en hassas olduğu noktaların başında gelen güvenlik olgusu başlı başına derin ve geniş bir konu olmakla beraber konstrüktivist yaklaşımın tasviri, yeni bakış açılarının gelişmesi noktasında önem arz etmektedir. Konstrüktivist teorinin kimlik tanımlaması sonucu oluşan "diğerleri" sınıflandırılması,

dost ve düşman algısından ibarettir. Bu noktada diğerleri kavramı üzerinden değiştirilen algı sorunlara farklı bir perspektif açma noktasında önemli bir rol oynamaktadır.

SONUÇ

Suriye'de kısa sürede biteceği düşünülen savaş, batılı devletlerin ve bölge devletlerin de dahil olması sonucu bilinmezliğe doğru sürüklenmiştir. Küresel ve bölgesel aktörlerin, vekalet savaşı stratejisiyle sürece dahil olmaları ve kendi menfaatlerini gözeterek sürdürdükleri politik süreçler savaşın kaosa dönmesine neden olmuştur. 2011'de başlayıp günümüze kadar devam eden Suriye savaşı, yerel, bölgesel ve küresel boyutta iç içe geçmiş pek çok paralel ve kompleks savaşın vuku bulmasıyla sonuçlanmıştır.

Uluslararası ilişkilerde, devletler arasında yürütülen geleneksel savaşların biterek yeni çağa ve koşullarına uygun olarak güç savaşının artık vekalet savaşları aracılığıyla az gelişmiş ülkelerde devam ettirildiği görülmüştür. Buna bağlantılı olarak Suriye'de yaşanan savaş, tüm ülkelerin kendi politik çıkarları doğrultusunda kanalize etme çabaları ile şekillenmiştir. ABD bölgedeki egemenliğini ve müttefiklerini korumaya çalışırken Rusya Akdeniz'le tek bağlantısı ve müttefiği olan Esad yönetimini koruyarak Suriye'de ve bölgede söz sahibi olmaya çalışmaktadır. Avrupa ülkeleri kendi politik ve ekonomik çıkarlarını gözeterek süreci etkilemeye çalışırlarken Çin, Rusya ile yakın bir politika sürdürmektedir. Bununla beraber egemenliğe vurgu yapan Çin yönetimi, üçüncü tarafların sadece gözlemci olması gerektiğini, yönetim ve muhalifler arasındaki bu sürecin kendi içinde halledilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bunun yanı sıra İran, bölgesel gücünü korumak ve diğer bölge ülkeleri üzerinde daha fazla baskı yaratarak şii hilalini kurmayı ve rakip devletlerle savaşırken yegane müttefikini kaybetmemek amacıyla Esad yönetiminin ayakta kalması gerektiğini düşünmekte; politik ve ekonomik ilişkilerini bunun üzerine şekillendirmektedir. Bölge devletlerinden Türkiye ise Suriye'de ki savaşın bitirilerek, bölgesel istikrarın bir an önce kurulması yoluyla sınır bölgesinin güvenliğinin sağlanması ve milyonlara ulaşan mültecilerin ülkelerine dönmesi için çaba sarf etmektedir.

Suriye savaşında, onlarca devletin aynı zaman dilimi içerisinde Suriye topraklarında bulunmasına rağmen herhangi iki devletin doğrudan birbiriyle savaşmadığı görülmektedir. Devletlerin birbiriyle doğrudan savaşarak riske girmesi yerine kimliksel

benzerliklerin ve ortak çıkarların olduğu; terör örgütlerinin finanse edilerek kendi menfaatleri ve politik çıkarları adına savaşmaları, devletlerin birinci tercihi haline gelmiştir. Geleneksel savaş anlayışının tamamen değişmeye yüz tuttuğu modern çağımızda devletler, minimum risk ile maksimum verimi elde etme taktiği olarak gördükleri vekalet savaşlarına yönelmiş bulunmaktadırlar. Suriye'de bunun en bariz örneklerinin görüldüğü yeni savaş taktiği olan vekalet savaşı, devletlerin destekledikleri terör örgütleri veya silahlı grupların birbiriyle savaşması yolunu izleyerek bölgede alan kazanmaya çalışmışlardır. Aktör devletlerin, dolaylı yollardan ve gizliden, askeri ve ekonomik anlamda finanse ettikleri vekil örgütlerin "kendi askerini göndermeden başka devletin topraklarında, kendisi adına savaşan paralı askerler" olarak gördükleri grupların kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri sağlanmaktadır.

Son kertede Suriye savaşında bilinmesi gereken en önemli noktanın devletlerin değişen savaş ve buna bağlı olarak değişen güvenlik anlayışlarıdır. Güvenliğin sadece milli sınırlar içerisinde olmadığı anlaşılarak uluslararası terörizm ve buna bağlı olarak uluslararası güvenlik kaygılarının şekillendiği görülmektedir. Devletlerin kendilerini güvende hissetmemesi nedeniyle katı güvenlik önlemlerinden kaçınılmadığı görülmektedir.

Suriye savaşı, uzayan süreci ve çok etmenli yapısı nedeniyle ortak bir konsensüsün sağlanmasının kolay olmadığı bir vaka haline gelmiştir. Devletlerin çıkarlarının birbiriyle çakışması ve vekil olarak seçtikleri örgütler üzerinden yürüttükleri savaşların sonuçlanması ortak bir karar verilmesini zorlaştırmaktadır. Devletlerin sosyal inşacılık bakış açısından sürece yaklaşmaları; söylemlerinde, çıkarlarından önce dünya barışına yönelmeleri gerekmektedir. Ortadoğu bölgesinin makûs kaderi olarak görülmeye başlanan çatışma ve savaşların en bariz örneği olan Suriye savaşı, yarattığı tahribat ve insani dramlar nedeniyle, uluslararası kamuoyu tarafından bir daha yaşanmaması gereken tarihi leke olarak görülmelidir. Egemen güçlerin Suriye özelinde pozitif yönde değiştirdikleri söylemlerinin ve bu söylemlerin eyleme dökülmesi; vekalet verilen örgütlerden desteğin çekilerek terörizmin durdurulması; devletlerin çıkarlarını ekonomik işbirliği ve dostane ilişkiler üzerinden sağlamaya çalışması Suriye özelinde bölgede istikrarın ve güvenliğin birinci adımını oluşturmaktadır.

Ortadoğu topraklarında savaş ve çatışmaların bitmesi, insana insani değerin verilerek temel hak ve özgürlüklerin sağlandığı bir yönetimin kurulması ile sağlanabilir.

Bahsi geçen yönetim modeli çağımız gerekleri göz önünde bulundurulduğunda demokratik yönetimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Batılı devletlerin ısrarla kabullenmediği nokta, Ortadoğu bölgesinde karmaşanın çıkması ve savaşların son bulmama nedeni, bahsi geçen devletlerin ekonomik ve politik çıkarlarını kendi devlet sınırlarının dışında arama çabalarının sonucudur. Küresel ilişkilerde devletlerin sadece kendi sınırları içerisinde kalmaları mümkün olmadığı bilinmekle beraber, üçüncü taraf olarak bir devletin iç işlerine müdahil olma ve baskı aygıtları/grupları sonucu yönlendirme ve manipülasyon, demokratik devlet özelliklerinden olmadığı da bilinmektedir.

KAYNAKÇA

Adler, E. (2005). Consturtivism and ınternational relations" in handbook of ınternational relations. Edited by: Walter Carlsnaes. Thomas Risse, Beth A. Simmons, SAGE Publications.

Aljazeera (2011, Ekim 17). Arab Leaugue decides to suspend Syria. 19 Haziran 2020 tarihinde https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/10/201110168118442340.html adresinden erişildi.

Aljazeera (2011, Kasım 13). Arab Leaugue decides to suspend Syria. 19 Haziran 2020 tarihinde https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/11/201111121342948333.html adresinden erişildi.

AlJazeera T. (2014, Aralık 24). İnteraktif: IŞİD'in petrol sahaları. 19 Ekim 2020 tarihinde http://www.aljazeera.com.tr/interaktif/interaktif-isidin-petrol-sahalari adresinden erişildi.

AlJazeera T. (2014, Ekim 23). IŞİD petrolden günde 1 milyon dolar kazanıyor. 19 Ekim 2020 tarihinde http://www.aljazeera.com.tr/haber/isid-petrolden-gunde-1-milyon-dolar-kazaniyor adresinden erişildi.

Arı, T. (2012). Orta Doğu: siyaset, savaş ve diplomasi. Bursa: MKM Yayıncılık

Arslan, H. (2020). Vekâlet savaşları bağlamında Suudi Arabistan-Husi çatışmasının ve Aramco saldırısının bölgesel ve küresel güvenliğe etkileri. Anadolu Strateji Dergisi, 2 (1), 19-32.

Ateş, H.,(2015). Vekâlet savaşının sinsi boyutu: beşinci kol faaliyetleri. 10.06.2020 tarihinde https://www.academia.edu/31910575/Vek%C3%A2let_Sava%C5%9F%C4%B1n%C4%B1n_Sinsi_Boyutu_Be%C5%9Finci_Kol_Faaliyetleri adresinden ulaşıldı.

Ateşoğlu Güney, N. (2016). Türkiye'nin Suriye'den kaynaklanan güvenlik sorunları ve NATO'nun rolü. (Hasan Basri YALÇIN- Burhanettin DURAN Ed.), Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri, İstanbul: SETA Yayınları.

Babacan, M. (2019). Soğuk savaş sonrasında Ortadoğu'da vekâlet savaşları ve yeni oyun kurucu Türkiye'nin etkinliği. (Tayyar Arı - Muzaffer Ercan Yılmaz Ed.), 11.Uluslararası Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi Tam Metin Kitabı https://static.s123-cdn.com/uploads/2415508/normal_5e0a3e3a756f8.pdf

Bağlama, M. E. (2016). Suriye İran için neden bu kadar önemli?, 17 Haziran 2020 tarihinde https://www.stratejikortak.com/2016/06/suriyenin-iran-icin-onemi.html adresinden erişildi.

Bakan, S. ve Şahin, S. (2018). Uluslararası güvenlik yaklaşımlarının tarihsel dönüşümü ve yeni tehditler. The Journal Of International Lingual, Social And Educational Sciences, 4 (2), 135-152.

Baldwin, D. A. (1997). The concept of security. Review of International Studies, 23, 5-26.

Baran, T. ve Macar, E. (2017). Değişen güvenlik yaklaşımları örneğinde Kopenhag Okulu'nun toplumsal güvenlik yaklaşımı. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10 (54), 251-259.

Baylis, J. (2008). Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramı. Uluslararası İlişkiler, 5 (18), 69-85.

Baylis, J., Smith, S. ve Owens, P. (2008). The globalization of world politics. Oxford: Oxford University Press, USA.

BBC Türkçe (2013, Ekim 29). Suriye krizi: muhalif siyasi güçler. 23 Ekim 2020 tarihinde http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/10/131029_suriye_muhalif_gruplar adresinden erişildi.

BBC Türkçe (2018, Mart 15). Grafiklerle: Suriye'de 8. yılına giren savaş. 23 Ekim 2020 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43414137 adresinden erişildi.

Betts, R. K. (2012). Conflict after the cold war: arguments on causes of war and peace. New York: Routledge Publisher.

Bilgin, N. (2007). Kimlik inşası. İzmir: Aşina Kitaplar.

Birdişli, F. (2017). Teori ve pratikte uluslararası güvenlik kavramlar-teori-uygulama. Ankara: Seçkin Yayınları.

Birdişli, F. ve Başurgan, A. (2017). Güvenlik politikalarının konstrüktivist bir unsuru olarak güvenlik kültürü ve Türkiye örneği. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4 (4), 58-78.

Blank, S.ve Saıvetz, C. (2011, Haziran 24). Russia watches the arab spring. 13 Ekim 2020 tarihinde https://www.rferl.org/a/commentary_russia_watches_arab_spring/24245990.htm adresinden erişildi.

Booth, K. (1991). Security and emancipation. Review of International Studies, 17 (4), 313-326.

Boulton, R. ve Lidstone, D. (2015, Haziran 8). Syria ratifies fresh $1 billion credit line from Iran. 17 Haziran 2020 tarihinde https://www.reuters.com/article/mideast-crisis-syria-iran/update-2-syria-ratifies-fresh-1-billion-credit-line-from-iran-idUSL8N0ZO3CA20150708 adresinden erişildi.

Bradley, M. ve Levinson, C. (2012, Şubat 13).). Arab League seeks U.N. peace force for Syria. 19 Haziran 2020 tarihinde http://www.wsj.com/articles/SB10001424052970204795304577219261039974288 adresinden erişildi.

Buzan, B. (1991). People, states and fear: an agenda for ınternational security studies in the post-cold war era. Boulder: Lynne Rienner Pub.

Buzan, B., Waever, O. ve Wilde, J. (1998). Security a new framework for analysis. London: Lynne Rienner Publishers.

Cafarella, J. (2014). Jabhat al-Nusra in Syria an ıslamıc emırate for Al-qaeda. Mıddle East Securıty Report, 25. 18.06.2020 tarihinde http://www.understandingwar.org/sites/default/files/JN%20Final.pdf adresinden ulaşıldı.

Clausewitz, C. V. (1946). On war. What is war?. 10.06.2020 tarihinde http://www.gutenberg.org/files/1946/1946-h adresinden erişildi.

Cordesman, A. H. (2015). ISIS and the "failed state wars" in Syria and Iraq, 18.06.2020 tarihinde https://www.csis.org/analysis/comparative-metrics-isis-and-failed-state-wars-syria-and-iraq-0 adresinden erişildi.

Coşkun, S. S. (2019). Vekalet savaşları ve uluslararası çözümü zor sorunlardaki yeri. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Creveld, M. V. (1991). The transformation of war. New York: The Free Press.

Çağlar, M. T. (2018). Toplumsal inşacı yaklaşım açısından yeni terörizm. M. Balcı ve A. Al (Der.), 6. Uluslararası Mavi Karadeniz Kongresi Tam Metin Kitabı, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınevi.

Çalışkan, B. (2016). Küresel bilek güreşi: uluslararası güçlerin Suriye politikası. 16.06.2020 tarihinde https://insamer.com/tr/kuresel-bilek-guresi-uluslararasi-guclerin-suriye-politikasi_431.html#_edn44 adresinden erişildi.

Çalışkan, B. (2016). Rusya-Suriye ilişkileri ve Ortadoğu krizlerine etkisi. 17.06.2020 tarihinde https://insamer.com/wp-content/uploads/2016/03/Rusya-Suriye-I%cc%87lis%cc%a7kileri-ve-Ortadog%cc%86u-Krizlerine-Etkisi.pdf adresinden erişildi.

Çomak, H., Sancaktar, C. ve Yıldırım, Z. (Der.). (2016). Uluslararası politikada Suriye krizi. İstanbul: Beta Yayınları.

Davutoğlu, A. (1997). Medeniyetlerin ben-idrakı. Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi, 1 (3), 1 – 53.

Dedeoğlu, Ç. (2016). Çin'in büyük stratejisi açısından Suriye. (Editör: Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım), Uluslararası Politikada Suriye Krizi, İstanbul: Beta Yayınları.

Demir, C. (2018). Suriye'de kara kışa dönen Arap baharı: küresel ve bölgesel güçlerin yönetimindeki vekalet savaşı. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Deutsch, K. (1980). External ınvolvement in ınternal war. Harry ECKSTEİN (Edt), Internal War: Problems and Approaches, Praeger: West Port.

Djalili, M. R. ve Kellner, T. (2014) Iran's Syria policy in the wake of the Arap Spring. Turkish Review, 4 (4), 396-405.

Dufourcq, J. ve Kempf, O. (2016). The evolution of France's policy in Syria. 15.07.2020 tarihinde https://www.lettrevigie.com/wp-content/uploads/2016/04/The-Evolution-of-Frances-Policy-in-Syria.pdf adresinden erişildi.

Eker, S. (2015). Savaş olgusunun dönüşümü: yeni savaşlar ve Suriye krizi örneği. Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, 2 (1), 31-66.

Ekinci, M. U. (2016). Türkiye-AB geri kabul anlaşması ve vize diyalogu. İstanbul: SETA Yayınları.

Ekşi, M. (2017). The Syrıan crısıs as a proxy war and the return of the realıst great power polıtıcs. Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi(ANKASAM), 1 (2), 106-129.

Elmas, M. S. (2013). Modern toplumun güvenlik çıkmazı: tehdit, risk ve risk toplumu perspektifinden güvenlik. Ankara: Usak Yayınları.

Emeklier, B. ve Sandıklı, A. (2011). Güvenlik yaklaşımlarında değişim ve dönüşüm. 25.06.2020 tarihinde https://www.academia.edu/3549642/G%C3%BCvenlik_Yakla%C5%9F%C4%B1mlar%C4%B1nda_De%C4%9Fi%C5%9Fim_ve_D%C3%B6n%C3%BC%C5%9F%C3%BCm adresinden erişildi.

Ercan, M. ve Ayata, A. (2018). Değişen uluslararası sistemde Abd'nin Ortadoğu politikalarının sürdürülebilirliği. Akademik Bakış Dergisi, 69, 114-129

Erdönmez, H. (2010). Avrupa devletlerinin Orta Doğu politikası ile ABD‟nin büyük orta doğu projesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.

Erhan, Ç. (2003). Küreselleşme döneminin tehditleriyle mücadele. Aylık Strateji ve Analiz e-dergisi (Stradigma), 5, 24.06.2020 tarihinde https://docplayer.biz.tr/1678779-Kuresellesme-doneminin-tehditleriyle-mucadele.html adresinden erişildi.

Erşen, E. (2016). Rusya‟nın Suriye politikası: fırsatlar, riskler ve tehditler. Hasan Basri YALÇIN ve Burhanettin DURAN (Ed.), Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri, İstanbul: SETA Yayınları.

Field, A. (2009). The new terrorism: revolution or evolution?. Political Studies Review, 7 (2), 42-56.

Frederking, B. (2003). Constructing post-cold war collective security. The American Political Science Review, 97 (3), 363 – 378.

Gallie, W. B. (1964). Essentially contested concepts. Walter Bryce Gallie (Ed.), Philosophy and the Historical Understanding, Londra: Chatto & Windus.

Garip, S. İ., Suriye savaşı. 02.06.2020 tarihinde https://www.academia.edu/36618471/Suriye_Sava%C5%9F%C4%B1 adresinden erişildi.

Genç Birikim Dergisi (2014, Eylül 10). Suriye İslam Cephesi'nin en büyük bileşeni: Ahrar'uş Şam İslami Hareket. 23 Ekim 2020 tarihinde http://www.gencbirikim.net/suriye-islam-cephesinin-en-buyuk-bileseni-ahrarus-sam-islami-hareketi/ adresinden erişildi.

Gill, T. D. (2016). Classifying the conflict in Syria. 10.08.2020 tarihinde https://digital-commons.usnwc.edu/ils/vol92/iss1/11/ adresinden erişildi.

Goldstone, J. (2011). Understanding the revolutions of 2011: weakness and resilience in Middle Eastern autocracies. Foreign Affairs, 90 (3), 8-16.

Goyushov, S. (2019). Uluslararası ilişkilerde güvenlik çalışmalarına ilişkin teorik tartışmalar. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7 (88), 689-698.

Grad, H. ve Rojo, L. M. (2008). Identities in discourse: an ıntegrative view. R. Dolon, J. Todoli, (der.), Analysing Identities in Discourse**,** Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Gurcan, M. (2011). Savaşın evrimi ve teorik yaklaşımlar. 9 Haziran 2020 tarihinde https://docplayer.biz.tr/4179056-Savasin-evrimi-ve-teorik-yaklasimlar-metin-gurcan-bilkent-universitesi-siyaset-bilimi-bolumu-doktora-ogrencisi.html adresinden erişildi.

Haber 7 (2015, Ağustos 14). Suriye'de savaşta kaç taraf var?. 23 Ekim 2020 tarihinde http://www.haber7.com/ortadogu/haber/1506259-suriyede-savasta-kac-taraf-var adresinden erişildi.

Haber Türk (2018, Ekim 8). ABD, Rusya ve İran'ın Suriye'de üs kurma yarışı. 27 Kasım 2020 tarihinde https://www.haberturk.com/abd-rusya-ve-iran-in-suriye-de-kac-ussu-var-2171458 adresinden erişildi.

Hammes, T. X. (2004). The sling and the stone: on war in the 21st century. St. Paul: MN Zenith Press.

Haser, D. (2018). Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramı: soğuk savaş sonrası dönem güvenlik. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.

Helwig, N. (2015). Europe's new political engine: Germany's role in the EU's foreign and security policy. FIIA: Helsinki, 44, 160-168.

Holliday, J. (2013). The assad regime: from counterinsurgency to civil war. 16.06.2020 tarihinde http://www.understandingwar.org/sites/default/files/TheAssadRegime-web.pdf adresinden erişildi.

Holtsi, O. R. (1989). Theories of ınternational relations. 12.10.2020 tarihinde, http://www.duke.edu/~pfeaver/holsti.pdf internet adresinden erişildi.

Hughes, G. A. (2014). Syria and the perils of proxy warfare. Small Wars & Insurgencies, 25 (3), 522-538.

Hürriyet Gazetesi (2011, Ağustos 22). Esad'dan Suriye tarihinde bir ilk. 15 Eylül 2020 tarihinde http://www.hurriyet.com.tr/esaddan-su-riye-tarihinde-bir-ilk-18545028 adresinden erişildi.

Jenkins, B. M. (2014). The dynamics of Syria‟s civil war. 17.06.2020 tarihinde, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PE100/PE115/RAND_PE115.pdf adresinden erişildi.

Jones, D. M. ve Smith, M. L. R. (2010). Beyond belief: Islamist strategic thinking and ınternational relations theory. Terrorism and Political Violence, 22 (2), 131-156

Judah, B. (2012, Şubat 7). Syria why Russia said no. 13 Ekim 2020 tarihinde https://www.ecfr.eu/blog/entry/syria_why_russia_said_no adresinden erişildi.

Kagan, D. (1989). The outbreak of peloponnesian war. Cornell University Press.

Kahler, M. (1997). Inventing ınternational relations: ınternational relations theory after 1945. Doyle M. W. ve Ikenberry, J. G., (eds.), New Thinking in International Relations Theory, Colorado: Westview Press.

Kaldor, M. (2013). In defence of new wars. Stability Journal, 2 (1), 1-16.

Kalkan Küçüksolak, Ö. (2012). Güvenlik kavramının realizm, neorealizm Ve Kopenhag Okulu çerçevesinde tartışılması. Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi, 4 (14), 202-208.

Karataş, Y. (2019). Suriye iç savaşı: devlet dışı aktörlerin uluslararası ilişkilere etkisi. 16.06.2020 tarihinde, https://www.academia.edu/40009977/Suriye_%C4%B0%C3%A7_Sava%C5%9F%C4%B1_Devlet_D%C4%B1%C5%9F%C4%B1_Akt%C3%B6rlerin_Uluslararas%C4%B1_%C4%B0li%C5%9Fkilere_Etkisi adresinden erişildi.

Kaya, S. (2008). Uluslararası ilişkilerde konstrüktivist yaklaşımlar. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 63 (3), 83-111.

Kelkitli, F. A. (2016). Soğuk Savaş'tan günümüze Rusya'nın Suriye politikası: Ortadoğu kapısını açık tutma gayretleri. Hasret ÇOMAK, Caner SANCAKTAR, Zafer YILDIRIM (Edt.), Uluslararası Politikada Suriye Krizi, İstanbul: Beta Yayınları.

Keyman, E. Fuat ve Koyuncu, B. (2004). AKP, MÜSİAD, ekonomik kalkınma ve modernite. Düşünen Siyaset, 19, 125-145.

Keyvan, Ö. Z. (2017). Çin‟in Suriye politikası. 17.06.2020 tarihinde https://ankasam.org/cinin-suriye-politikasi/ adresinden ulaşıldı.

Kıran, A. (2011). Uluslararası ilişkilerde sosyal inşacılık. Ekev Akademi Dergisi, 46, 26.06.2020 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/265478999 adresinden ulaşıldı.

Kibaroğlu, M. (2016). NATO'nun Suriye stratejisi. Hasan Basri Yalçın ve Burhanettin Duran (Ed), Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri, İstanbul: SETA Yayınları.

Koşar, O. Suriye iç savaşının nedenleri. 17.08.2020 tarihinde https://www.academia.edu/7371524/Suriye_%C4%B0%C3%A7_Sava%C5%9F%C4%B1_ABD-Rusya adresinden ulaşıldı.

Kratochwil, F. V. (1989). Rules, norms and decision, on the condition of practical and legal reasoning in ınternational relations and domestic affairs. Cambridge University Press.

Kurt, V. (2019). Arap isyanları sonrasında Ortadoğu'da vekalet savaşları: Yemen örneği. Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar Dergisi, 7 (1), 307-326.

Kuş, Ö. (2014). Suriye muhalefetinin siyasi görünümü: görüye dönük bir analiz. 18.06.2020 tarihinde https://www.orsam.org.tr/tr/suriye-muhalefetinin-siyasal-gorunumu-geriye-donuk-bir-analiz/ adresinden ulaşıldı.

Küçükkeleş, M. (2012). Arap Birliği'nin Suriye politikası. 05.06.2020 tarihinde http://file.setav.org/Files/Pdf/20121122111445_seta-arap_birliginin_suriye_politikasi.pdf adresinden ulaşıldı.

Lake, D. A. (2019). Iraq:2003-11 principal failure. Eli BERMAN and David A LAKE(Der.), Proxy War: Suppressing Violence Through Local Agent, New York, Cornell Universty Press.

Lister, C. (2016). Profiling Jabhat al-Nusra. The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World, 24, 22-38

Lynch, M. (2006). Al-Qaeda's constructivist turn, praeger security ınternational: terrorism. 28.06.2020 tarihinde http://www.marclynch.com/2006/01/17/al-qaedas-constructivist-turn/ adresinden erişildi.

Massie, A. (2016, Haziran 24). David Cameron was a historic and disastrous failure. Foreign Policy. 09.07.2020 tarihinde https://foreignpolicy.com/2016/06/24/david-cameron-was-a-historic-and-disastrous-failure/ adresinden ulaşıldı.

Mcınnis, K. J. (2016). Coalition contributions to countering the Islamic State. 18.06.2020 tarihinde https://fas.org/sgp/crs/natsec/R44135.pdf adresinden ulaşıldı.

Mcsweeney, B. (1999). Security, ıdentity and ınterests: a sociology of ınternational relations. Cambridge: Cambridge University Press.

Merriam-Webster Online Sözlüğü, War, 10 Haziran 2020 tarihinde www.m-w.com adresinden erişildi.

Mharapara, R., Bangdiza, L. B. ve Gwekwerere, S. (2014), Asymmetric warfare: experiences, perspectives, ınkling and challenges with a focus on Zimbabwe. Brazilian Journal of Strategy & International Relations, 3 (5), 97-115.

Mueller, J. (1990). The obsolescence of major war. Security Dialogue, 21 (3), 321-328.

Mumford, A. (2013). Proxy warfare, Cambridge: UK, Polity Press.

Münkler, H. (2010). Yeni savaşlar. çev. Zehra Aksu Yılmazer, İstanbul: İletişim.

Oğuzlu, T. (2011). Arap Baharı ve yansımaları. Ortadoğu Analiz Dergisi, 3 (36), 8-16.

Oxford Learner's Dictionaries, Proxy war. 11 Haziran 2020 tarihinde https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/ adresinden erişildi.

Ölçekçi, H. (2018). Vekâlet savaşlarının bir aracı olarak medya ve 15 Temmuz sürecinde fetö'nün medya faaliyetleri. Uluslararası 15 Temmuz Ve Darbeler Sempozyumu.

Phillips, C. and VAlbjørn, M. (2018). 'What is in a name?': the role of (different) ıdentities in the multiple proxy wars in Syria. Small Wars & Insurgencies, 29 (3), 414-433.

Polat, D. Ş. (2016). Arap Baharı" ve Suriye Savaşı. Çomak, H., Sancaktar, C. Ve Yıldırım, Z. (edt.) Uluslararası Politikada Suriye Krizi, İstanbul: Beta yayınları.

Portela, C. (2012). The EU's sanctions against Syria: conflict management by other means. EGMONT, 38, 1-7.

Price, R. and Reus-Smit, C. (1998). Dangerous liaisons? critical ınternational theory and constructivism. European Journal of International Relations, 4 (3), 259-294.

Ruggie, J. G. (1998). Constructing the world polity: essays on ınternational ınstitutionalization. London: Routledge Publisher.

Sancak, K. (2013). Güvenlik kavramı etrafındaki tartışmalar ve uluslararası güvenliğin dönüşümü. KTÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 6, 123-134.

Sancar, F. (2015). İslam dünyasında yeni dinî hareketler. Diyanet Aylık Dergi, 293, 11-14.

Seta (2012). Suriye'de aktörler; rejim, muhalefet, dini yapı ve medya. 19 Haziran 2020 tarihinde https://www.setav.org/suriyede-aktorler-rejim-muhalefet-dini-yapi-ve-medya/ adresinden erişildi.

Sheehan, M. (2013). The evolution of modern warfare. Strategy in the Contemporary World, John Baylis ve diğerleri (eds.), Fourth Edition, Hampshire: Oxford University Press.

Shmarov, V. (2009). Galia Golan, Soviet policies in the Middle East: form World War Two to Gorbachev. International Journal Middle East Studies , 24 (2), 362-363.

Slim, R. (2011). Meet Syria's opposition, foreign policy. 18 Haziran 2020 tarihinde http://foreignpolicy.com/2011/11/02/meet-syrias-opposition/ adresinden erişildi.

Stanford Felsefe Sözlüğü, War. 10 Haziran 2020 tarihinde http://plato.stanford.edu/archives/sum2002/entries/war/ adresinden erişildi.

Stone, G. D. (2010). Proxy war: a critical examination of superpower ındirect conflict in Africa. Department of Political Studies, Canada: Faculty of Arts University of Manitoba.

Sullivan, M. (2014). Hezbollah in Syria. Mıddle East securıty report 19. 17.10.2020 tarihinde http://www.understandingwar.org/report/hezbollah-syria adresinden ulaşıldı.

Şahin, M. (2012). Syrıan dıspute ın the context of structural constructıvısm. Aksaray üniversitesi İibf Dergisi, 2 (2), 19-26.

Temiz, K. (2015). Rusya müdahalesinden sonra Çin'in Suriye politikası. Ortadoğu Analiz, 7 (71), 42-45.

Terkan, A., Zayıf, V. ve Yaşar, İ. (2015). El Nusra cephesi. Savunma Bilimleri Dergisi, 14 (1), 39-64.

Terriff, T. (1999). Security studies today. UK: Blackwell Publishers.

The New York Times (2015, Ekim 1). Who ıs fighting whom in Syria. 23 Ekim 2020 tarihinde http://www.nytimes.com/2015/10/01/world/middleeast/the-syria-conflicts-overlapping-agendas-and-competing-visions.html?_r=1 adresinden erişildi.

The Whıte House (2002). A national security strategy for a new century. Washington.

Toraman, İ. (2015). Arap Baharı ve Suriye. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yalova Üniversitesi, Yalova.

Ulutaş, U. ve Bölme, M. S. (2012). Kim kimdir? / Suriye"de aktörler: rejim, muhalefet. Dini Yapı ve Medya. Ankara: SETA Yayınları.

Ulutaş, U., Kanat Kılıç, B. ve Acun, C. (2015). Sınırları aşan kriz: Suriye. İstanbul: SETA yayınları.

Uzun, H. (2016). Suriye iç savaşı aktörlerinin ağ bağ teorisi yöntemiyle incelenmesi. Ankara: Ankasam Yayınları.

Waever, O. (1995). Securitization and desecuritization. Ronnie D. LİPSCHUTZ (Ed.), On Security, New York: Columbia University Press.

Waltz, K. (2018). Man, the state and war: a theoretical analysis. New York: Columbia University Press.

Washington Post (2013, Şubat 12). Syrian rebels loot artifacts to raise money for fight against assad. 19 Ekim 2020 tarihinde https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/syrian-rebels-loot-artifacts-to-raise-money-for-fight-against-assad/2013/02/12/ae0cf01e-6ede-11e2-8b8d-e0b59a1b8e2a_story.html adresinden erişildi.

Wendt, A. (1995). Constructing ınternational politics. International Security, 20 (1), 71-81.

Wolfers, A. (1952). National security as an ambigous symbol. Political Science Quarterly, 67 (4), 481-502.

Yalçınkaya, H. (2008). Savaş: uluslararası ilişkilerde güç kullanımı. Ankara: İmge Kitabevi.

Yazıcı, H. (2018). Proxy wars ın syrıa and a new balance of power ın the Mıddle East. Yönetim Ve Ekonomi Araştırmalar Dergisi, 16 (3), 1-10.

Yücel, B. (2014). Suriye'nin kültürel mirası yok olurken. Ortadoğu Analiz, 6 (64), 82-85.

Zehfuss, M. (2002). Constructivism in ınternational relations. The Politics of Reality, United Kingdom: Cambridge University Press.

EKLER

EK 1. 2011'den 2020'ye Suriye'de Tarafların Kontrol Alanları

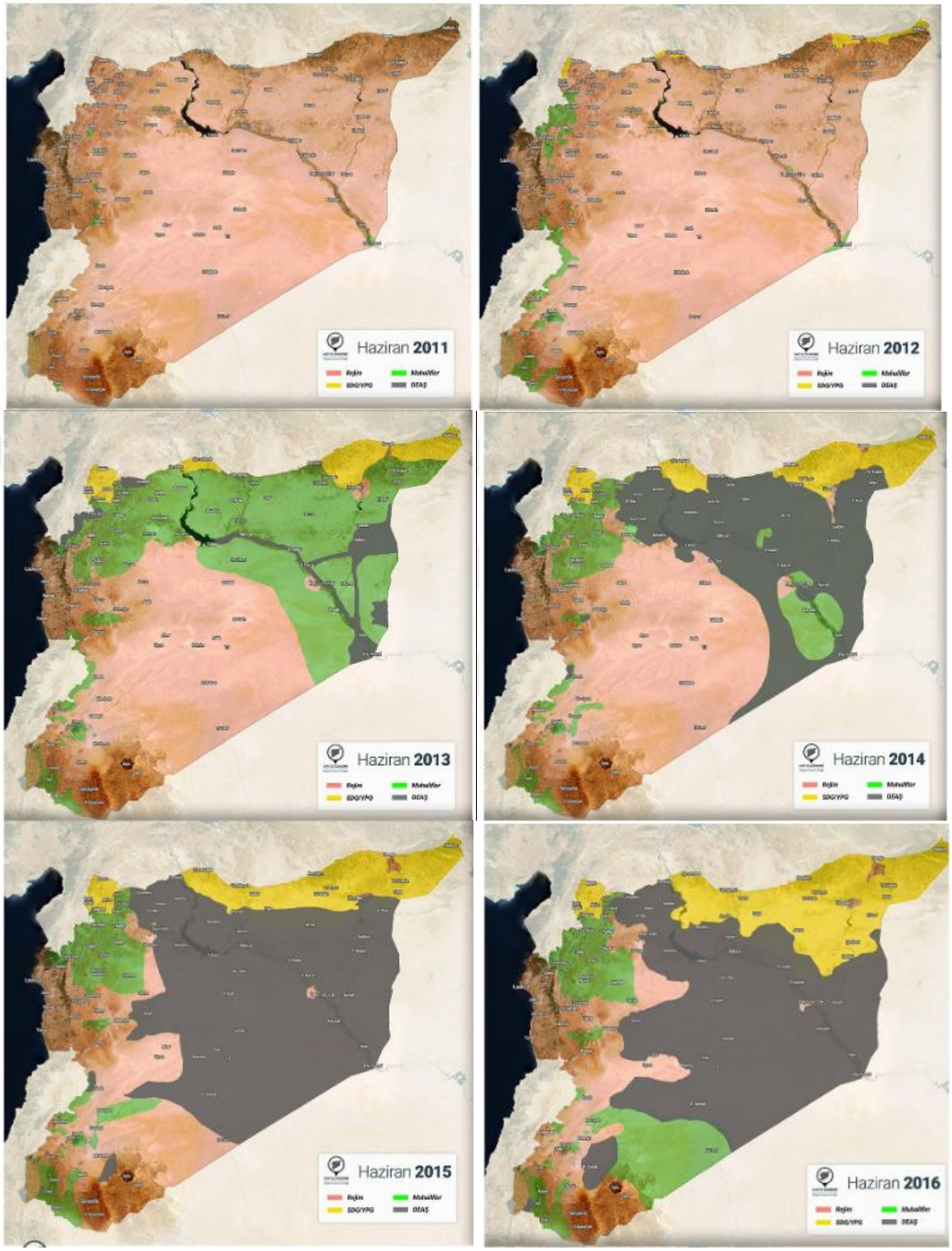

(Kaynak: suriyegundemi.com)

EK 1. 2011'den 2020'ye Suriye'de Tarafların Kontrol Alanları

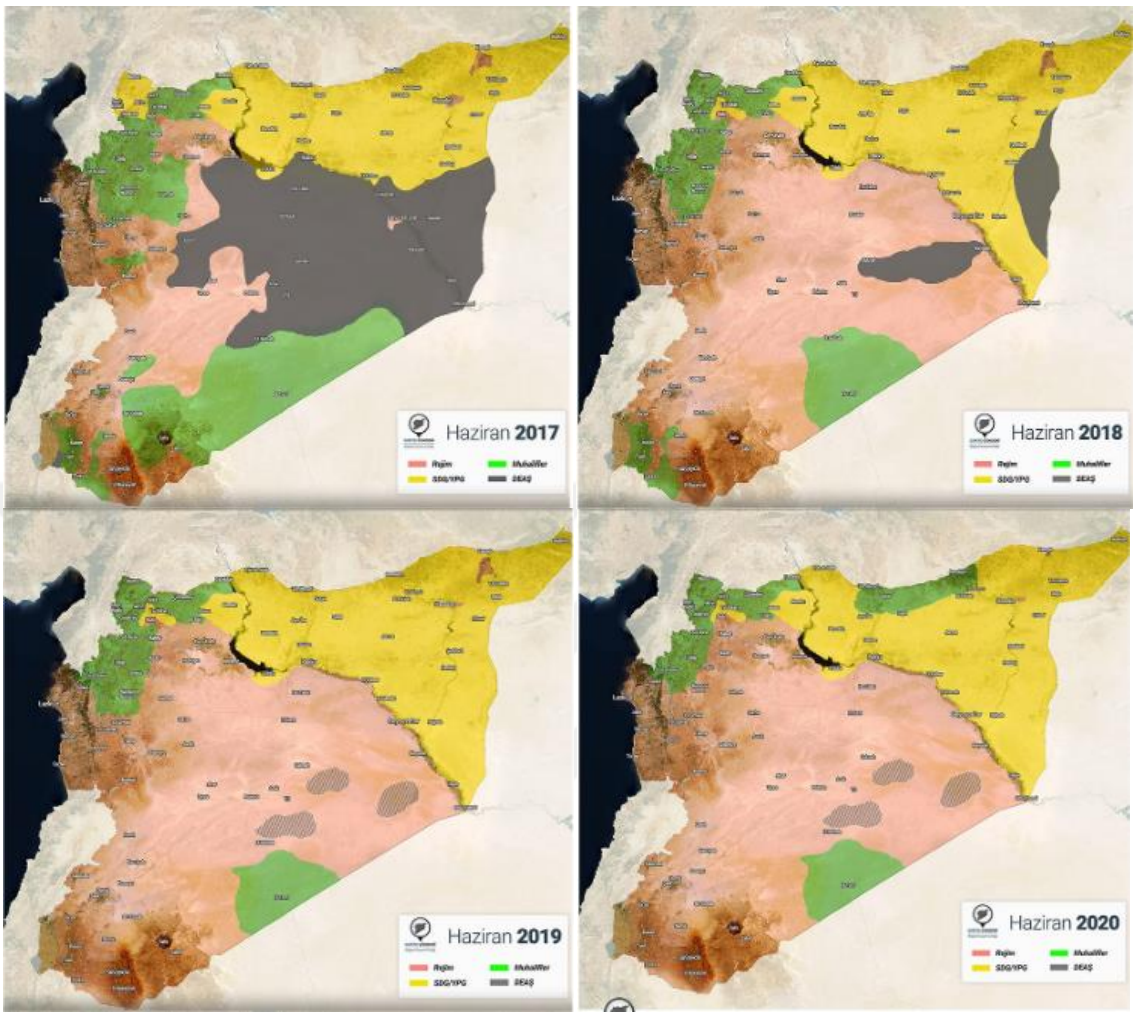

(Kaynak: suriyegundemi.com)

EK 2. Suriye'deki Nüfus Değişimi

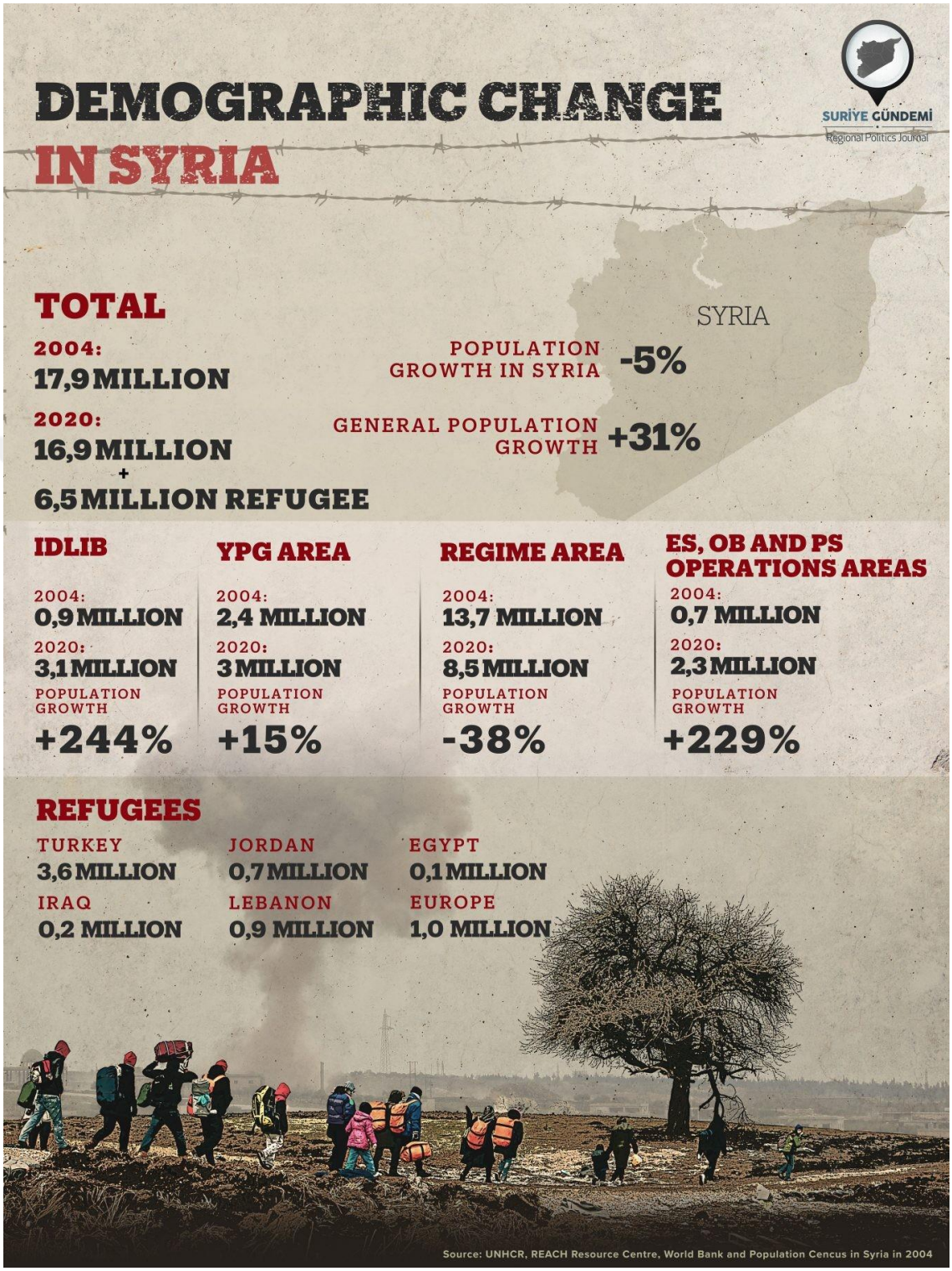

(Kaynak: suriyegundemi.com)

EK 3. Yabancı Devletlerin Suriye'deki Etki Alanları

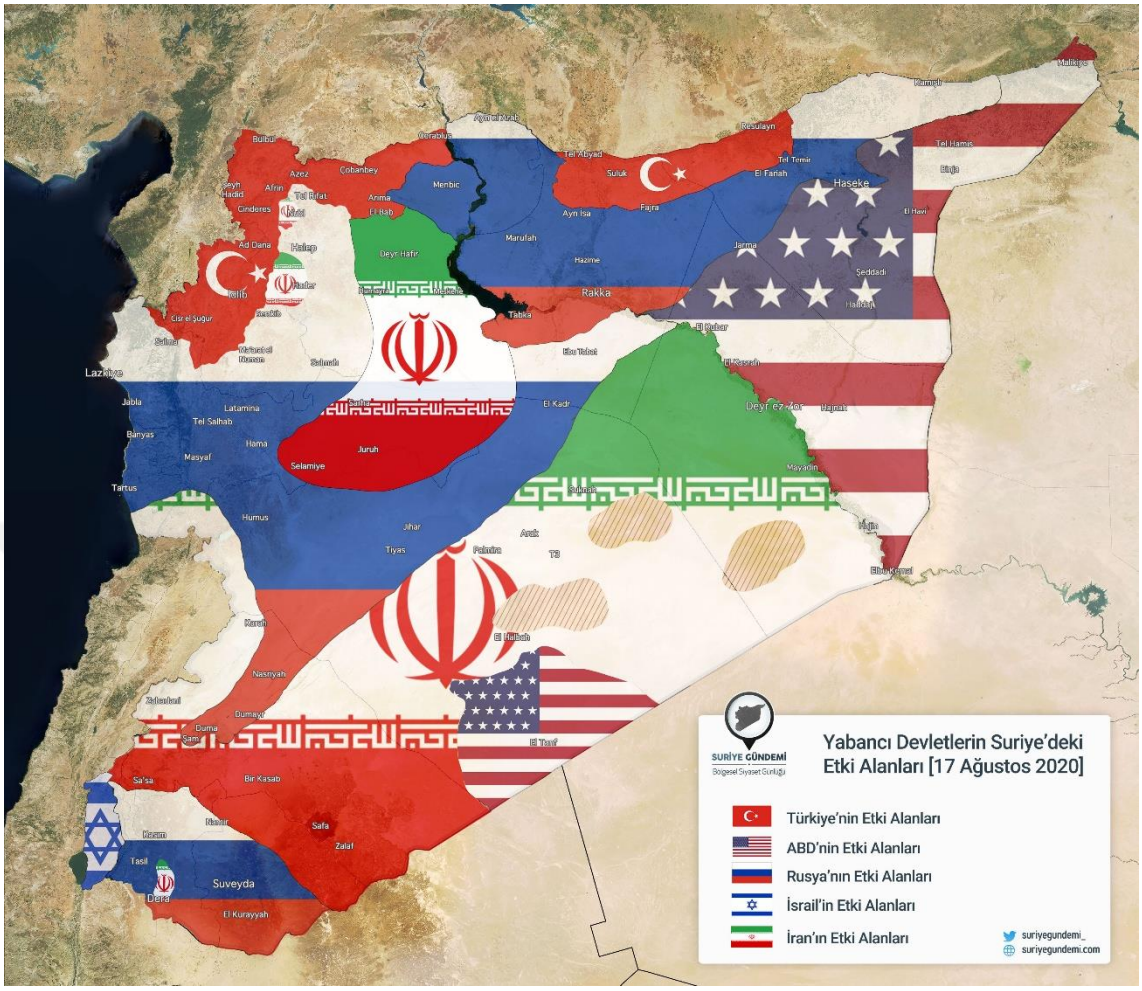

(Kaynak: suriyegundemi.com)

EK 4. Suriye'de Petrol/Gaz Kuyuları Ve Rafineriler

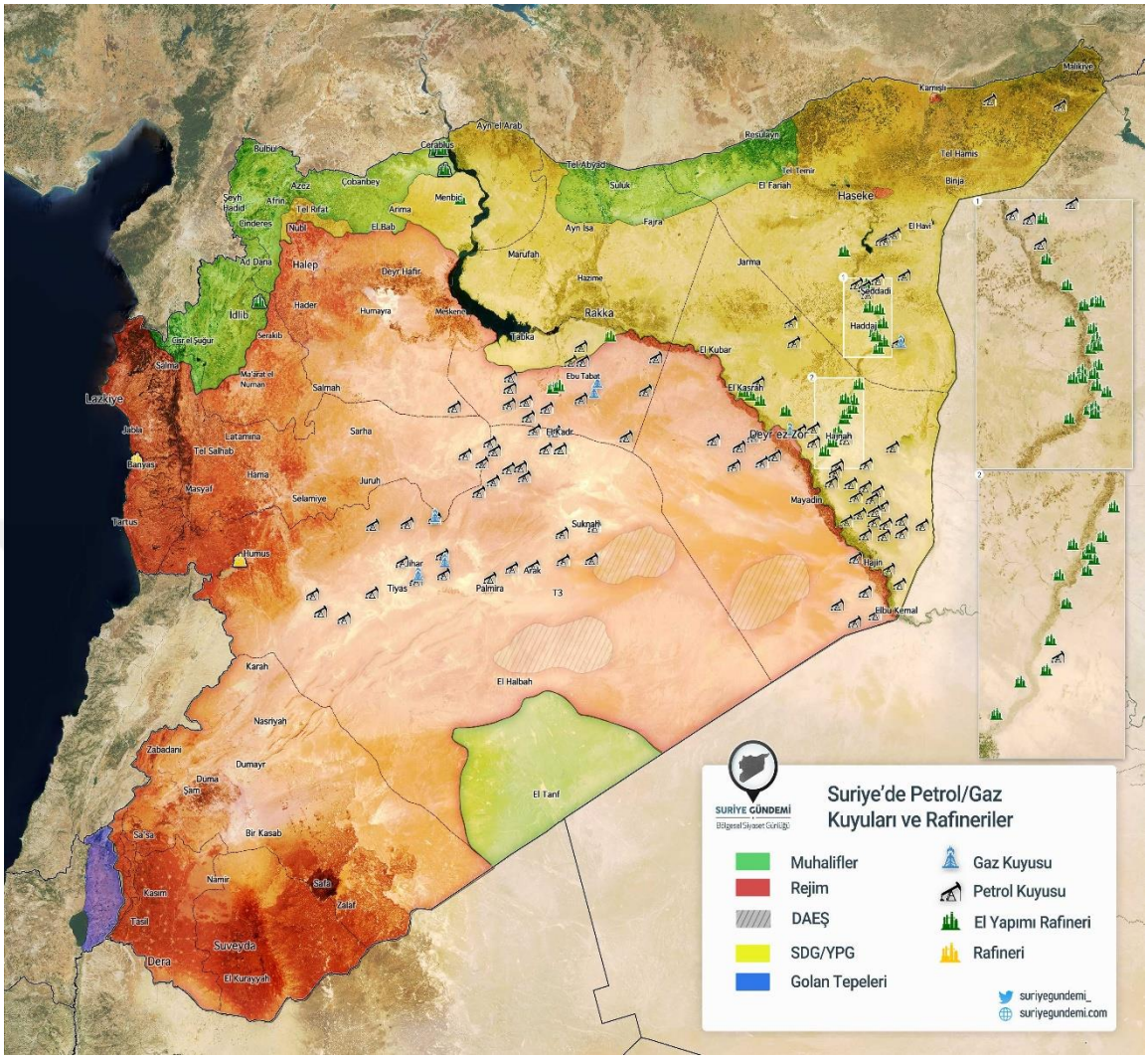

(Kaynak: suriyegundemi.com)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Mesut İNAL

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Gümüşhane Üniversitesi
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (Farabi)
Westfälische Wilhelms Üniversitesi (Erasmus)

Yüksek Lisans Öğrenimi : Gümüşhane Üniversitesi

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce(iyi derece), Almanca(başlangıç)

Bilimsel Faaliyetler : II. Internatıonal Congress Of Socıal Scıences (2019)

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler : I.Alman/Hollanda Kolordu NATO Karargahı (Irak'ın Güvenlikleştirilmesi)

Çalıştığı Kurumlar :

Tarih **:** 30.03.2021